

Unge Muslimer Kommer Til Ordet

NaghmeH Gogrin

Forord

”Hvordan kan du sympatisere med disse muslimene? De voldtar våre søstre og ødelegger samfunnet vårt. Leser du aldri aviser eller ser på tv? Det er bare dere naive og dumme antropologer som enda ikke har fått med dere hvilke skader muslimene påfører det norske samfunnet”.

Dette sitatet er del av en e-post jeg mottok helt i begynnelsen av feltarbeidet. Da jeg enda ikke hadde tilstrekkelig med informanter la jeg ut en liten prosjektbeskrivelse på diverse ulike muslimske internett fora. Riktignok fikk jeg ikke flere informanter ved hjelp av denne metoden, men jeg fikk en rask bekreftelse på hvor stor påvirkning TV og avisers fremstillinger av muslimer kan ha på det norske storsamfunnet. Massemediers store rolle i kategorisering og generalisering av ”disse muslimene” kunne ikke kommet tydeligere frem. Følgelig sendte jeg en e-post tilbake og takket vedkommende for godt empirisk eksempel.

Da jeg selv har en minoritetsbakgrunn må jeg påpeke at min interesse for mediers påvirkning er tett knyttet til meg ikke bare som antropolog, men også som person, og dette har vært en hovedgrunn til at jeg valgte å studere offentlige mediers fremstilling av minoritetsgrupper. På grunn av min bakgrunn kan det ha forkommet situasjoner hvor jeg av og til har glitt litt over til den normative siden, men dette er en posisjon som kan gi en verdifull politisk/sosial dimensjon til sosialantropologer. Dette tar jeg opp nærmere i innledningen.

Aller først vil jeg takke hver og en av mine informanter. Selv om jeg ikke har klart å holde kontakten med alle vennene jeg har fått i løpet av dette feltarbeidet, har hver og en av dere vært fantastiske personer å studere blant og jeg har lært mye av dere. Denne avhandlingen ville vært umulig uten dere og jeg vil være evig takknemlig for at dere gav meg og dette prosjektet deres tid og historier og lot meg være del av deres hverdag.

Jeg vil også rette stor takk til mine veiledere Tone Bringa og Kathinka Frøystad, som leste gjennom mine tekster nøye og gav meget gode og konstruktive tilbakemeldinger. Uten deres veiledning ville ikke denne avhandlingen blitt den samme.

Takk til min mor for hennes verdifulle kommentarer på deler av oppgaven. Takk til hele min familie som hadde tro på dette prosjektet og støttet meg hele veien. Takk til Henriette for at du tok deg tid til gjennomlesning og språklig korrektur selv i de mest hektiske perioder.

Naghmeh Gorgin

16.06.08

INNHOLDSLISTE

INNHOLDSLISTE	2
----------------------	----------

KAPITTEL 1

INTRODUKSJON	5
KONTEKSTUALISERING AV FELTEN	6
DILEMMAER: I FØLGE ET TEMA OG IKKE EN GRUPPE	8.
VALG AV INFORMANTER: KATEGORISERING	10
KAPITLER OG TEMA	12

KAPITTEL 2

REPRESENTASJON AV UNGE MUSLIMER I NORSKE MASSEMEDIER	14
”STRENGE MUSLIMSKE FEDRE HINDRER INTEGRERING”	14
MUSLIMER VS YTRINGSFRIHET	15
FØRNISKING AV SLØRET	17
KVA ER EN MUSLIM?	20
BEGREPET MUSLIM SOM RELIGIØS KATEGORI	21
”MUSLIM” SOM ETNISK KATEGORI	24
MUSLIMER SOM ET FELLES ”ANDRE” – FREMMEDGJØRING	25.
PROBLEMATISERING AV ”VI” OG ”DE ANDRE” – EN KONTEKSTUELL	
KONSTRUKSJON	28
OPPSUMMERING	31

KAPITTEL 3

LIVSHISTORIER : BEGREPET ”UNG MUSLIM” INNENIFRA	32
--	-----------

LIVSHISTORIE SOM METODE – SVAKHETER OG FORDELER	33
LIVSHISTORIE ÉN: NAHID 22 ÅR	35
LIVSHISTORIE TO: RUMA 23 ÅR	37
LIVSHISTORIE TRE: DOSTKI 21 ÅR	39
LIVSHISTORIE 4: HAROON 26 ÅR	42
DEN ERFARTE VIRKELIGHETEN	44
OPPSUMMERING	46

KAPITTEL 4

UNGE MUSLIMERS REAKSJONER PÅ MEDIEDEKNINGEN AV MUSLIMER	47
BØNN PÅ TORGALLMENNINGEN	47
MOHAMMAD KARIKATURENE	50
”MUSLIM-MUSLIM” VS ”MUSLIM I HJERTE”	53
KJØNN: MUSLIMSKE MENN SOM UNDERTRYKKERE	55
OPPSUMMERING	59

KAPITTEL 5

NÅR UNGE MUSLIMER TAR ORDET	61
GENERELL FORSTÅELSE AV NORSK OFFENTLIG MASSEMEDIER	61
REAKSJONSMØNSTRE: SINNE, FORNEKTELSE, IRONI OG DISPLAYEMENT	66
OFFENTLIG MEDIA SETT UTENIFRA – MAKT VENDES OM	68
MAKT OG MEDIA – KOMMUNIKASJON	69
DEL AV STORSAMFUNNET – SYNLIKHET OG KUNNSKAPSFORMIDLING	71
Å BLI EN DEL AV DET OFFENTLIGE - ”VI ER MEDIA”	75
MUSLIMSKE ”REPRESENTANTER”	77
ALTERNATIVE MEDIER	77
OPPSUMMERING	81

KAPPITTEL 6

AVSLUTNING	82
-------------------	-----------

KONKLUSJON OG ETTERTANKE

82

LITTERATURLISTE

85

Kapittel 1

Introduksjon

”Der jeg bor er det stort kulturelt mangfold. En av mine gode naboer er en muslimsk mann fra Somalia og han er en skikkelig grei fyr. Du vet hvordan jeg er, jeg liker alle og jeg er i alle fall ingen rasist. Men naboen min er svart som natten og ser jeg ham i en mørk forlatt gate er det ikke tvil om at jeg kommer til å bli vettskremt! Med alt du hører på nyhetene er det klart vi blir redde”. En etnisk norsk, kvinnelig arbeidskollega ønsket å vise meg at hun ikke hadde noe problem med å bli venn med muslimer.

Det finnes nærmere 80 000 muslimer med norsk statsborgerskap i Norge i dag (Statistisksentralbyrå 2007). Blant disse finner vi pakistanere, persere, tyrkere, afghanere, irakere, kurdere, bosniere, albanere, palestinere og somaliere. En del muslimer kom som arbeidsimmigranter på 1950-tallet mens andre kom senere i form av flyktninger og asylsøkere. I de siste årene har Norge hatt en økt migrasjon fra Midtøsten, Nord-Afrika, Sør-Asia og Europa. I følge sitatet overfor blir vi, ved å se på nyhetene, vettskremt av mørke muslimer hvis vi ved en feiltakelse treffer på dem i en mørk og forlatt gate.

Det vil være interessant å se nærmere på hvordan presentasjon som blir gitt av ”disse muslimene” i media¹ som kan føre til en slik frykt og skepsis. Er det slik som litteraturteoretikeren Edward Said (1997) hevder at massemedier gir et aller høyst stereotypisert bilde av muslimer? Hvis dette er tilfellet, ønsker jeg å diskutere denne problematikken gjennom det ”muslimene” selv mener er problemet og eventuelt løsningene. Riktignok er Said sine problemstillinger mer enn tiår gamle og de er blitt utviklet i en nordamerikansk kontekst, men de er likevel like viktige hvis ikke viktigere problemstillinger i dag. I den vestlige konteksten, som jeg har tatt for meg her, har muslimer blitt overlevert en homogen fienderolle etter en økt innvandring til Vesten.

Videre vil jeg undersøke hvor kompatibel kan det sies at norsk offentlig medias fremstilling er i forhold til mine informanters synspunkter.

¹ Jeg er klar over at begrepet *media* er et svært generelt begrep, men ved bruk av dette begrepet ønsker jeg her å henvise til de ulike offentlige massekommunikasjonssystemene i Norge som for eksempel aviser som BT, VG, BA, Aftenposten og Dagbladet og tv kanaler som NRK og TV2. Det må presiseres at jeg i hovedsak diskuterer kanaler og aviser med størst nedgangsfelt .

Denne avhandlingen har som mål å ta for seg ”unge muslimer” forhold til den fremstillingen som skapes av dem i offentlige medier. Klarer de å identifisere seg med måten ”muslimer” blir fremstilt på norsk TV? Og til hvilken grad *er* det som vi referer til som offentlig media faktisk offentlig? I denne sammenheng vil jeg her bruke Ginsburg, Abu-Lughod og Larkin (2002) sin forståelse av media som ”technologies of power” der nyheter og program er skapt og innført innenfor en intim institusjonalisert kultur, formet av ideologier om politikk, offentlig forvaltning, og med appell til publikum, for å føre denne diskusjonen videre. Begrepet ”technologies of power” tar for seg graden av bevissthet som eksisterer rundt fremstillingen av ulike grupper i massemedier, og hvilke innhold ulike begreper får. Gjennom dette begrepet skal jeg da diskutere makt og gruppekonstruksjon.

En del av problemstillingene som skal bli tatt opp gjennom denne avhandlingen er: Hva betyr det å være muslim for mine informanter og er det mulig å bruke begrepet ”muslim” som kategori for å definere så mange mennesker og i så fall i hvilke tilfeller og når er dette mulig? Og ikke minst ønsker jeg å se på de situasjonene hvor disse forholdene blir relevant, og videre undersøke de ulike aktørenes formål når de bruker religiøs kategorisering. Kjenner mine informanter seg igjen i måten ”muslimer” blir fremstilt på i norske aviser og TV? Videre undersøker jeg til hvilken grad media kan stilles til ansvar for å promotere en misrepresentasjon av kultur hvor en rekke ikke-vestlige grupper blir transformert til å bli Vestens marginaliserte Andre (Askew og Wilk 2006). Bak det enkle begrepet ”muslim” har vi hundrevis av språk, etniske grupper, kulturer, ulike religiøse grener og millioner av individer. Hvilke konsekvenser har det at disse menneskene til en hver tid blir referert til fra et religiøst perspektiv? I denne avhandlingen retter jeg søkelyset mot konsekvensene av den kontinuerlige homogeniseringen av unge muslimer i Norge.

Poenget mitt er ikke å argumentere for eller imot bruken av å bruke ordet *muslim* i seg selv, men hvilke betydning den har for de ulike partene som bruker begrepet og de ulike kontekstene der hvor ulike aktører velger å bruke den som identitetsmarkør.

Kontekstualisering av felten

Under dette feltarbeidet har jeg ikke fulgt en gruppe mennesker, men heller et tema. Da dette har vært et tematisk feltarbeid har mange av mine informanter ikke hadde kjennskap til hverandre. Jeg har gjennomført mitt feltarbeid i Bergens området blant unge personer med foreldre med minoritetsbakgrunn og religiøs tilknytning til islam. Tidsrammen for mitt feltarbeid er fra oktober 2006 til mai 2007. Mine informanter har vært personer mellom 18 og

30 år som enten er født eller oppvokst i Norge. De har alle levd største delen av livet sitt i Norge og som kan det norske språket flytende. Jeg har hatt en rekke faste informanter av begge kjønn som jeg har møtt kontinuerlig gjennom hele feltarbeidet og en god del andre informanter som jeg har vært mer sporadisk i kontakt med. De er fra ulike sosiale lag, enten studenter, i arbeid eller hjemmeværende. I et slikt feltarbeid har det ikke vært mulig å bevege meg sammen med dem alle til enhver tid, men jeg har til den grad det har vært mulig vært med dem i de ulike sosiale kontekster som de beveger seg blant. Dermed har jeg hatt mulighet til å være med dem ut på tur, på ulike aktiviteter og begivenheter, hjem og i noen tilfeller på arbeid. Altså har jeg fått muligheten til å observere deres hverdag og de ulike sosiale rom de beveget seg mellom. Jeg har for eksempel fått være med å feire ulike begivenheter knyttet til den tradisjonelle iranske nyttårsfeiringen: Nouroz². Jeg har også fått være med på åpningen av utstillingen av kurdisk kultur ved Universitets museet i Bergen. Selv om hvert møte med mine informanter har vært meget lærerikt og hver og en informant har bidratt til å øke min forståelse av hvordan mediediskursen ser ut fra deres side, er det noen av mine informanter som nevnes oftere under masteravhandlingen. Disse ønsker jeg å kort introdusere her.

Ruma er en jente på 23 år med opprinnelse fra Bangladesh. Hun er i arbeid og svært opptatt av mediedebattene om unge muslimer. Dostki er en gutt på 21 år som opprinnelig kommer fra Øst-Kurdistan. Han studerer religion og er opptatt av både mediedebatten her i Norge og kurdernes rettigheter i Asia. Rehman er en gutt på 24 år som studerer juss og jobber ved siden av studiene. Han kommer opprinnelig fra Pakistan, er svært engasjert i rally og sport, men følger også med i mediedebatten. Nawal er en jente på 20 år med opprinnelse fra Libanon som studerer Midtøstenkunnskap og er svært engasjert i konflikten mellom Israel og Palestina. Hun følger delvis med i mediedebatten om unge muslimer i Norge. Haroon er en ung mann på 26 år som jobber som dataingeniør i Bergen med foreldre fra Pakistan. Han er svært engasjert i både internasjonale og nasjonale politiske debatter.

Her vil jeg også si noe om Bergen som kontekst da dette bringer med seg bestemte strukturer som bør tas i betraktning. Bergen har et mindre antall innvandrerbefolkning sammenlignet med Oslo, og mange av innvandrergruppene har vært bosatt her i en betydelig mindre periode. Dessuten er de ulike minoritetsmiljøene små. Videre har Bergen egne lokalaviser som blant annet Bergens Tidende og Bergens Avisen. Disse avisene har i tillegg til andre aviser, vært en

² Nouroz/Newruz (nydag) feires første vårdag den 20 eller 21 mars. Nouroz kommer opprinnelig fra den zoroastriske religionen og feires i Iran, nord Irak, Tyrkia, Azerbaijan, Afghanistan, Albania, Turkmenistan, Tajikistan, Usbekistan og Kasakhstan.

viktig del av mine informanternes kommunikasjon med norske massemedier og vil bli nevnt en rekke ganger gjennom denne avhandlingen.

I hovedsak har jeg brukt deltakende observasjon som forskningsmetode, men jeg kommer også til å benytte en rekke samtaler³ blant meg og mine informanter som illustrere viktige poeng. Etersom jeg ikke gjennom hele feltarbeidet har hatt mulighet til kun å observere (ettersom jeg i flere anledninger kun møtt en informant om gangen) har den deltakende delen vært betydelig større. Da tema denne avhandlingen tar for seg omhandler unge muslimers tanker og reaksjoner på norske mediers fremstilling av dem, har samtale-data hatt en stor betydning i min datainnsamling for å kunne fange opp de ulike synspunktene og reaksjonene mine informanter har.

For å beskytte mine informanternes rett til anonymitet og privatliv har jeg brukt pseudonymer. I noen tilfeller har jeg også bevisst unngått å gi detaljerte beskrivelser av deres sosiale tilhørighet for å beskytte deres rett på anonymitet.

Noen av mine informanter er personer som jeg hadde kjennskap til fra før og dermed var det ikke vanskelig å bygge en gjensidig troverdighet mellom oss, men de fleste informantene mine hadde jeg lite eller ingen kjennskap til på forhånd. Disse kom jeg i kontakt med via felles beskjente. Det har også vært tilfeller hvor noen av mine informanter har presentert meg for andre informanter i løpet av feltarbeidet. I dag har jeg knyttet tette bånd til veldig mange personer blant mine informanter og vi har fremdeles kontakt.

Dilemmaer - Å følge et tema og ikke en gruppe

I likhet med andre som har drevet feltarbeid har jeg stått overfor en rekke dilemmaer. Noen av disse har vært metodiske og teoretiske, mens andre dilemmaer har vært på et mer etisk grunnlag.

Det mest utfordrende for meg under dette feltarbeidet har vært at jeg har fulgt et tema og ikke en gruppe mennesker. Alle mine informanter har vært ulike mennesker hvor de fleste av dem ikke har noe kontakt med hverandre. Dermed har en geografisk avgrensning av feltarbeidet vært ekstra utfordrende. I de fleste tilfeller har jeg ikke hatt faste steder å gå til hverdags, og mine informanter har ikke tilhørt samme lokalsamfunn, minoritetsgruppe eller kultur. Dermed har jeg ikke hatt mulighet til å avgrense mitt feltarbeid til bestemte områder i Bergen, og jeg kan heller ikke vise til faste kultursentre, moskeer eller lokalsamfunn som jeg har oppholdt

³ Med samtaler menes det her naturlige konversasjoner mellom meg og et eller flere av informantene mine. Jeg har ikke anvendt noen form for formelle intervjuer.

meg i. Men når det er sagt er det viktig å presisere at jeg ikke har studert steder, men personer. Riktignok studerer vi personer i relasjon med hverandre og omgivelsene, men begrensningen vi setter oss som antropologer bør være i forhold til de menneskene vi studerer og ikke hvor vi studerer dem. Mitt feltarbeid ble definert av personene jeg ønsket å utføre feltarbeid blant og ikke omvendt. Videre har jeg ikke ønsket å begrense meg til kun et eller to sosiale rom som mine informanter beveget seg innenfor ettersom min ambisjon om å synliggjøre det store mangfoldet ikke ville være tjent med å kun ta for meg noen få arenaer hvor mine informanter beveger seg i. Deres møte med massemediene kunne få utslag i alle de ulike arenaene de beveger seg i til hverdags. Videre kan interaksjon forekomme på gaten, på jobb, hjemme, på skolen eller på en kafé. Alle disse interaksjonene er viktig å gripe fatt i, og for å muliggjøre dette kunne jeg ikke begrense meg til å for eksempel kun drive feltarbeid i et kultursenter. Grunnen til at jeg har valgt å følge mine informanter på så mange sosiale arenaer som mulig er at jeg ønsker å kunne vise mangfold og variasjon. For som sagt har jeg fulgt et tema og ikke en bestemt type mennesker.

En annen utfordring jeg stod overfor var min egen minoritetsbakgrunn. Riktig nok drev jeg feltarbeid først og fremst som antropolog, men jeg tok også med meg min bakgrunn i felten, bevisst eller ubevisst. Som person med bakgrunn fra Iran og religiøs tilknytning til islam er det ikke tvil om at dette kom til å påvirke og forme mitt feltarbeid på en måte som til en viss grad vil differensiere fra et tilsvarende feltarbeid utført av en etnisk nordmann.

Dermed har distansering fra felten vært en ekstra utfordring for meg. Spesielt når mange av mine informanter har referert til meg og seg selv som ”oss”. Men når det er sagt, er det umulig uansett bakgrunn å stille seg fullstendig nøytral overfor situasjonene vi kommer over i felten (selv om det er målet vi har som antropologer). Men på den andre siden er ikke vårt valg av tema, som antropologer, uberørt av vår egen politiske og sosiale kontekst, men for meg har det vært viktig å prøve å skille min egen politiske engasjement fra feltarbeidet. Videre er det viktig å presisere at også ”hjemme” er alt fra starten av et sted med mangfold (Gupta og Ferguson 1996), noe som vil komme tydelig frem i dette arbeidet.

Gjentatte ganger ble jeg fortalt at de var glad for at ”en av oss” skriver om dette og for en gangs skyld skal *vi selv* skrive om vår egen situasjon. I mange tilfeller viste dette seg å være en stor fordel for meg ettersom jeg følte at jeg lettere fikk tilgang på visse typer informasjon og arenaer, men på den andre siden har dette også hatt en del ulemper. Narayan (1993) kaller det for å dele en ”unspoken emotional understanding”, hvor det er en forståelse mellom informanten og antropolog uten at det nødvendigvis forveksles ord og forklaring. På den ene

siden ble mine informanternes tilnærming til meg som ”en av oss” en fordel da det raskt utviklet seg vennskap mellom meg og en del av mine informanter, men på den andre siden stod jeg overfor en utfordring hvor mine informanter ofte gikk ut i fra at de ikke trengte å forklare sine påstander eller handlinger fordi ”du av alle personer vet jo hvordan vi har det og hvordan vi tenker”. De lot mange ting være implisitt, noe som førte til at jeg i mange tilfeller ble nødt til å late som om jeg ikke forstod dem, nettopp for å få mine informanter til å sette ord på sine erfaringer.

I begynnelsen av feltarbeidet oppstod det også situasjoner hvor jeg ble litt for normativ og kom for tidlig til konklusjoner som ikke alltid var like korrekte. Men det må også sies at hele feltarbeidet har vært en læringsprosess for meg hvor jeg stadig har blitt nødt til å minne meg selv på hvor viktig det er å stille meg så nøytral til felten som mulig for å minst mulig påvirke de resultatene og konklusjonene jeg kom frem til.

Valg av informanter: kategorisering og begrepet *ung muslim*

Et viktig begrep som jeg bruker mye gjennom hele denne avhandlingen er begrepet *ung muslim*. Årsaken til dette er at alle mine informanter er unge personer, med religiøs tilknytning til islam. Men ved å bruke dette begrepet som utgangspunkt for valg av informanter innebærer også at jeg kategoriserer dem med et religiøst grunnlag, noe som kan føre til forenkling av mine informanter, noe som jeg ønsker å kritisere under dette arbeidet. Jeg velger å bruke dette begrepet bevisst for å ikke bare for å vise ulike betydninger den har for personene som velger å bruke den om seg selv, men også for å vise hvor lite betydningsfullt en slik religiøs kategorisering kan være i mange situasjoner. I eksempelet nedenfor ønsker jeg å illustrere ett eksempel på to ulike forståelser av to unge muslimer på islam og muslimer.

Samra hadde invitert en av sine venner Turgay, som har foreldre med opprinnelse fra Tyrkia, med på en av kaféturene våre. Hun hadde ikke rukket å fortelle han noe spesielt om mitt feltarbeid og hun valgte å gi han en liten introduksjon mens vi satt der:

Samra: ”Hun skal skrive oppgave om unge personer med muslimsk bakgrunn og om forskjellene mellom muslimer.”

Turgay (henvender seg til meg): ”Men hvordan kan du studere variasjonen blant muslimer når islam er en ting?”

Samra: ”Ja religion er en ting, men den praktiseres ulikt av ulike folk. Det er jo stor forskjell mellom hvor praktiserende du er i forhold til en skikkelig religiøs muslim. Vi to er for eksempel ganske like.”

Turgay: ”Njaaa .. like og like. Vi har våre forskjeller.”

Samra: ”Ja men faster du?”

Turgay: ”De første dagene ja, men så faller jeg av sporet etter hvert. Men jeg er faktisk mye mer skikkelig av meg i fastemåned!”

Samra: ”Ja nettopp! Andre muslimer velger å faste hele måneden. Ser du hva jeg mener?”

Turgay: ”OK greit.”

Dette sitatet illustrer grunnen til at jeg har valgt å bruke kategorien ”ung muslim” selv om det er en problematisk avgrensning når mine informanter er så ulike. Poenget er å vise at selv om mine informanter i bestemte kontekster ønsker å bruke denne kategorien om seg selv, legger de delvis ulik betydning i dette. Ikke minst er det stor grad av praktiseringsforskjeller blant mine informanter. Selv om islam er én religion med bestemte regler og bestemt ideologi, er ikke muslimene nødvendigvis en gruppe mennesker som overholder de samme reglene og deler de samme verdiene. Selv om mennesker ikke står fritt til å ta absolutt alle de valgene de ønsker å ta, står de likevel overfor et minimums valgmuligheter. Når situasjoner oppstår hvor mennesker har mulighet til å ta et valg, tar forskjellige individer forskjellige valg og nettopp disse valgene de gjør, gjør dem forskjellig fra hverandre. Dette er også tilfellet ved for eksempel valg av religiøs praksis og religiøs erfaring.

Det kan riktignok sies at fellesnevneren mellom mine informanter har vært at de alle kaller seg for muslim (blant annet). Assosieringen med begrepet *muslim* har vært hovedkriteriet når jeg har spurt ulike personer om de kunne tenke seg å bli mine informanter. Dermed er det klart allerede fra begynnelsen av dette feltarbeidet at jeg har brukt en grov kategori for å kategorisere mine informanter. Denne typen kategorisering har allikevel vært høyst på det overfladiske plan og til en stor grad går denne avhandlingen ut på å vise hvor problematisk, denne typen kategorisering kan være.

Men jeg vil understreke at hovedgrunnen til at jeg velger å bruke dette begrepet er at jeg ønsker samme begrepet som offentlige medier så altfor ofte.

Min store utfordring har vært å prøve å finne ut til hvilke grad personene som norske massemedier referer til som ”muslim” bruker dette begrepet om seg selv og i så fall når og på hvilke måte. Ikke minst har det vært viktig å gripe fatt i betydningen mine informanter legger i begrepet *muslim*.

Selv om dette feltarbeidet startet med å kategorisere en rekke mennesker som ”unge muslimer” skal jeg i avhandlingen bevege meg vekk i fra å bruke dette begrepet for å kategorisere så mange mennesker. Videre skal det etter hvert komme frem hvor mange ulike

definisjoner som ligger bak det å være ”muslim” og hva de ulike informantene mine forbinder med dette.

Men når dette er sagt er det likevel viktig å huske at det er noe alle mine informanter har til felles: tilknytning til islam. Men hvilke konsekvenser dette har og på hvilke måte dette kommer til uttrykk kan være svært forskjellig. For det er en viktig forskjell mellom det å studere personer som er muslimer og det å formulere argumenter om islam som religiøst system (Varisco 2005). Islam som religiøs system er relativt statisk og bundet til ulike tekster, men når den blir tolket og praktisert av ulike mennesker vil den bli påvirket av individuell tolkning og praksis. Ulike mennesker velger å praktisere religion ulikt og i ulik grad og dermed er det viktig å ikke blande kortene. Å studere islam betyr å studere tekster, å studere muslimer innebærer å studere mennesker. Jeg har fullført mitt feltarbeid blant personer som blant annet er muslimer og jeg kommer til å basere all religiøs tilknytning av mine informanter på deres egen tolkning og forståelse av *hva* de er og *hvorfor* det er.

Kapitler og tema

Her skal jeg gi et kort overblikk over innholdet av kapitlene i denne avhandlingen.

Kapittel to tar for seg norske massemedier fremstilling av muslimer og de ulike situasjonene hvor mediene velger å identifisere personer med ikke-etnisk norsk opprinnelse på et religiøst grunnlag. Her vil jeg diskutere bruken av symboler for å homogenisere ”de andre” (Hervik 2004) og ekskludere dem fra majoritetens fellesskap. Her skal det drøftes grundig hvilke implikasjoner en reifisering av unge muslimer kan ha og sammenligne den statiske og homogene fremstilling med av muslimer Gellners (1983) ”blåhet” teori som viser til hvordan personer blir essensialisert og minimert til å være bærere av en spesifikk identifikasjon som ikke kan viskes ut. Videre skal jeg diskutere begrepet muslim som 1) etnisk kategori, 2) et felles ”andre”, og 3) som en religiøs kategori.

I kapittel tre skal jeg presentere fire livshistorier. Disse livshistoriene inkluderer erfaringer, opplevelser og fremtidsplaner som mine informanter har delt med meg. Dette kapittelet er ment for å illustrere de ulike forholdene som er med på å påvirke enkeltmenneskene og gjøre dem til den de er. På den andre siden skal det også argumenteres for den forskjellige holdningen de har til sin religion og grad av praktisering. Her skal jeg bruke Said (1997) sitt argument om at representasjonen massemedier gjør av muslimer ikke er god nok til å absorbere de individuelle levde erfaringene. Videre vil jeg reflektere over nødvendigheten av

å gi en diskurs som rommer fremtidsplaner så vel som kulturell bakgrunn og fortid (Appadurai 2004) for å unngå stereotyper av unge muslimer og for å kunne observere endringsprosesser og ikke fremstille unge muslimer som og homogene.

I kapittel fire tar jeg for meg hvordan unge muslimer reagerer på ulike debatter med tilknytning til islam og muslimer som kommer opp i massemedier. Jeg skal her sammenligne ulike reaksjoner blant mine informanter for så å se nærmere på eventuelle reaksjonsmønstre. Her skal jeg også sammenligne mine informanters tolkninger av bestemte saker som kom opp i media under mitt feltarbeid.

I kapittel fem ser jeg aller først på betydningen av å kunne kategorisere seg selv. Her skal jeg diskutere hvilke konsekvenser vi står overfor når unge muslimer selv tar ordet. Videre skal jeg se på unge muslimers plass i media, og bruken av media til kunnskapsformidling. Her skal jeg da ta for meg ulike former for deltakelse og bruk av offentlige medier.

I kapittel seks, som er det avsluttende kapittelet, gir jeg en kort oppsummering av de ulike konklusjonene og argumentene jeg har drøftet gjennom denne avhandlingen for deretter å diskutere videre ulike utviklinger som kan være med på å hindre at unge muslimer blir generalisert i norske massemedier.

Kapittel 2

Representasjonen av unge muslimer i norske massemedier:

I dette kapitlet skal jeg bygge grunnlaget for de kommende kapitlene i denne avhandlingen ved å rette oppmerksomhet mot en rekke ulike presentasjoner av muslimer i norsk offentlig media. Dette er for å beskrive bakgrunnen for mine informanternes tanker og reaksjoner samtidig som å vise den generelle forståelsen av (unge)⁴ muslimer i massemedier. Hovedproblemstillingen min i dette kapitlet er hvordan presenteres (unge) muslimer i norske massemedier? Dette spørsmålet skal jeg belyse ved å sitere en rekke uttalelser som har kommet på trykk i ulike massemedier for så å se på konsekvensene av de ulike fremstillingene. Ved å presentere en rekke ulike utsagn fra ulike medier ønsker jeg å vise de ulike presentasjonene som blir gitt av muslimer og i hvilke situasjoner religiøs kategorisering av muslimer forekommer. Jeg skal i dette kapitlet først og fremst ta utgangspunkt i massemediers fremstillinger, og til en litt mindre grad mine informanternes reaksjoner. Grunnen til at jeg velger å gjøre det på denne måten er for å først og fremst danne grunnlaget for de kommende kapitlene. Avisene som står i fokus under dette kapitlet er Bergens Avisen, Bergens Tidene, Verdens Gang, Dagbladet, Dagens Næringsliv og Aftenposten. Jeg har også brukt TV programmet Tabloid som blir vist på TV2 hver mandag til torsdag kl.20.00.

”Streng muslimske fedre hindrer integrering”

Bergens Avisen (BA) hadde et oppslag 19oktober 2006 som viser til en ny doktorgrad om at norsk alkoholkultur gjør det vanskeligere for utenlandsk ungdom å få norske venner fordi de kommer i konflikt med familien sin. Ettersom utenlandsk ungdom ikke kan delta like aktivt i drikkekulturen bremser det ned integrering:

Mange innvandrerungdommer med muslimsk bakgrunn har problemer med å bli integrert i norske ungdomsmiljø. (...) Med en streng muslimsk far blir det dramatisk når man møter det norske ungdomsmiljøet. De skal ikke drikke alkohol, ikke ha kjæreste og ikke ha sex. Og de kan heller ikke delta på fester og i russetiden på samme måte som norsk ungdom (BA-ANB 19oktober 2006).

Slik det fremstår her er det problematisk å forstå innholdet i ”streng muslimsk far”. Men hva betyr egentlig en ”streng muslimsk far”? For en streng muslimsk far som også i tillegg er iraner kan det kanskje ikke være et problem at deres barn har kjæreste, mens for en streng muslimsk far som også i tillegg er pakistaner *kan* dette være et problem. Men i denne sammenhengen gir denne artikkelen oss kun en snever stereotypi, av en muslimsk far, som

⁴ Jeg har valgt å sette begrepet *unge* å parentes i formuleringer der mine påstander retter seg mer til norske muslimer generelt enn kun til unge muslimer.

verken tillater sine barn å drikke alkohol, ha kjæreste, eller ha sex før ekteskap. Videre kan det virke som om unge muslimer ikke har noen fri vilje, og at sine påståtte strenge fedre. Kulturelle eller individuelle påvirkninger blir ikke tatt i betraktning i det hele tatt. I dette eksempelet blir muslimer fremstilt som en homogen masse uten dynamikk eller internt mangfold. En rekke mennesker blir redusert til kun å være *muslim/ung muslim*, som om resten av identifikasjonene automatisk faller på plass. Slike artikler som refererer til så mange ulike minoriteter på, gir ikke rom for ”muslim”-begrepets enorme mangfold. Et annet interessant moment ved uttrykket ”streng muslimsk far” er at ordene ”streng” og ”muslimsk” er skrevet sammenhengende slik at adjektivene står i et sammenligningsforhold med hverandre. Om skribenten har gjort en kommafeil eller ikke kan jeg vanskelig si, men hvis det hadde blitt satt et komma mellom adjektivene (streng, muslimsk far) hvor setningen hadde fått en mer oppsummerende form (Språkrådet 2007) ville formuleringen ha gitt et mindre generaliserende inntrykk. Da hadde denne faren blitt beskrevet med to ulike egenskaper nemlig streng og muslimsk, mens slik den er formulert i avisen fremstår ”streng muslimsk” som ett adjektiv. På denne måten kan selv noe så lite som et komma få stor betydning for produksjonen av stereotypiske fremstillinger om Norges muslimske befolkning.

Muslimer vs ytringsfrihet

Niende februar 2007 skrev Roar Hagen en kronikk i Verdens Gang (VG) med tittel *Streker til besvær*. Her diskuterer forfatteren en rekke utfordringer som islam og muslimer står over for. Blant annet diskuteres islam i forhold til homofili, kvinnerettigheter og ytringsfrihet:

Norges grunnlov av 1814 var meget moderne, men manglet trosfrihet. Grunnlovsfedrene fryktet religiøse konflikter, og stengte jøder og katolikker ute fra kongeriket.

De så neppe for seg en muslimsk folkevandring. Fri religion og fri ytring hører sammen, og Norge fjernet etter hvert sine diskriminerende paragrafer. Uten dette hadde ingen muslim fått sette fot i Norge (...).

Det må også nevnes at i den arabiske verden finnes det en tradisjon med veldig stygge tegninger av jøder. Et unntak var den glimrende palestinske tegneren Naji al-Ali. Han kritiserte jøde og araber, radikale og konservative. Han kom på kant med PLO. Al-Ali ble myrdet i London i 1987 (R. Hagen, VG 09februar 2007).

I følge denne kronikken var aldri forandringen av den norske grunnloven ment som noen form for invitasjon til ”muslimer” for å komme til Norge. Det var heller en uforutsett ulempe. Videre refereres det til stygge tegninger av jøder som en tradisjon i den arabiske verden, som

om Egypt, Yemen, Saudi-Arabia, Sudan, Irak, Oman, Libanon, Tunisia, Palestina og alle de andre arabiske landene har en kollektiv sans for å håne jøder. Hvis vedkommende hentyder til tegnekonkurransen som tok sted i Iran på slutten av 2006, hvor det ble tegnet diskriminerende karikaturtegninger av jøder under andre verdenskrig, må det riktignok sies at Iran ikke er et arabisk land eller del av den arabiske verden. Dessuten fremstilles muslimer som er kritikere av egen kultur som unntak. Det vil si de er få og av sjeldent slag. Skepsisen til de personene som det enkelt blir referert til som ”muslimer” er tydelig i denne kronikken, og illustrerer avstandtagen fra personer som faller under denne kategorien. Men allikevel får vi ikke noe konkret innblikk i hvem disse personene er. I stedet blir vi utelukkende presentert for et vagt begrep som blir knyttet opp til en rekke ”utfordringer” deriblant kvinneundertrykking og ytringsfrihet.

Fornorsking av sløret

Syvende januar 2007 skrev Hege Duckert en artikkel i Dagbladets nettavis som fikk tittelen *Slør på banen*. Her diskuterer hun ulike former for slør og hvordan det er å være kvinne og muslim hvis du for eksempel skal trene, gå tur eller jogge.

SLØR ER MOTE: Det kommer stadig nye hijab-trender, ifølge to jenter på videregående skole i Oslo, som oppdaterte Dagbladet i fjor. Stoffene skal være tette, og tradisjonelt skal de være nøytrale. Men unge jenter pynter med blomster, glitter og frynser, og knytter sjalet litt annerledes, for å oppnå en personlig vri. Hijaben må alltid matche smykker, klokke, sko og veske, mener noen. En vårdag på Grønland i Oslo er den reneste motevisning i kreative hodeplagg.

Hijab har sterk symbolverdi, og oppfattes på svært forskjellige måter: Av noen som undertrykkende, av andre som frigjørende. Slør i norsk sportsvariant, for eksempel med selbumønster, må uansett kunne være et håndfast bidrag til integreringen (H. Duckert, Dagbladet 07.januar 2007 s.2).

Artikkelen begynner med et nyansert blikk på minoritetsgrupper i Norge har er en positiv tilnærming til kvinner som bruker hijab. Vi kan se Duckert sitt ønsker om å skape et mer inkluderende bilde av kvinner med hijab. Hun viser til likheter mellom etniske nordmenn og muslimske kvinner og jenter som bruker hijab. Men samtidig som skribenten til denne artikkelen prøver å illustrere et relativt ny side av hijabbruk i Norge, kommer det også frem at det å bruke hijab står i motsetning til norskhet. Det passer heller ikke inn med forfatterens

forståelse av en integrering i det norske storsamfunnet. Men med en gang hijaben blir fornorsket, i dette tilfellet med selbumønster, kan vi snakke om håndfast bidrag til integrering. Ut i fra dette perspektivet ser vi at artikkelen fra å være inkluderende gradvis snur om til å virke ekskluderende. Slik jeg oppfatter dette utsagnet, kan hijab komme i konflikt med integrering på grunn av at det ikke ”ser” norsk ut. Denne formen for avbildning av norsket beskriver Gupta og Ferguson (2002) som bilder, metaforer og representasjonshandlinger som får staten til å bli sett som konkret og basert på en bestemt type realitet. Ved hjelp av de bestemte metaforene og handlinger sørger de for å legitimere og naturalisere sin autoritet. Det naturlige er det norske selbumønsteret som har blitt blendet med hijab som er unaturlig, men en kombinasjon av disse to kan likevel fungere som et steg mot integrering. Det kan trekkes en parallell mellom Gupta og Ferguson sitt argument og den svenske antropologen Peter Hervik sin diskusjon om makt til å bruke metaforiske symboler og uttrykk for å ekskludere bestemte grupper og å holde dem unna den dominante gruppen som har definisjonsmakt. Den som har definisjonsmakt har muligheten til å velge symboler og metaforer som ”naturlige” i forhold til den norske realiteten. På samme måte sørger skribenten for å markere det ”faktiske” Norge mot sløret. Videre tydeliggjør Duckert at hun assosierer muslimske kvinner med slør. Er du kvinne og er du muslim står du over en rekke utfordringer: hvordan skal du delta i idrett, hvordan skal du følge moten og hvordan være moderne.

Disse tre avissitatene fra BA, VG og Dagbladet tar for seg begrepet ”muslim” eller gruppen muslimer i tre relativt ulike kontekster. Det første benytter muslim som etnisk kategori hvor det ikke skilles mellom kultur og religion, individuell oppfatning og etnisk mangfold. Det andre eksempelet tar for seg muslim som et totalt ”andre”, det vil si fremmed, farlig og motsander av ytringsfrihet. Det tredje eksempelet tar for seg muslimske symboler (slør) som det motsatte av integrering, og ekskluderer tydelig personer med hijab fra det ”norske”. Slike kategorier er ikke gjensidige måter å kategorisere på, men det er overlappende kategorier. De er der, de er relevant, men de er verken absolutt eller enerådige. De eksisterer i samsvar med hverandre. Videre bidrar den stadige markeringen av muslimer som et felles ”andre” til å hindre en bedre integrering for en rekke minoritetsgrupper.

Når dikotomisering mellom ”oss” og ”dem” er del av identitetsformingen av en person eller en gruppe er det imidlertid ikke snakk om rasisme, men den har likevel tendenser som kan føre til rasisme slik Hervik påpeker i sin artikkel *Anthropological Perspectives on the New Racism in Europe* (2004). Hervik forsetter med å vise til neste nivå som går ut på å nedverdige det store ”Andre” og vise at de er uforenelig med ”oss”, da kan vi snakke om

analytiske dimensjoner av rasisme. Deres mindreverd blir demonstrert når det brukes metaforer om de Andre som representerer dem som primitive, ville, mindre utviklet, tradisjonelle eller andre former for ekskluderende kategorier. Det tredje og siste elementet er makten til å nedverdige, spesielt da institusjonalisert makt til å kontrollere adgang til arbeidsmarked, politiske forvaltninger, utdanning, media, men også makt til å bruke symbolske ressurser i institusjonalisert makt. Denne formen for ekskluderende symbolbruk hvor muslimer blir merket med en bestemt personligheter og adferd av offentlige massemedier er blitt illustrert i sitat nummer to og tre. Jeg skal komme tilbake til fremstillingen av muslimer som et felles ”andre” litt senere i kapitlet.

I kommende avsnitt har jeg tenkt å ta for meg nyere avis- og tv sitater hvor tema omhandler muslimer, for så å drøfte videre konsekvensen av å bruke ordet ”muslim” som et kategoriserende begrep i ulike sammenhenger.

For å vise den kontinuerlige stereotypiseringen og forenklingen av (unge) muslimer ønsker jeg å vise ganske kort til en avisartikkel og en nyhetsdebatt som kom opp i perioden jeg skrev min masteravhandling, noe som igjen illustrerer hvor aktuelt dette temaet er. Sitatet som skal presenteres her, hadde tittelen *Danmark sier nei takk til muslimer*, og tar for seg en diskusjon om en ny utlendingslov i Danmark som vil begrense seg til kvoteflytninger som mest sannsynlig kan tilpasse seg det danske samfunnet. Muslimer blir øyensynlig til å ha dårlig tilpasningsevner. Ved overskriften er det et bilde av muslimske menn i bønn.

Oslo (ANB):Muslimer er vanskelige å integrere i Danmark. Derfor hentes stadig færre muslimske kvoteflyktninger til landet. Grunnen til at det kommer så få muslimske kvoteflyktninger til Danmark finner vi i en endring i utlendingsloven som kom i 2005. Der står det at kvoteflyktninger skal velges etter sitt «integrasjonspotensial», det vil si hvilken mulighet de har til å bli integrert i det danske samfunnet. Norge har også de siste to årene primært hentet kvoteflyktninger fra Burma og Kongo. For fem, seks år siden kom et flertall fra muslimske land (Bergens Avisen 06. mars 2008).

Dette sitatet illustrerer en rekke poeng. For det første ser vi atter en gang at begrepet muslim brukes som en etnisk kategori, altså om en homogen gruppe med personer med felles verdigrunnlag eller livsstil. Muslimer har dårlig ”integrasjonspotensial” antydes det, dermed skal de nedprioriteres. Muslimer fremstilles som kulturelt og verdimeslig homogene, men de blir også vurdert med forutsetning for at alle muslimer har samme mentalitet og tilpasningsevne. Tolker jeg sitatet riktig vil alle muslimer, uavhengig av andre sosiale aspekter, ha problem med å tilpasse seg det skandinaviske storsamfunnet. Et annet poeng vi

kan trekke fra dette sitatet er at muslimer blir ganske tydelig definert som et markert "andre" som ikke hører til hos "oss". De klarer ikke å integrere seg: for de er *muslimer*. Med en slik utvikling kan vi spørre oss om annenhetstenkningen i forhold til muslimer er i ferd med å bli som sosiologen og antropologen Ernest Gellners (1983) entropiresistente "blåhet". Entropiresistens er det motsatte av assimilering. Gellner påpeker at det før-industrielle samfunnet var preget av en tekning som så på pluralisme som noe negativt, der mennesker kunne enkelt kategorisere hvem som var herskere og hvem som var slaver. Men industrisamfunn forutsetter større grad av likhet, sosial og geografisk mobilitet. Dette forutsetter at individer eller grupper av individer gjøres så abstrakt at det ikke enkelt lar seg klassifisere eller kategorisere. Dette omtaler Gellner som sosial entropi. Dersom en gruppe mennesker i stor grad skiller seg ut samtidig som de inntar posisjoner i samfunnets overklasse eller ender opp som en markant lavklasse, vil dette være entropiresistens. Han påpeker at entropiresistens vil være gjenstand for konflikt og forbindes med noe negativt, slik at samfunnet må motvirke dette. Under slike omstendigheter er den beste formen for resistens at den dominante gruppen fører en assimilering mot den mindre gruppen. Jeg ønsker å trekke en parallell mellom Gellners arbeid og mitt eget feltarbeid. I likhet med Gellners teori, fremstiller norske massemedier unge muslimer som en enkel kategori som skiller seg ut fra resten av samfunnet. De blir sett i motsetning til det norske "oss" og forbindes med noe negativt. På den andre siden skiller mitt materiale seg fra Gellners teori på to ulike punkter. For det første er ikke dette en gruppe mennesker som har inntatt viktige posisjoner i det norske samfunnet. For det andre fører ikke den dominante gruppen, eller i dette tilfellet den gruppe mennesker som har talemakt med størst utslagskraft, en assimilering mot dem, men snarere en klar ekskludering fra storsamfunnet.

I neste eksempel skal jeg se nærmere på negative oppfatninger som forbindes med muslimer.

26. februar 2008 var tema på TV2s debattprogram Tabloid *sekularisme*. En av gjestene, Mohammad Usman Rana, mente at religiøse blir avfeid som hjernevaskede og transsynte fundamentalister i norske offentlige medier. Det var en spennende og ikke minst engasjerende debatt. Et av argumentene til Rana var at muslimer og kristne assosieres med negativitet. Da programmet nærmet seg slutten vender programleder Trude Teige seg til den eneste muslimen i samlingsen (Rana) og spør han: "Er du muslim.. eh eller en fundamentalistisk muslim?" Et øyeblikk ser han litt spørrende på henne og svarer: "Jeg er en muslim! Det vil si en som bekjenner seg til Gud." Et slikt spørsmål fra en debattprogramleder viser ikke bare graden av feilbruk av muslim-begrepet, men også mangel på kunnskap ikke bare om hvem en muslim er,

men også hva som legges i spørsmålet hun stiller. Spørsmålet hun ønsket å stille var sannsynligvis ”er du en praktiserende muslim”, men hun valgte å bruke et begrep som i samme debatt ble brukt om personer som lokker til terrorisme og antiveistlige holdninger. Selve fundamentalistbegrepet i seg selv er riktignok ikke problematisk, for det betyr rett og slett å tro på fundamentene (i dette tilfellet de islamske fundamentene), men det er ikke den forståelsen vi oftest møter i norske massemedier i dag, særlig ikke når det gjelder muslimer. Dette programmet så jeg sammen med en av mine norsk-pakistanske informanter som holdt på å le seg i hel da hun hørte spørsmålet fra programlederen. Hennes første reaksjon var: ”Prøver hun å fornærme han eller (ler)? Fatter hun ikke hva hun spør han om?” Begge disse eksemplene, og de øvrige illustrerte eksemplene, viser at vi trenger en problematisering av bruken og forståelsen av begrepet ”muslim”, og de assosiasjoner som følger med.

Hva er en muslim?

I og med at muslim-begrepet ble benyttet på en generaliserende måte, gjorde jeg flere forsøk på å finne ut hva som ble igjen av innholdet i begrepet. For å undersøke dette sendte jeg en kortfattet e-post til diverse journalister⁵ og kulturredaktører fra diverse aviser som blant annet Verdens Gang og Bergens Tidende. Responsen var mindre enn jeg hadde forventet. Jeg fikk kun ett svar, og det ble skrevet av en kulturredaktør som reagerte med skepsis til hvorfor jeg spurte ”akkurat han”. Dessuten var han ikke opptatt av dette begrepet og hadde egentlig aldri tenkt over det heller, fortsatte han. Da jeg likevel insisterte på en generell forståelse, og hva han la i ordet ”muslim”, fikk jeg denne definisjonen: ” Med muslim mener jeg en person som bekjenner seg til islam. Hva begrepet ellers kan gi av assosiasjoner - positive så vel som negative - hører ikke hjemme i en begrepsdefinisjon”.

Denne lille spørreundersøkelsen ga meg flere interessante empiriske tråder.

For det første hadde jeg forventet å få litt flere tilbakemeldinger enn den ene jeg fikk. Jeg skal ikke spekulere på hvorfor jeg ikke fikk noe respons, men det er verdt å spørre seg hvorfor personer som har brukt begrepet *muslim* i sine artikler ikke ville fortelle meg hva de la i dette ordet. Hvorfor valgte personer som tilsynelatende var interessert i emner som minoritetsbefolkninger og islam i Norge å ikke svare? For det andre finner jeg den ene definisjonen jeg fikk ganske tvetydig. For det først begynner vedkommende med å gi en kort,

⁵ Dette var ikke et tilfeldig utvalg av journalister. I de fleste tilfeller valgte jeg ut journalister med hensyn til bestemte artikler de hadde skrevet hvor de brukte begrepet ”muslim” eller skrev om ”muslimer”. Paradoksalt fikk jeg svar av en kulturredaktør som ikke hadde skrevet noe om ”muslimer”.

og faglig ganske riktig, forståelse av *hvem* en muslim er, nemlig en som bekjenner seg til islam. Og egentlig hadde det kanskje vært en god nok begrepsdefinisjon. For spørsmålet mitt var nettopp ”hvem er en muslim”. Men han går så videre med å antyde at *hvilke* assosiasjoner ordet vekker ikke hører hjemme i en begrepsdefinisjon. Spørsmålet mitt blir da: hvorfor følte vedkommende behovet for å tilføye dette? Var det fordi at han skulle vise meg at han visste bedre enn som så? Hadde han tilføyd den setningen hvis jeg hadde bedt han om å gi meg en definisjon på begrepet kristen for eksempel? Det må likevel sies at han antakelig var så alt for klar over at slike assosieringer så alt for ofte ble lagt til ved ordet muslim i pressen og at han ønsket å ta avstand fra dette – i alle fall når han fikk spørsmål slik han gjorde – på e-post fra en student med et utenlandskklingende navn, men på perfekt norsk

Begrepet muslim som religiøs kategori

Som jeg har vært inne på tideligere finnes det en rekke ulike etniske opprinnelser blant muslimene i Norge. I begynnelsen av muslimenes fastemåned, Ramadan, ble det publisert en artikkel i Aftenposten som omhandlet startdagen på fastemåned. Her blir vi fortalt om hvordan muslimer i Norge har forskjellige dager de begynner fastemåned da mange foretrekker å begynne fasten samtidig som sitt opprinnelsesland. Det skal ikke legges skjul på at denne formen for bruk av muslim begrepet var relativ vanskeligere å finne i forhold til de øvrige eksemplene.

Trodde alle startet på likt: Lederen i månekomiteen er ikke kjent med at noen norske muslimer starter ramadan tidligere eller senere enn hva det islamske rådet har bestemt.

– Nei, det kjente jeg ikke til. Alle moskeene har fått informasjon om at vi starter i dag, og vi har lagt ut informasjon på websidene våre. Det skal ikke råde noen usikkerhet omkring startdagen, sier Rana.

Han forklarer at noen muslimer velger å følge ramadan slik man feirer det i hjemlandet, og at det kan være årsaken til hvorfor norske muslimer starter ramadan ved forskjellige tidspunkter (Engstrøm, Aftenposten 13. september 2007).

Tema som blir tatt opp her omhandler religion og forholdene som er med på å påvirke muslimers startdag på fastemåned. Vi kan riktignok se at nasjonalitet og kultur også spiller en viktig rolle i denne artikkelen, men å kategorisere en rekke mennesker på et religiøst grunnlag er likevel relevant. Her fungerer begrepet ”muslim” som fellesnevner mellom personer av ulike opprinnelser som alle skal faste i fastemåned. Vi finner altså tilfeller der begrepet ”muslim” brukes som betegnelse for mennesker som deler religiøs tro, men likevel

er det langt fra denne bruksmåten som dominerer i det norske mediabildet. I slike tilfeller benyttes altså kategorien ”muslim” som religiøs kategori, i samsvar med ordets primære betydning: Er du muslim betyr det enkelt og greit at du bekjenner deg til islam. Riktignok finnes det en rekke subkategorier innenfor muslim kategorien, men allikevel handler denne benyttelsen av muslim-begrepet i hovedsak om religion og religiøs tilhørighet. I slike kontekster er mediernes benyttelse av muslim-begrepet mindre problematisk for dem det gjelder. Bruken av ordet muslim som religiøs kategori er også den vi finner oftest i faglitteraturen om muslimer, som i Brisebarres antropologiske studie fra Frankrike. Brisebarre (1993) gir en beskrivelse av dyreoifringen i Frankrike ved Id al-kabir, et ritual til minne om Abraham som var villig til å ofre sitt barn for Gud. På denne dagen ofres minst ett dyr pr familie. Hun beskriver hvordan denne dagen ble viktig for mange muslimer i diaspora ettersom de kunne samles på en dag som dette og være sammen for å feire noe i fellesskap. Mange muslimer som tidligere, mens de fremdeles bodde i sine hjemland, ikke feiret denne dagen sørget for å ta del i begivenheten. Brisebarre sammenligner denne dagen med nasjonaldager, for dette var en dag der mange muslimer samler seg som kun muslimer og ikke som forskjellige etniske eller kulturelle grupper. I kontekster som den Brisebarre beskriver, er det mindre problematisk å bruke begrepet muslim(er) til å definere en mangeartet gruppe mennesker. I den sosiale konteksten Brisebarre beskriver ser vi en rekke mennesker med ulik bakgrunn samle seg for å feire en viktig begivenhet som er religionsrelatert. Dermed blir deres religiøse tilhørighet fremhevet i denne konteksten ettersom det er på basis av sin religiøse tro og praksis de ønsker å ta del i begivenheten. Dessuten beskriver Brisebarre hvordan mange av de fremmøtte definerte seg selv ut ifra et religiøst perspektiv. Altså er begrepet muslim svært relevant i denne sammenhengen, selv om en rekke andre fenomen som diaspora og transnasjonalisme også bør tas i betraktning hvis man skal gi en nærmere analyse av hendelsene som Brisebarre beskriver. Det er altså ikke begrepet muslim i seg selv som er problematisk, men heller måten det brukes på i store deler av de norske massemediene.

Under mitt eget feltarbeid fikk jeg også oppleve situasjoner der den religiøse identiteten ble den gjeldende identifikasjonen for mine informanter. Dette skjedde primært fastemånedens Ramadan, hvor en del av mine informanter enten valgte å faste eller ikke spise ute for å vise respekt for andre muslimer som fastet. Ramadan påvirket mine informanter først og fremst i form av hvor vi ikke kunne gå: restauranter, kafeer og kantiner. Noe annet som stadig minnet oss om at vi befant oss i fastemånedens var at mange av mine informanter oftere refererte til seg selv som ”oss muslimer” i denne perioden. ”For oss muslimer er det og det viktig i denne

måneden, vi muslimer faster fordi..”, hørte jeg dem ofte si. Da fastemåneden tok slutt, var det tid for Id feiring og enda en religiøs markering for mange av mine informanter. Det er tydelig at disse er religiøse begivenhetene var viktig for dem, og det var ikke under noen annen periode under feltarbeidet mitt hvor mine informanters religiøse tilhørighet var så sterkt framhevet. Men det kom imidlertid frem en rekke tanker rundt Id feiringen som illustrerte det interne mangfoldet blant mine informanter. Haroon, som hadde foreldre med pakistansk opprinnelse, poengterte hvor viktig det var for han og hans familie å feire Id sammen med andre pakistanere, be og spise tradisjonell pakistansk mat. For Ruma fra Bangladesh som imidlertid ikke fastet under fastemåneden var Id en minst like viktig begivenhet, men også hun ønsket å feire begivenheten med sin familie. Vi ser altså at når begrepet muslim benyttes som religiøs kategori, det vil so som betegnelse på mennesker som deler religiøst livssyn, og som poengterer dette livssynet, sammenfaller massemedienes muslim-begrep med mine informanters muslim-begrep. I slike tilfeller kjenner de seg igjen i reportasjer og artikler som handler om dem. Men når mediene *ikke* bruker muslim-begrepet slik, fjerner de seg fra mine informanters selvoppfattelse. Det er da muslim-begrepet blir problematisk for dem. Dette skjer særlig når muslimer feilaktig omtales som en homogen gruppe som er kulturell og etnisk lik, og som bidrar til å skape et stort felles ”andre” som skiller ”oss” (nordmenn) fra ”dem”. I det kommende avsnittet ønsker jeg å drøfte noen av problemene som man står overfor ved å bruke ”muslim” på den homogeniserende måten, det vil si som en etnisk kategori.

”Muslim” som etnisk kategori

I likhet med de fleste samfunn i verden i dag har også Norge blitt et pluralt og multietnisk samfunn. Det finnes en rekke ulike etniske grupper i Norge, og slik Barth (1969) uttrykte for mange år siden er ikke ulike etniske grupper nødvendigvis territorielt atskilte grupper. Slik jeg har illustrert lengre oppe er det ikke så ofte norske medier omtaler muslimer på et religiøst grunnlag. Det er langt vanligere at de generaliserer muslimer som medlemmer av kun et samfunn eller etnisk gruppe, noe som både homogeniserer og essensialiserer dem.

Usynliggjøringen av internt mangfold blant minoriteter gjør det enkelt for leserne å se dem som en sammensveiset gruppe som tenker på en bestemt måte og handler på en bestemt måte (Abu-Lughod 1991). Og jeg mener at det er nettopp gjennom en slik prosess muslimer går fra å fremstilles som en religiøs gruppe til å bli sett som en felles etnisk gruppe. Offentlige medier gjør unge muslimer til det Jenkins (2003) kaller for *imagined but not imaginary*. Det vil si at ulike kollektive grupper blir forestilt men kan ikke forestilles. På denne måten blir de ikke bare frosset fast i et bestemt bilde, men muslim kategorien blir ansett for å være en

gruppe uten intern dynamikk. Religiøs tilhørighet så vel som livsstil kan variere stort innenfor en slik kategori. Dermed bør det være tydelig at å bruke begrepet ”muslim” for å skjære over titalls ulike etniske grupper vil bidra til lite annet enn å gi oss en grov og innholdsfattig kategori. Dessuten er etnisitet og de ulike kategoriene vi tilhører en dynamisk og skiftende aspekt av sosiale relasjoner som forekommer og blir relevant gjennom sosiale relasjoner og hendelser, og gjennom folks måter å takle daglige utfordringer og forventninger på (Eriksen 2003). Dermed trenger vi å forstå de daglige utfordringene og forventninger for å forstå hvilke rolle religion og gruppetilhørighet kan spille i folks liv og i hvilke situasjoner den blir viktig. Unngår vi dette kan dette på den ene siden føre til en ytterligere atskillelse mellom storsamfunnet og ”muslimene”, og på den andre siden fører dette til en sammensveising av personer som har lite til felles. Den øvrig illustrerte eksempelet som omhandlet Ramadan er et godt eksempel. For selv om begge mine informanter er muslimer og har stor begeistring for Id-feiringen hadde de relativt ulike forhold til selve fastemånedens og ikke minst var det tydelig at deres kulturelle og etniske bakgrunn preget hvordan de selv feiret Id dagen. Ikke bare religiøst innhold viste seg å være viktig, men også kulturelle fenomener som mat, klesdrakt og feiringsform. Dette viser at når norske massemedier bruker begreper som ”en streng muslimsk far” eller generaliserer muslimer som personer med dårlig ”integrasjonspotensial” tilslører de det enorme mangfoldet av mennesker som faller innenfor denne kategorien og de ulike premissene som er med på å forme deres tankegang. Et slikt bilde er det mange unge muslimer som har vanskelig for å kjenne seg igjen i.

Muslimer som et felles ”andre” - fremmedgjøring

”De har kun ett bilde av muslimer [media] og vi må på død og liv passe inn i det. De lager et program om muslimer og enten er nærmest alle jentene hyperreligiøse ellers går de med skaut. Jeg sier ikke det er noe i veien med det altså, men jeg er muslim óg. Jeg går aldri med skaut og faster ikke heller, men inne i meg er jeg muslim for det. De har ikke rett til å definere hvordan vi skal opptre eller se ut, men nei da. Jeg har opplevd så mange ganger at nordmenn blir overrasket når de får vite at jeg er en troende muslim. ”Men du er jo sånn som oss”, sier de overrasket. Og da tenker jeg: hvordan skulle jeg ellers være?” (Nawal)

Hvordan skulle hun ellers være? Nawals spørsmål er like merkelig som det er avslørende. Hennes forståelse av normalitet passer ikke inn med norske mediers fremstilling av ”vanlige” muslimer. Hun viser til et program som gikk i reprise på NRK en lørdag morgen der det sitter en rekke muslimske jenter, alle med skaut, og forteller om sine daglige praksiser og religiøse plikter. Nawal føler at medias statiske og ensformede fremstilling av muslimer både hindrer

henne fra å være muslim og få være delvis norsk på en og samme tid. Hun passer ikke inn i medias fremstilling av muslimer og hennes følelse av norskhet blir satt under spørsmålsteget når hun tilføyer at hun er muslim. Hennes ønske er å få aksept for både sin norske identitet, muslimske identitet og arabiske identitet. Men det er tilsynelatende ikke mulig ifølge de etniske nordmennene som dominerer i de toneangivende massemediene. For de ”trekkene” som assosieres med det å være ”muslim” er så fjerne fra det som assosieres med norskhet at det er utenkelig at en person både kan ”være som oss” og samtidig kalle seg for ”muslim”. Etnisitetsteoretikeren Wallman (1989) sier at identitet, i likhet med etnisitet handler om grenseprosesser og tilhørighet. I ulike kontekster forekommer det situasjoner hvor ulike identitetsaspekter blir relevant. Dette innebærer at grensene vi trekker opp mot andre og tilhørigheten vi skaper oss er i stadig endring og påvirkes av også eksterne faktorer. Nawal har ikke satt noen klare skille mellom sin identifikasjon som muslim vs sin identifikasjon som nordmann, begge grupperinger faller innenfor hennes tilhørighetsrelasjoner. Nawal vil utvide sine tilhørighetsgrenser, men finner det vanskelig på grunn av stereotypene knyttet til hennes identifikasjon som muslim. Hun føler at hun passer ikke inn i etniske nordmenns forestilling av muslim fordi hun ikke ligner den muslimske stereotypen massemediene skaper. Denne prosessen kan belyses ved hjelp av teorier som prototypekategorisering. Innenfor kognitiv psykologi anses kategorisering som en prosess som avgjør hva som ”hører sammen” (*Zentall, Galizio, & Critchfield 2002*). For å skape slik tilhørighet hevder da den amerikanske psykologen *Rosch (1978)* at vi lager bestemte navn, helst noen få, for å skille kategoriene. Disse navnene er det vi anser som mest representative for den gruppen. Dernest skapes det automatisk såkalte prototyper som kan videre bekrefte kategoriene. Prototyper er personer i en gruppe som er mer sentrale enn andre medlemmer og som står for den store representasjonen av hele gruppen. Disse prototypene er den viktigste måten å sette grense mellom de ulike kategoriene på. Medlemmene (ofte få) som representerer prototypen best er de som blir representative for hele kategorien eller de som er mest forskjellig fra den andre gruppen. Denne typen prototyper er de menneskene offentlig media ofte velger å ta utgangspunkt i. Det er derfor langt flere muslimske kvinner har hijab på norske TV skjjermer enn i virkeligheten. Nawal passer ikke inn i medias prototype av hva en muslim er og dermed får hun et tilhørighetsproblem når hun prøver å finne seg igjen i mediebildet av norske muslimer.

Selv om begrepet ”muslim” har vært brukt i norske massemedier i ganske lang tid, har det ikke alltid vært det foretrukne begrepet for å beskrive en minoritet, eller et ”andre” som befinner seg i Norge. For å ta en liten stikktest søkte jeg i et bredt spekter av ulike aviser. Jeg

undersøkte først i avisarkivene til Dagens Næringsliv⁶ (avis.dn.no) fra året 1988-1998 og jeg fant begrepet *innvandrere* brukt tre ganger hyppigere enn begrepet *muslim*, og begrepet *utlending* ble brukt 4 ganger hyppigere. Men da jeg søkte fra 1999 og frem til i dag var bruken av begrepet *muslim* og *innvandrere* på et relativt jevnt nivå og *utlending* ble brukt nesten dobbelt så ofte som *muslim*. Også i antall ganger brukt kunne det ses at begrepet *muslim* hadde en økning på 60 prosent hvis jeg sammenlignet 1988-1998 med 1999-2008. Jeg tok samme testen på vg.no og slik ser resultatene ut:

Begrep	1998	2000	2004	2007
Muslim(er)	32	104	204	234
Innvandrere	11	18	11	26

Vi kan ved hjelp av denne tabellen se at mens *innvandrere*-begrepet har vært lite brukt med en relativt stabil graf, har *muslim*-begrepet hatt en enorm økning. *Muslim*-begrepet har tatt over for andre fremmedgjørende begreper som *innvandrere* fordi massemediene i de siste tiårene har brukt *muslim*-begrepet som ikke bare en religiøs kategori, men også en sosial og etnisk kategoriseringsbegrep. Dette forsterker fremmedgjoringen av personer som ellers ville ha vært svært godt integrert i Norge.

Da jeg uten mye hell prøvde å finne noen statistikker på nettsidene til Bergens Avisen kom jeg over et svært interessant fenomen. Jeg søkte på ordet *muslim* og dernest trykket jeg på avansert søk og fikk opp relevante kategorier jeg kunne søke i:

[Internasjonale nyheter](#)

[Utenriks](#)

[dagens innlegg](#)

[internasjonale_nyheter](#)

[irix](#)

[meninger](#)

[nyheter](#)

⁶ Dagens Næringsliv referer jeg til kun i dette eksempelet i denne avhandlingen. Grunnen til at jeg har valgt å bruke tall fra denne avisen er for å undersøke graden av bruk av *muslim*-begrepet i alternative massemedier.

summetonen

terror

Denne listen viser emnene der begrepet ”muslim” har blitt sitert en rekke ganger og, fremstår som hovedkategorier jeg kan klikke på for å lese artikler som har begrepet ”muslim” i seg. Det siste alternativet, terror, var mest oppsiktssvekkende. Listen over de videre søketemaene gir et tydelig inntrykk av hva ”muslim” kan assosieres med eller inntrykk av hvilke former for artikler som har brukt ordet muslim, og derigjennom av hva begrepet ”muslim” assosieres med. Og det er tydelig at begrepet ikke oftest brukes i forhold til religiøse temaer som moské, fastemåned, religiøse sekter eller lignende. Altså er ikke muslim-begrepet mye brukt som en religiøs kategori i Bergens Gang.

Jeg vil presisere at jeg ikke anklager at *alle* journalister og reportere for å ha en tendens til å gi et forenklet bilde av muslimer, for slik er det selvsagt ikke. Riktignok er det mange stereotyper som skapes og reproduseres i de norske massemediene, men vi har også mer nyansert journalistikk, blant annet i Bergens Tidende. Vi har også TV programmer som Migrapolis som går en gang i uken på NRK, og som prøver å vise livet til ulike minoritetsgrupper i Norge, noe som bidrar til å synliggjøre det store mangfoldet. Denne utviklingen er svært viktig i forhold til å kunne hindre den stadige stereotypiseringen og forenklingen av muslimer. Denne diskusjonen kommer jeg tilbake til i kapittel 5.

Problematisering av ”vi” og ”de andre” – en kontekstuell konstruksjon

”Muslims are present in Europe and yet absent from it.” Talal Asad (2000, s.11)

Den partikulære ”andreheten” av den ”andre” har en sosial og politisk konsekvens, og hvem som defineres som ”andre” kan forandre seg i ulike faser av konstruksjonen av nasjonal identitet og opprettholdelse (Pertersoo 2007). Det er riktignok i menneskets natur å identifisere seg med noen og ikke med alle, men hvem vi velger å assosiere eller identifisere oss med er ingen tilfeldighet, men en konstruksjon. Det er en grunn til at noen er mer *oss* enn andre. Det kan være på et lavt nivå som for eksempel ”vi” som er professorer på Universitetet i Bergen og ”de” som er professorer på Universitetet i Oslo, eller det kan være på et nasjonalt nivå som for eksempel ”vi” nordmenn versus ”de” svenskene.

Imidlertid kan slike definisjoner avgrenses eller utvides ytterligere avhengig av kontekst og formål. For eksempel kan det første eksempelet avgrenses ytterligere mellom ”vi”

antropologiprofessorene på Universitetet i Bergen versus ”de” sosiologiprofessorene ved Universitetet i Bergen. Videre kan det andre eksempelet utvides ytterligere mellom ”vi” europeerne versus ”de” asiaterne. Altså er ”vi” og ”de” konstruksjoner som alltid vil være i en prosess av rekonstruering og redefinering. Imidlertid har vi aktører som for eksempel offentlige media som spiller en stor rolle i konstrueringen av et ”oss” og ”dem”. Det som er interessant er å undersøke de ulike årsakene til behov for nye konstruksjoner av hvem vi kan defineres som ”vi” og hvem som faller utenfor. Kjønt de videre kapitlene skal ta for seg unge muslimers reaksjon på mediediskursen, vil jeg avslutningsvis reflektere litt over hvorfor mediebildet av muslimer er så snevert. Kan det være slik at vårt ”andre” er et eget ”vi” og at ”vi” er et eget andre, og at en dekonstruksjon av ”de andre” kan true fellesskapet? Et slikt argument later Frøystad (2005) til å fremheve i sin studie om synet en del hindustiske familier i den indiske byen Kanpur har på muslimer. Frøystad beskriver hvordan hennes hindu informanter forteller historier om muslimer som fremstiller dem som en homogen gruppe med voldelige og forræderiske (mot India) trekk. En rekke narrativer som poengterer slike fellestrekk sirkulerte blant hindufamiliene som og bidro dermed til å bekrefte og reproducere etniske stereotyper av indiske muslimer. Hinduene generaliserte seg selv som ”snille”, mens de, ved å repetere de negative argumentene om muslimer, sørget for å skape negative assosiasjoner om dem. Slike narrativer, sier Frøystad, beveget seg i sosiale nettverk med store overdrivelser. Men det mest interessante poenget Frøystad viser til er at de lokale historiene om muslimene, selv om de ikke er sanne, ikke var løgn som ble bevisst fortalt heller. For de reflekterte den essensielle forestillingen av en ”typisk muslim” i transcendent sannhet. Nettopp her har vi kanskje en parallell forhold til fremstillingen av muslimer i store deler av de norske massemediene. Stereotypiene som skapes, definisjonene som lages og representeringen av ”muslimer” i aviser og TV, om de ikke er informativ i forhold til muslimenes sannhet, gir de oss en pekepinn på hva og hvem (hvordan) en muslim er forestilt i norske massemedier. Kan det rett og slett være slik at nordmenn *trenger* en Muslimske Andre å forstå seg selv i kontrast til, nå som vi har blitt så like alle andre? I nasjonsbyggingsprosessen kontrasterte vi til svensker og dansker, men nå som vi både har blitt nordmenn, europeer og konsumenter av amerikansk populærkultur, trenger vi kanskje den stereotypiske konstruksjonen av muslimer for å huske hvem vi er?

Hvis vårt ”oss og de andre” begrep stadig er i endring og omdefinering innebærer det også at ”de andre” har en fleksibel definering av seg selv og andre. Riktignok kan begreper som ”vi” og ”de andre” være en sentral diskurs i konstituering av for eksempel ”det norske” (majoriteten) slik Jacobsen (2002) sier, men dette er begreper alle grupper i samfunnet bruker.

Og det betyr heller ikke at deres ”vi” begrep er mindre heterogent enn majoritetssamfunnets. Dominguez (1994) hevder at det kan hende at vi simpelthen ikke ser hva vi gjør på grunn av livslange måter å se ting på, kategorisere på og danne verden rundt oss. Det vil si, det ligner en normativ prosess. Men når dette er sagt kan det stilles spørsmålstegn ved om offentlige mediers måte å repetitivt produsere et homogent andre av muslimer er basert på livslange måter å se ting på, eller om det er en bevisst ekskludering av et bestemt ”andre”. Med grunnlag i avis- og debatt sitatene som har blitt presentert i dette kapitlet kommer det tydelig frem at muslimer har gjennom det siste tiåret blitt fremstilt som et felles ”andre” mot det som er ”oss” og det norske i en økende grad.

Et annet spørsmål jeg vil ta opp før jeg avslutter dette kapitlet, gjelder situasjoner der bestemte utvalgte ”andre” kan bli potensielle ”vi”, under visse omstendigheter og ofte innenfor en bestemt tidsramme.

En slik situasjon illustrer Asad (1990) på en svært refleksiv måte med å beskrive de politiske bevegelsene i etterkant av utgivelsen av boken *Satanic Verses*⁷ av Salman Rushdie. Som en reaksjon på denne boken sendte Ayatollah Khomeini ut en fatwa⁸ imot Rushdie hvor han ble straffet med døden for å ha krenket Profeten Muhammad. Denne dommen ble tatt med stor alvor av alle som ble berørt av saken, ikke minst den britiske staten (Comaroff 1996). Asad skriver at ettersom Salman Rushdie nå ble ansett for å bli truet av en større ekstern trussel (islam) av britiske myndigheter ble han tildelt livvakter. Ikke bare for å beskytte hans liv, men også for å beskytte ”demokratiet” og ”ytringsfriheten”. Mørkhudete engelskmenn som stadig blir truet av lyse rasister får imidlertid verken denne type oppmerksomhet eller livvakter. Altså blir plutselig ”de andre” del av ”oss” for å markere et enda større og farligere ”andre”. Datidens britiske massemedier refererte til protestene mot Rushdies Sataniske Vers som forsøk på å ”ødelegge britisk frihet” og for de som reagerte var budskapet klart: ”hvis du ikke liker innholdet i de britiske verdiene, ikke våg deg å forandre dem – bare forlat landet vårt”. I dag er ikke Salman Rushdie truet i samme grad av en ekstern ”islamsk” fiende, men heller ikke lenger tatt inn i varmen blant politikerne og avisene i Storbritannia som del av det britiske. Dette eksempelet illustrerer tydelig at det ikke var Rushdie som person som ble tatt inn i varmen, men Rushdie som en sak (og enkelttilfelle) for å demonstrere noe svært viktig:

⁷ *Satanic Verses* (1988) var en roman skrevet av Salman Rushdie som tar for seg innvandring og rasisme i Storbritannia. Romanen inneholder også fiksjoner om profeten Muhammed sitt liv, og det var nettopp denne delen som førte til store reaksjoner i store deler av den islamske verden.

⁸ En fatwa er i islam en regel eller handling som blir utgitt av en religiøsvitenskapsmann. Khomeini sin måte å bruke fatwa på er ganske så ny i islamsk historie.

britiske verdier og demokrati. For ingen, og spesielt ikke islam, kan komme utenifra og true det som er ”oss” og det som er britisk. Jeg vil trekke en parallell fra Asad sitt eksempel til en sak som har blitt dekket på lignende måte her i Norge. I april 2007 ble den unge norsk-somaliske kvinnen Kadra Yusuf slått ned på åpen gate av noen somaliske menn i Oslo etter å ha gitt uttrykk for at Koranens syn på kvinner bør tolkes på nytt og at Koranen gav lite rom for den moderne muslimske kvinnen. En rekke imamer avviste forslaget hennes, og utspillet hennes kom ikke lenger enn en kort debatt blant en rekke norske aviser. Imidlertid ble det vist stor avsky og engasjement da hun ble slått ned på åpen gate. Hendelsen, som selvsagt var forkastelig, ble det store emnet på alle kanaler og aviser. Uansett hvilken norske kanal du skrudde på, kunne du høre norske politikere støtte Kadra og si at ingen kan finne på å komme til Norge og tro at de kan rokke ved de norske verdiene og ytringsfriheten. Kadra ble fremstilt som en moderne kvinne som representerte de felles norske verdiene og ingen skulle tro at de kunne true henne uten konsekvenser. Arbeids- og inkluderingsminister Bjarne Håkon Hanssen ga uttrykk for at angrepet på Kadra var et angrep på norske og universelle verdier til Verdens Gang (13 april 2007). Hendelsen dreide seg ikke lenger om de konkrete personene som angrep Kadra, men langt mer: et fenomen som truet det *norske*. Kadra ble i denne perioden en del av det som mediene refererte til som ”vi” imot ”de”, muslimene som truet de primære prinsippene i Norge. Likestillingsminister Bekkemellem ba imamene gå ut og gjøre klart at denne holdningen ikke var en representativ holdning blant norske muslimer (VG nett 10. april 2007). Angrepet på Kadra ble gjort om til en kollektiv ”oss” mot ”dem” sak. Slik fikk Kadra en midlertidig plass i det offentlige ”vi” for å synliggjøre et større ”andre”. Dermed forble det også usagt at vedkommende som reddet henne ut av den vanskelige situasjonen var en ”muslimsk” drosjesjåfør.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist hvordan bestemte mønstre går igjen i mediedekningen av hendelser eller beskrivelsen av personer som er muslimer. Aller først har jeg poengtert at dette i utgangspunktet er et begrep som tar utgangspunkt i personers religiøse tilhørighet. Derneft har jeg vist noen av problemene som oppstår ved å bruke muslim-begrepet som en generell sekkebetegnelse for en rekke minoritetsgrupper i Norge, og hvordan denne generaliseringen skaper et misvisende bilde av en gruppe som i virkeligheten er langt fra homogen. Samtidig har jeg også søkt å poengtere faren for å lage ”enten eller” kategorier hvor det selv innenfor en religiøs kategorisering kan bli misvisende å ikke gi rom for mangfold.

De siste ti årene har vi hatt en økt dreining mot bruken av begrepet ”muslim” til fordel for andre merkelapper på etniske nordmenns ”de andre”, som for eksempel fremmedarbeidere, innvandrere eller nye landsmenn. Og jeg har forsøkt her å illustrere hvordan bruken av religiøse merkelapper har økt, noe som gjør at ”klassifikasjonsburet” som mine informanter blir puttet i, er blitt trangere. For å sitere en av sms tekstene som rullet under skjermen under debattprogrammet på TV2 *Tabloid* (19.02.08): *enten er du norsk eller er du muslim*. I neste kapittel skal jeg se nærmere på noe av mangfoldet det allstedsnærværende muslimbegrepet rommer ved å presentere en håndfull unge muslimer fra Bergen.

Kapittel 3

Livshistorier: Begrepet ”ung muslim” innenfra

”Islam’ defines relatively small proportion of what actually takes place in the Islamic world, which numbers a billion people, and includes dozens of countries, societies, traditions, languages, and of course an infinite number of different experiences” (Said 1997).

Dette er et sitat fra Saids bok *Covering Islam*, hvor han viser til måten vestlige massemedier fremstiller store deler av den islamske verden. Selv om jeg i denne avhandlingen ser mer på norske massemediers fremstilling av unge norske muslimer elleve år etter at Said kom med dette utsagnet, er den like gjeldende.

I dette kapitlet ønsker jeg nettopp å ta for meg de ulike (levde) erfaringene Said snakker om ved å presentere en håndfull livshistorier. Med utgangspunkt i det øvrig nevnte sitatet og Saids videre drøfting av levde erfaringer vil jeg her vise hvordan islam er kun utgjør én del av den levde erfaringen til muslimer i Norge og for å få bedre innsyn i muslimers hverdagsliv trenger vi bedre kunnskap om dem som personer. Hvordan muslimene tenker og handler er minst like

viktig å forstå dersom vi skal klare å nyansere massemedienes forenklaede fremstilling. Alle de ulike hendelsene og erfaringene må aller først bli forstått på et individuelt plan. Det vil si å bli tolket ut i fra at dette er en persons livshistorie basert på hans eller hennes erfarte virkelighet. Bare med utgangspunkt i mediens representasjon av muslimer vil vi ikke kunne sette oss inn i de mange forskjellige realitetene som preger livet til en hver person (1997). Alle tradisjonene og samfunnene vi tilhører, språkene vi mestrer, landene vi knytter bånd til, personlig erfaringer, alle disse faktorene Said nevner er viktige aspekter av hver og en person og alle disse fenomenene påvirker selv det religiøse aspektet til mine informaners liv.

Jeg vil i dette kapittelet presentere fire forskjellige livshistorier som fire av mine informanter delte med meg for å kunne gi et mer grundig innsyn i grunnlaget for deres ulike måter å se seg selv og omverdenen på. Jeg ønsker å ta for meg deres levde erfaring for så å kunne kontrastere den med hovedbildet som blir presentert av dem i norske massemedier. Hva legger de selv i å være muslim og hvilke betydning har islam i deres liv? Hvilke hendelser velger de å fortelle om? Og hvorfor? De fire unge muslimene som kommer til ordet i dette kapittelet er, enten det er i forhold til kultur, etnisitet eller individuelle verdigrunnlag. Riktignok er det flere antropologer som mener at "livshistorier" trenger en mer fenomenologisk enn å samle livshistorier, og jeg mener ikke at dette ikke kan være en alternativ måte å studere livshistorier på, men at måten vi bruker livshistorier i vårt arbeid bør være avhengig av hva vi ønsker å få frem. I dette tilfellet har jeg ønsket å la mine informanter komme til ordet og beskrive seg selv, sitt liv og viktige hendelser på deres egne premisser og derfor har jeg prøvd å påvirke deres tekster minst mulig. Jeg har unngått å stille spørsmål eller komme med utspill under samlingen av livshistorier for å minst mulig påvirke historienes retning. Dermed er det også, til en hvis grad, ulik struktur i oppbyggingen av livshistoriene. Men ettersom poenget her er nettopp å gripe fatt i mangfold og diversitet tror jeg en slik tilnærming kan være fruktbar. Produksjonen av data for dette kapitelet ble utført på delvis ulike måter. Haroon, Dostki og Ruma sine livshistorier ble tatt opp på diktafon, mens Nahid sin ble skrevet ned etter hvert som den ble fortalt. Min egen redigering har vært minimal når det gjelder presentasjonen av livshistoriene. Unntaket er Rumas livshistorie, hvor jeg har vært nødt til å sette sammen flere opptakssegmenter deler som ble fortalt på ulike tidspunkt.

Livshistorie som metode – svakheter og fordeler

Når man velger å bruke livshistorie som forskningsmetode står man overfor en rekke ulike utfordringer. Livshistorier illustrerer en rekke ulike poeng for oss, ikke bare i forhold til opplevelser, men også hvordan mennesker tolker forskjellige hendelser. Slik Knuden (1990) understreker, er ikke livshistorier en nøytral historie om livet, men heller en bevisst, eller til og med ubevisst strategi av selvrepresentasjon, en legitimering av tidligere hendelser og planer for fremtiden. Men selvsagt står vi også overfor en rekke utfordringer: hvordan fortolker vi livshistorier, eller rettere sagt elementene som er satt sammen som en historie? Hvor troverdige er livshistorier?

Mitt mål med å presentere fire livshistorier er å besvare slike kompliserte spørsmål, kjønt de alltid vil ha relevans når man benytter en slik metode. Uansett grad av selvkonstruksjon, vil livshistorier i dette kapitlet vise graden av ulikhet av erfart virkelighet og individuelt mangfold også blant unge muslimer i Norge. På den ene siden kommer noen av de individuelle aspektene ved mine informanter frem og på den andre siden synliggjøres også hendelser som har preget deres liv og som har gjort inntrykk på dem. I forhold til denne avhandlingen er viktigste poenget som med livshistoriene nettopp at islam har forskjellig plass, påvirkning og tolkning i mine informanters liv. Det ser vi blant annet gjennom at de referer de til seg selv som muslimer på ulike måter og i ulike sammenhenger. Utfordringen med å bruke livshistorier kan være at de er selektive og presentere friserte versjoner av de faktiske hendelsene de referer til. Men i dette tilfellet er jeg opptatt av nettopp måten livshistorier legges frem av ulike personer. Ikke minst er det interessant å se nærmere på de valgte hendelsene de ulike personene velger å fortelle om i sine livshistorier. Målet mitt er å få innblikk i unge muslimers egen måte å presentere seg selv på. For slik Eastmond (2007) forklarer, er historiene som blir fortalt en del av hverdagslivet ved å konstituere mening for aktørene som uttrykker og samhandler i samsvar med hverandre. Narrativer er ikke en direkte gjengivelse av noen "sannhet", men reflekterer et dynamisk samspill mellom levd liv, erfaringer og historier.

For antropologen er det viktig å være bevisst på sin rolle som datainnsamler av narrativer som omhandler levde erfaringer, og la være å stille spørsmål for å unngå å påvirke det som blir sagt så langt det er mulig. Men samtidig er det også viktig å være klar over at fortellerens valg av historier ofte kan være påvirket av ulike motiver vedkommende har ved valg av de ulike hendelsene han velger å fortelle.

Jeg tar også bevisst med alle de ulike erfaringene mine informanter har valgt å dele med meg for å kunne synliggjøre de opplevelsene og erfaringene de mente det var verdt å fortelle meg. Beskrivelsene av valgte erfaringer gir oss nok en påminnelse om at ”unge muslimer” er mer enn bare muslimer. Alle livshistoriene er unik, fortalt på ulikt vis og har forskjellige hendelser og tema som hovedfokus.

Livshistorie 1: Nahid, 22 år

Jeg var på mitt tredje besøk hjemme hos Nahid. Vi satt nede på rommet hennes og spiste på pakistansk snacks (pakora) og hørte på musikk av rappartisten Eminem. Hun hadde nettopp vist meg sin kolleksjon av indiske filmer med stor begeistring, og det var uten tvil en imponerende samling. Som vanlig gikk hun med svart dongeribukse og en kortermet inntil tettsittende bluse. Hun hadde fri fra høyskolen den formiddagen og ingen andre var hjemme bortsett fra oss. Jeg spør henne: ”Hvis du skulle fortelle meg om livet ditt, hva ville du fortelle om?”

Jeg ble født i Norge som mine foreldres yngste datter. Mine foreldre kom som arbeidsimmigranter lenge før jeg ble født og alle mine søsken er født og oppvokst her i Bergen, akkurat slik som meg. Det er tidig men også irriterende når, om vinteren når jeg fryser, nordmenn forteller meg at jeg fryser nok mer enn de andre siden jeg ikke er vant til så kaldt klima. Eller om sommeren når det blir varmt og vi sitter ute i solen er det alltid noen som bemerker at ja ”du tåler vel varmen bedre siden det er så varmt i ditt hjemland”. Jeg har tilbrakt like mye tid i dette landet som alle andre nordmenn så i praksis reagerer jeg nok ikke annerledes til været enn andre nordmenn. Jeg var en del år yngre enn mine (andre) søsken så jeg gikk for eksempel aldri i barnehage sammen med dem og de aller fleste vennene mine var vel norske. Jeg gikk i barnehage som alle andre barn, jeg spiste ikke svin, men den gang var det liksom helt greit det var bare slik jeg var og når de andre barna spurte meg om det pleide jeg å si at ”nei vi spiser ikke svin” og det var et greit svar. Det var aldri noen store reaksjoner om det på barneskolen heller. Det var greit at jeg var annerledes akkurat på det punktet og ellers følte jeg aldri noe forskjell mellom meg og andre barn. Jeg fikk morsmålsundervisning

på skolen to timer i uken og det husker jeg var viktig for meg, for jeg ville alltid snakke mitt morsmål. De andre på skolen husker jeg syns det var kult at jeg mestret et språk de ikke forstod. Når Id ul-fitr kom pleide jeg og min bror å ta med søtsaker til de andre i klassen. Han gikk tre klasser over meg og jeg husker alle syns det var så spennende. Det følte vi og. Jeg prøvde å faste da jeg var yngre, men egentlig har jeg aldri fastet. Jeg blir så fort sulten og jeg klarer det bare ikke.

Tiden på barneskolen var helt fantastisk for meg og jeg husker hvordan vi plaget livet av norsklæreren. Det var ingen som likte henne for hun var alltid så utrolig sur. Det var kun i de timene vi bråkte egentlig. I løpet av barndommen var jeg i Pakistan én gang. Det var da jeg var tolv år gammel, og det var en helt ny verden for meg. Det var så tidig da jeg prøve å oversette noen norske vitser til punjabi. Kan ikke si at det var så velig mange som lo høyt nei. Det var kanskje like greit å holde norsk humor litt på avstand. Etter det har jeg dratt nedover med familien min en gang da jeg var 18 år. Når jeg er i Pakistan er det alltid like irriterende å se at mine fettere og kusiner som bor der nede for lov til å gå på diskotek og ha det gøy, mens vi som bor i Norge ikke får lov. Det er liksom vi som er i det moderne samfunnet. Så når jeg er der, blir jeg med ut, og da kan ikke mine foreldre si noe når de andre unge i familien går.

Helt fra barneskolen til ungdomsskolen og faktisk videre til videregående var vi en gjeng på tre jenter som pleide å henge sammen. Det var meg, Tara fra India og Irene. Tara var alltid opptatt av studier for, yes, hun skulle bli lege. Jeg og Irene tok relativt lettere på studiene. Kanskje vi ble litt mer seriøse på videregående, men for meg har egentlig skolen vært mer et sted jeg har hatt det gøy enn et sted for å studere. Jeg har helt siden jeg var liten elsket å se på indiske filmer og jeg og Tara har alltid pleid å se filmene sammen. Hvis det går en indisk film på kino, pleier vi å dra Irene og typen med. For meg er de filmene noe som på en måte knytter meg litt til mine røtter. De hjelper meg med å huske hvor jeg opprinnelig kommer fra og hvilken kultur jeg har. Andre år på videregående forelsket jeg meg for første gang, og da mener jeg skikkelig forelskelse. Det på barneskolen teller ikke! Hun ene tanten min bor i Oslo og jeg var på besøk hos dem en sommer. Bestevennen til fetteren min pleide å komme innom hver dag og han var så søt. Vi pleide å spille sjakk sammen, og i begynnelsen var det helt greit for jeg er litt sky av meg, så jeg er litt klumsete med å føre gode samtaler når jeg er nervøs. Jeg var der en måned, og vi ble veldig gode venner i den perioden. Jeg fikk aldri sagt

det til han da, men vi utvekslet mobilnummer før jeg kom tilbake og planen var å holde kontakt. Men det viste seg ganske fort at han ikke var særlig interessert, for det var alltid meg som ringte. Kort sagt: det ble ingenting av det. Siste år på videregående kom et pakistansk rockeband til Oslo: Junoon. Jeg har vært veldig begeistret for dem opp gjennom årene fordi de har vist veldig stort engasjement i viktige samfunnsspørsmål. De har tatt opp tema som er tabu i Pakistan, som for eksempel AIDS, og i de årene forholdet var dårlig mellom India og Pakistan, drev de og arrangerte konserter i India. Jeg dro på konsert med noen av mine fettere og kusiner og hele Oslo Spektrum var full av jublende fans.

Etter videregående var jeg fast bestemt på på friår så jeg tok det egentlig med ro året jeg var ferdig. Nå har jeg søkt meg inn på Norsk Lærer Akademi (NLA) og utdanner meg som lærer. Før eller siden skal jeg nok finne meg noen å gifte meg med, men før det er det viktig å bygge meg en karriere.

Som vi ser av Nahids livshistorie, er hun født og oppvokst i Norge og assosierer seg med nordmenn så vel som med pakistanere. Hennes musikkinteresser inkluderer alt fra indisk filmmusikk og pakistansk rock til amerikansk rap. Hun har tatt studiene temmelig med ro i løpet av årene på videregående og hun har heller vært opptatt av det sosiale aspektet ved skolen. Hun har reist to ganger på besøk til familie i Pakistan og finner restriksjonene hun står overfor der mindre enn de hun opplever i Norge ettersom hennes fettere og kusiner i Pakistan har friere tøyler enn henne. I likhet med de kommende livshistoriene har også hun bestemte ønsker hun håper å oppnå i fremtiden. I hennes tilfelle ser hun for seg et liv som lærer og gift dame.

For en videre komparasjon mellom Nahid sin livshistorie med de kommende livshistoriene vil jeg nå gå videre til livshistorien til en annen ung muslimsk kvinne.

Livshistorie 2: Ruma, 23 år

Når Ruma hadde mye på hjertet og det var tidlig på dagen, pleide vi å ta turen opp til en av restaurantene i femte etasje i Galleriet. Det hadde vi gjort i dag også. Ruma i klassiske sporty klær sa hun ikke var sulten da jeg spurte henne hva hun ville ha. Denne dagen var det min tur å spandere lunsj. Vi diskuterte det fine været mens vi kikket ut vinduet, og hun presiserte for meg at i år var fastedagene lange og at ingen kunne få henne til å faste dette året heller. Jeg insisterte på at hun måtte bestille noe og tilslutt valgte hun seg en sandwich. Hun skulle på

jobb klokken tre. Altså hadde vi tre timer på oss. Selv om Ruma sin livshistorie slik jeg presenterer her, er en sammensetning av historier hun har fortalt meg under forskjellige møter ble allikevel mesteparten av hennes livshistorie fortalt i løpet av dette møtet på Galleriet. Etter en del løsprat tar jeg opp diktafonen, og Ruma forteller:

Jeg tror jeg var rundt fire år da vi kom til Norge. Det var om vinteren og kaldt. Det første inntrykket jeg kan huske var at alt var så høyt oppe. Og det var så mange bakker som gikk oppover, eller så var det bare meg som var så liten. Hadde vel bare sett flate omgivelser i Bangladesh (ler). Jeg husker veldig lite fra tiden før vi kom hit, det er mer "bits and pieces". Under oppveksten var foreldrene mine veldig strenge, det var mye vi ikke kunne gjøre. Men de er ikke så strenge nå lenger. Da mener jeg "open minded" sammenlignet med før. Spesielt før visste min mor ikke så mye om Koranen og måtte høre om islam gjennom andre, men nå leser hun koranen selv og vet bedre. Spesielt når det gjelder kvinner og deres rettigheter. Men vi har noe i den kulturen jeg kommer fra jeg ikke liker. Dine sønners barn verdsettes mer enn døtrenes barn. Dette syns jeg er verst i vår kultur. Jeg vet ikke hva jeg skal si bortsett fra et dette er flaut. Som om døtrenes barn er av annet blod, "ikke våre unger". Til og med utdannede personer vet ikke bedre. Jentenes barn er ikke like viktige for morfar og farmor. Hvorfor skal vi være glade i dem når de ikke er glade i oss. Foreldrene bor ofte hos sine sønner, men døtrene passer på dem, men nei de [døtrene] får ikke noe. Og selv om sønnene er stygge med foreldrene er det allikevel dem foreldrene setter høyest. Selv om vi bor i Norge, kunne jeg ønske at min mor var "open minded". Ja, hun er blitt bedre, men ganske lite i forhold til alle årene vi har bodd her. Og jeg syns det er rett å kalle det urettferdighet, og jeg kommer ikke over det heller. Jeg sluttet å kalle min far for "far" siden barneskolen og min mor sluttet jeg å kalle "mor" for ca to år siden. Mine søsken har gjort det samme, for mine foreldre fortjener ikke bedre. I dag snakker jeg veldig lite med dem i det hele tatt, bare hvis jeg må.

Jeg gikk ikke i barnehage da jeg var liten, men lekte med de andre barna ute. Jeg hadde nesten bare norske venner, men på forskolen var vi nesten bare utenlandske barn. Der skulle vi lære skikkelig norsk, men jeg var flink i det fra før. Jeg kunne både lese og skrive litt og jobbe med matte. Barneskolen likte jeg veldig godt. Du vet, i den alderen legger du ikke merke til skepsis eller rasisme. Kanskje hvis du ser tilbake på det nå, som voksen kan du se det, men ikke den gang. Den gang var vi alle like. Men det var en hendelse som fikk meg til å føle at vi ikke var akseptert av alle nordmenn. Jeg var i ungdomsårene og hadde dratt på fisketur sammen med familien min. Vi var alle opptatt med å fiske og la ikke merke til den

norske familien som slo seg ned ved siden av oss. Det var en voksen mann blant dem og jeg la merke til at han så bort på oss noen ganger, men jeg tenkte ikke mer på det enn at bare var nysgjerrighet. Min storesøsters barn sprang rundt på plassen og lekte og de kom bort i noen av tingene til den norske familien. Mannen ble helt rasende: "Dette var vår plass! Er det ikke nok at dere tar skattepengene våre?" Vi ble så sjokkerte, hva fikk han til å tro at vi ikke betalte skatt selv? Den hendelsen forandret mye for meg. Jeg oppdaget en rasisme jeg ikke visste eksisterte før, fordommer som var ukjente for meg. Det kom lignende episoder også, men akkurat den kommentaren fra en fremmed på den måten er risset inn i hjernen min. Jeg synes massemediene i dag er veldig preget av fordommer mot minoritetsgrupper.

Det er lenge siden jeg var i Bangladesh sist, men jeg skal kanskje ned igjen til neste sommer. Det er greit å reise ned på besøk, men ikke å bo der. Det er store kulturelle forskjeller, og på en måte klarer jeg ikke å forbinde meg med de i Bangladesh. Noen ganger føler jeg at vi ikke har mye til felles engang. Selvsagt liker jeg bengalsk mat, det spiser jeg jo hjemme også. Sterk mat med grønnsaker er min type mat, men norsk mat er ok det og. Gi meg kjøttboller med brun saus eller fiskeboller, det går fint det og. Jeg foretrekker å bo her i Norge, for her er det frihet, og jeg kan leve det livet jeg måtte ønske. Hvis du spør meg hvem jeg er sier jeg bare en ting: Jeg er muslim punktum. Jeg er ikke norsk eller bengaler, for jeg er påvirket av begge kulturer. På 17. mai tar jeg nevøene mine med til byen og kjøper leker til dem. Jeg skulle gjerne blitt 16 igjen, eller, nei, 20 er greit, for da er du myndig. Etter videregående har jeg egentlig bare jobbet. Det siste året har jeg gått gjennom NAV for å få jobb og de har vært hjelpsomme selv om det har gått veldig tregt til tider. For fremtiden håper jeg å skaffe meg fast jobb og fortsette livet derifra. Ellers er det ingen planer, bare en begynnelse.

I Rumas livshistorie ser vi en jente som er oppvokst i Bergen med et relativt anstrengt forhold til sine foreldre. Hun er selvstendig, tøff, har en jobb og tar livet lett. Hun er ikke redd for å kritisere verken den bengalske kulturen eller den norske og har ikke vane for å pynte på sine formuleringer. Hun velger å kalle seg muslim ettersom det først og fremst er religion hun identifiserer seg med, samtidig om hun er påvirket av både norsk og bengalsk kultur. I motsetning til Nahid driver ikke Ruma med noen aktiviteter for å knytte tettere bånd med foreldrenes opphavsland, og hun stiller seg mye mer skeptisk til visse trekk ved kulturen som hennes foreldre viderefører i hjemmet. På den andre siden er Ruma også opptatt av å vise

hvilken påvirkning samfunnet hun lever i har på hennes liv og tankegang. Selv om Ruma verken ber eller faster, velger hun å først og fremst å presentere seg som muslim, mens Nahid som faster og delvis ber, velger å identifisere seg ut fra sine ”kulturelle røtter” og som nordmann.

Livshistorie 3: Dostki 21, år

Dostki vekslet et par sisteord med sine medstudenter før han kom smilende bort til meg. Han hadde på seg en grå lang frakk og dressbukse. ”Jeg vet et sted vi må gå og ta kaffe. Det er skikkelig bra stemning der, og dessuten har de bra utvalg av forskjellige kaffedrikker.” Etter ti minutter var vi ved den anbefalte kafeen. Der traff vi noen andre bekjente som vi slo av en prat med. Deretter fortalte meg at han holder på å skrive en ny låt, og at jeg må bli med opp til han senere så jeg kan høre sangen. Vi blir enige om at vi drar opp til han etter en stund, men først spør jeg han om han ikke kan fortelle litt mer om seg selv, sitt liv og sine ambisjoner:

Jeg er opprinnelig kurder fra Øst-Kurdistan, som ligger i Iran. Vi kom som flyktninger til Norge fordi mine foreldre var imot Khomeini⁹. Vi var en stor søskengjeng på fem, og jeg er nest yngst. Vi måtte forlate slektninger og alt vi eide. Det var en dramatisk reise over fjellet og gjennom Tyrkia. Jeg kom til Norge da jeg var fem år. Vi har alltid blitt opplært til å tilpasse oss omgivelsene rundt oss og leve et ærlig liv og mine foreldre var veldig opptatt av å skape gode muligheter for oss. Min yngste bror og jeg begynte i barnehage i løpet av kort tid. En del iranske familier bosatte seg i nærheten av oss, og de hadde barn på vår alder. De hadde samme politiske situasjon så de og våre foreldre hadde mange felles interesseemner. Jeg kunne kurdisk flytende, men veldig lite farsi, så samtalene pleide å gå på norsk mellom meg og min iranske venninne. Det gjør det faktisk i dag også. Min lillebror og jeg pleide å leke med alle naboungene, og vi var vant med å leke fra morgen til kveld slik vi hadde gjort før vi kom til Norge. Vi lærte selvsagt fort at når det var middagstid, gikk alle hjem til seg selv og spiste, for her ble du ikke bedt på middag. Dette gjaldt selvsagt ikke hjemme hos meg da, eller min iranske venninne.

Min første kjæreste fikk jeg i sjette klasse, men et mer langvarig forhold ble det ikke noe av før andre år på ungdomsskolen. Da ble jeg sammen med en jente jeg den gang var veldig

9 Ayatollah Ruhollah Khomeini (1902-1988) var det ytre ansiktet til den Islamske Revolusjonen som fant sted i Iran i 1979, og som førte til at Iran ble Den Islamske Republikken av Iran. Under revolusjonen ble alle som protesterte mot det nye regimet enten drept eller fengselet.

forelsket i. For meg ble forholdet etter hvert ganske seriøst og jeg tok henne med hjem, hvor jeg presenterte henne for mine foreldre. Hun overnattet også hjemme hos meg noen ganger. Synging har alltid vært en viktig del av livet mitt, og jeg har alltid likt å komponere sanger som både har en vestlig og østlig touch. I tiden på ungdomsskolen begynte jeg virkelig å ta opp musikkomponering og sangskrivning på alvor. Det ble en viktig måte for meg å gi uttrykk for mine ideer og synspunkter. Etter hvert ble det en del fremførelser både på ungdomsskole og kulturhus. Da jeg begynte på videregående var jeg sikker på at det er musikk jeg ønsker å fortsette med også utdanningsmessig. Det var min største lidenskap, men jeg fant fort ut at jeg ville heller ha det som hobby. I løpet av det andre året på videregående ble det slutt mellom meg damen. Når jeg tenker på det nå, var det like greit, for vi var utrolig forskjellige og hadde helt forskjellige verdigrunnlag, men sånn tenkte jeg selvsagt ikke. Det gikk nok utover karakterene det semesteret. Som person er jeg utrolig sosial så jeg finner stadig nye venner og jeg elsker å finne på nye utfordrende ting. Det må skje ting i livet. Etter videregående meldte jeg meg inn i militæret, men jeg trivdes ikke der i det hele tatt. Det var ensomt. Den tiden var turbulent for meg for det var mye som skjedde på det private plan og for å si det slik, stod jeg overfor mange utfordringer. Det å være i militæret langt borte fra personer jeg kunne betro meg til i tillegg, var ikke lett. Da jeg var tilbake i Bergen klarte jeg å rote meg bort i steder og personer som jeg ikke hadde godt av. Jeg havnet i miljøer jeg ikke ville bli assosiert med. Jeg prøvde veldig hardt å komme ut av de dårlige miljøene, og for å holde tankene klare begynte jeg å be og lese Koranen. Jeg praktiserte alle de fem daglige bønnene og dro til moskeen. En dag fikk foreldrene mine vite om miljøene jeg var bort i, og det var siste dagen jeg var på avveier. Å bringe skam over dem var og er det verste jeg kan gjøre og jeg bestemte meg der og da at nå skal jeg gjøre det som er riktig. Etter det har jeg gått inn for å fullføre studiene mine og konsentrere meg om å bygge et godt grunnlag for en god fremtid. I fjor forlovet jeg meg med verdens skjønneste jente som jeg traff i Tyrkia for et par år siden, og som jeg falt det samme jeg så henne. Siden vi har familie i Tyrkia, har vi alltid vært på besøk i landet, også det var ikke så vanskelig å bli kjent med henne siden hun var en fjern slektning. Når jeg har etablert meg og blir økonomisk selvstendig tenker jeg at vi gifter oss. Inntil videre snakkes vi på telefonen og møtes en gang i året. Musikkinteressen min er der selvsagt enda, og jeg opptrer hver gang anledningen byr seg, men nå har jeg begynt å ta studiene seriøst også. Hvis jeg vil bli noe i livet bør jeg nok ta studiene på alvor. Gud har gitt meg mange muligheter til å bevise hva jeg er god for, og jeg skal ikke kaste vekk flere

sjanser:

Som vi ser, har Dostki hatt en dramatisk barndom hvor han har opplevd å måtte flykte fra både hus, venner og slektninger i en ung alder. Han har siden barndommen vært en sosial person med mange venner, og ettersom han har stor familie, har han ikke følt seg ensom. I motsetning til for eksempel Ruma gir ikke Dostki stort rom til massemedienes fremstilling av muslimer i sin livshistorie og forteller om andre aspekter av livet sitt enn det Ruma valgte å fortelle om. Dessuten har de svært forskjellige erfaringer i forhold til etniske nordmenn og hverdagsrasisme i hverdagen. Videre ser vi at der Ruma først og fremst identifiserer seg som muslim, markerer Dostki sine flerkulturelle sider ved å inkludere både østlige og vestlige elementer i sine sanger. På den andre siden ser vi at både Ruma og Dostki har en spesiell hendelse de velger å fortelle om og som fungerte som vendepunkt som i deres liv ved å gi deres fremtid en ny retning. For Dostki var denne forandringen å innse den store feilen i noen valg han hadde tatt i livet, mens for den Ruma ble utløst av en konfrontasjon med en etnisk nordmann som fikk henne til å oppdage at hun ikke var entydig velkommen i det norske samfunnet. Ruma hadde dessuten ikke satt seg noen konkrete planer for fremtiden og valgte å ta livet som det kom, mens Dostki, og til en viss grad Nahid, hadde satt seg konkrete mål som de ønsker å strebe etter. En annen forskjell mellom Dostki og de to øvrige livshistoriene er at han ikke har besøkt fødeland siden han kom til Norge, noe som skyldes at hans familie er flyktninger snarere enn "selvvalgte" migranter.

Livshistorie 4: Haroon, 26 år

Det var en sol fylt en fredag ettermiddag da jeg satt og ventet på at Haroon skulle komme. Jeg satt på en kafé i nærheten av arbeidsplassen hans. Han skulle komme rett fra jobb. Dette var vårt tredje møte. Jeg hadde bare ventet i to minutter før døren gikk opp og Haroon kom mot meg med raske steg. Haroon hadde opprinnelse fra Islamabad i Pakistan med sterke bånd til sine røtter. Han hadde på seg en dressbukse og blå skjorte. Han satte seg ned og spurte om jeg hadde bestilt noe, og jeg pekte på isteen min. "Drikk du sånne?" spør han. "Egentlig ikke", svarte jeg. Han hentet seg en kaffe og sier: "Jeg tenkte kanskje det ville vært greit om jeg fortalte deg litt om livet mitt? Hvem og hvorfor jeg er. Kanskje det kan bli nyttig?"

Mine foreldre migrerte til Norge lenge før jeg kom til verden. Først kom min far, og etter kort

tid kom også min mor. Vi bodde først i Oslo, og sammen med mine foreldre flyttet jeg til Bergen da jeg var 16 år. Jeg var yngst blant mine to brødre, som de forble i Oslo for å studere ferdig der. Det var derfor egentlig trist å komme til Bergen. Jeg husker til og med at det regnet. Plutselig var vi bare tre som bodde i huset, og dessuten var vennene mine igjen i Oslo. Det første året var tøft, det må jeg innrømme. Jeg gikk et halvt år på ungdomsskolen her og jeg var ikke bare den eneste pakistaneren, men også den eneste utlendingen i klassen. Det var uvant. Som person er jeg nok ikke den mest utadvendte heller, for selv om jeg er sosial, er jeg ikke nødvendigvis den som snakker mest. Hvis jeg kjeder meg, liker jeg for eksempel å spille fotball med venner. Spesielt før, på ungdomsskolen og videregående. Tiden etter ungdomsskolen var mye enklere, da kom jeg inn på videregående i sentrum og fikk mange nye venner. Siste året på videregående husker jeg var helt utrolig, det var så mye som skjedde og det var så mye nytt som var i vente. Jeg har alltid tenkt at enten skal jeg bli soldat, og hvis ikke, så skal jeg bli dataingeniør. Det var vel siste året jeg bestemte meg og begynte å søke på forskjellige ingeniørskoler.

Samme sommer dro mine og jeg foreldre til London for å besøke min onkel. Etter to uker reiste vi til Pakistan for å besøke andre familiemedlemmer. Jeg husker jeg følte at Islamabad hadde forandret seg veldig, og blitt en fin by. Jeg hadde gått på koranskole i Oslo, og jeg hadde bedt i alle år, så det føltes riktig å kjøpe meg et bønneteppe. En av mine fettere ble overasket over at "vi vestlige" var så religiøse, for selv var han ikke like flink, mente han, men hjemme hos oss har det alltid vært slik. Vi ber, faster og feirer de islamske høytidene. Da vi var hjemme igjen i Bergen, hadde jeg fått plass på ingeniørskole i Oslo, og det ble til at jeg fant meg hybel der. Jeg delte rom med to andre gutter. Det kjipe var at mine brødre ikke bodde i Oslo mer da. Han eldste tok videre utdanning i England og han andre jobber i Trondheim. Men heldigvis ble det hyppigere besøk til Trondheim i ferieukene.

dette var i 2001, da terrorangrepet i New York fant sted. Alle diskuterte det, og det var over alt på nyhetene. Selv om hendelsen i seg selv var veldig tragisk, er det noe annet jeg husker best fra den tiden. Det var som om hele verden rundt meg begynte å se meg med helt nye øyne. Vennene mine spurte meg hva jeg mente om det som hadde skjedd, og det var ikke noe i veien med det hvis de bare hadde spurt meg for en generell meningsutveksling. Det som såret meg var at de stilte meg det spørsmålet fordi jeg var muslim, som om jeg eller min religion hadde noe med den saken å gjøre. Jeg hadde jo reagert med like stort sjokk som dem, ikke sant? Men det sa tydeligvis lite om mine "egentlige" meninger, for de følte de måtte spørre meg eksplisitt om dette var tillat i islam. Jeg synes det var mye som forandret seg i den perioden. Vi muslimer ble liksom plutselig en gruppe mennesker som ble nødt til å forklare

oss og vise at "vi er ikke som de terroristene, nei". For meg var reaksjonene og spørsmålene jeg fikk et slags tegn på at mange nordmenn så på muslimer som noe fremmed, og noen ganger som noe farlig. Ikke få ganger ble dette et viktig samtaletema blant meg og mine brødre. Noen ganger pleide vi (på tur) å sitte og ramse opp rare spørsmål vi hadde fått fra nordmenn og le av dem. Men på bunnen av det hele var det stor irritasjon over disse spørsmålene, i alle fall hos meg. Men samtidig det var hektiske tider, for det var tøft med studiene og jeg konsentrerte meg egentlig om den meste parten av tiden min i Oslo.

Forelskelse og kjærlighet var ikke av prioritet hos meg i det hele tatt egentlig. Jeg har alltid vært klar over at mine foreldre ønsker at min fremtidige kone skal være av samme kulturelle opprinnelse som meg, og det respekterer jeg. Mange venner av meg, både norske og utenlandske, har vært veldig skeptiske til oppfatningen min om arrangert ekteskap, men for meg er det ikke noe problem å gifte meg med den mine foreldre velger for meg. Det er ikke noen tvang, men et valg jeg har tatt, og sånn er det bare.

Jeg jobbet deltid ved siden av studiene for å ha litt penger å gå på, og jeg hadde tenkt å søke ingeniørjobb i Oslo etter utdanningen min også. Men så ble min far syk, og jeg bestemte meg heller for å dra tilbake til Bergen. Å få seg en god jobb i Bergen viste seg å bli vanskeligere enn jeg hadde håpet. Jeg søkte på en rekke jobber jeg vet jeg var kvalifisert til uten å få innkalling til intervju engang. Jeg var så frustrert og sint, og jeg følte meg urettferdig behandlet. Det tok et helt år før jeg fikk en god jobb, og jeg trives veldig med miljøet på jobben. Og der jobber jeg fremdeles. Ambisjonene mine er jo å få meg jobb i USA og flytte dit en gang i fremtiden. Når jeg har fått meg god arbeidskompetanse, skal jeg begynne å søke. Det er vel det målet jeg har satt meg i livet tror jeg, så skal jeg heller ta livet litt mer med ro når jeg har etablert en skikkelig fremtid for meg selv.

I livshistorien til Haroon kan vi se en person som er, tett knyttet til sin familie, spesielt sine brødre som har gitt stor prioritet til familie og familieplikter. Haroon hadde sine utfordringer gjennom ungdomstiden, og han har målrettet gått inn for å få seg en god utdanning og bygge en solid karriere. Han har store ambisjoner og er villig til å jobbe hardt for å oppnå dem. Han har også bestemt seg for å respektere sine foreldres avgjørelse og la dem velge en fremtidig hustru til han når den dag kommer. Han ber sine fem daglige bønner, faster under ramadan og holder seg til de islamske lovgivningene. Ut i fra hans livshistorie virker det som om han blir preget av måten norske medier fremstiller muslimer på, og dette er et diskusjonsemne som går igjen mellom han og hans brødre. Hvilke forhold han har til sin religion, ser ut til å være noe som hans foreldre har ført videre til sine barn, og som han sa selv: "hjemme hos oss har det

alltid vært slik”. Sammenligner vi dette med Dostki sitt forhold til sin religion, finner vi en del forskjeller. Selv om Dostki også siden han var liten ble gjort kjent med de islamske retningslinjene, ble han ikke religiøs før han ble voksen. Dette var ingen tilfeldig utvikling og det lå en rekke dramatiske hendelser bak ønsket om å bli en mer praktiserende muslim. Som vi ser, ligger altså ulike hendelser og årsaker ligger bak disse to personenes valg av religiøs praksis.

Den erfarte virkeligheten

I disse livshistoriene er det flere mønstre som går igjen. Først og fremst kan vi se at alle fire personer anser seg selv som en muslim i den forstand at deres forhold til religion blir nevnt i forhold til en eller annen situasjon. Altså eksisterer det punkter hvor mine informanter har et viktig fellestrekk. Men på den andre siden kan vi også se at det å være muslim bare beskriver en liten del av deres hverdag og at hver person beskriver sitt forhold til religion på forskjellige måter. For eksempel ser vi at der religiøse plikter var en sentral del av Haroon sitt hverdagsliv, var ikke de daglige pliktene like viktige for Nahid, og der hvor Haroon var villig til inngå arrangert ekteskap, foretrekker Nahid å forelske seg først. Begge er norsk-pakistanere og unge muslimer, men likevel har de ulik forståelse av seg selv, ulike verdier og ulikt forhold til verden rundt seg. Både deres religiøse og kulturelle tilnærming er forskjellige. Dostkis livshistorie illustrerer videre at religion kan bli en mye mer sentral del av livet hans i voksen alder, gjerne katalysert av en livskrise, som i Dostkis tilfelle. Måten de er muslimer, og måten de identifiserer seg som muslimer på, er altså nokså forskjellige.

Når vi i tillegg ser at det å være muslim kun utgjør én del av deres hverdag, ser vi at å bare referere til dem som ”unge muslimer” utradere deres ulike erfarings- og opplevelsesdimensjoner til fordel for ett enkelt fellestrekk.

En annen viktig observasjon er at alle fire personer har en relasjon til foreldrenes hjemland og har vært der minst én gang. Men forbindelsen til foreldrenes hjemland betyr ikke det samme for dem. For eksempel følte Nahid seg mye friere når hun var i Pakistan fordi hennes foreldre ga henne friere tøyler der, mens Ruma på den andre siden ikke klarte å relatere til dem hun møtte i Bangladesh. Slike forskjeller er også av betydning og bør tas i betraktning hvis vi på alvor ønsker å forstå ”unge muslimers” hverdagsliv og tankegang.

Et tredje moment er at mine informanter ikke er så annerledes enn andre unge personer i Norge. De har i likhet med alle andre nordmenn ulike interesser, ambisjoner, drømmer,

ønsker, problemer og utfordringer – i tillegg til at de har hver sin individuelle og unike livshistorie. Her er det relevant å poengtere at disse livshistoriene tilhører unge personer. Det innebærer blant annet at har et langt liv foran seg med mange forskjellige muligheter. Også dette er relevant i forhold til massemedienes ensidige dekning av ”unge muslimer”. I denne deknningen er det hovedsakelig de unges kulturelle og religiøse *bakgrunn* som fremheves, en bakgrunn som oftest forankres i fortiden. Men slik livshistoriene viser, er mine informanter mer opptatt av sin fremtid. I sin artikkel *The capacity to Aspire* skriver Appadurai (2004) at sosialantropologer har operert med et kultur-begrep som er altfor bakover skuede, og som i mindre grad tar hensyn til folks fremtidsplaner og muligheter for å generere endring. Det samme kan man si om norske massemediers søken etter religiøse og ”hjemlandskulturelle” forklaringer på nær sagt alt som unge muslimer foretar seg. Hvis vi isteden bringer fremtidsaspektet inn, slik dette kapitelets livshistorier gjør, ser vi at religion og hjemlands kultur har begrenset forklaringskraft, og at fellestrekkene med etniske nordmenn sannsynligvis er større enn gorskjellene. Livshistoriene som er presentert viser unge muslimer som snakker om fortid, nåtid og fremtid. Det er ikke bare minner, habitus og tradisjoner som er preger deres liv, fordi mennesker absorberer noe nytt hele tiden. På foredrag ved Universitetet i Bergen 26.mai 2008 argumenterte Appadurai for at selv om vi langt fra har ignorert menneskelige vaner og handlinger i antropologien, har vi i alt for liten grad vendt blikket mot ”fremtidskulturen” som inneholder aspirasjoner, forventninger og forestillinger om fremtiden. Ved å rette søkelyset mot nettopp mine informanters fremtidsdrømmer har jeg søkt å vise at, deres liv peker fremover. Denne fremtidsorienteringen står i sterk kontrast til de trange båsene som skapes av norske massemedier, hvor unge muslimer, kun forstås ”bakover” uansett hvor de kommer fra. Medias. Gjennom livshistoriene får vi også øye på det fremtidige, og nettopp her er alle livshistorier er sammenfallende: alle personene har en videre utvikling som venter på dem i fremtiden. Dette er ikke bare en fremtidsorientering som de deler med sine norske venner, deres fremtidsorientering er vel så preget av deres liv i Norge som av islam eller kulturen i deres hjemland.

Oppsummering

I dette kapitelet har jeg lagt frem og drøftet fire individuelle og unike livshistorier. Min konklusjon så langt er at ved å studere begrepet ”(ung) muslim” innenifra, slik jeg har gjort

her, vil vi finne store kontraster mellom norske mediers fremstilling av muslimer og muslimenes egne selvforståelser. Gjennom livshistoriene har jeg vist noen av de individuelle aspektene ved unge muslimer, for derigjennom å synliggjøre heterogenitet bak denne grove fellesbetegnelsen. Livshistorier kan derfor være en alternativ måte å få frem mangfold på så vel som å illustrere levde erfaringer, selv innefor samme økologiske og geografiske kontekst. Alle de fire livshistoriene i dette kapittelet fokuserer på relativt ulike temaer og livsaspekter noe som enda en påminnelse om at unge norske muslimers hverdagsliv må forstås i forhold til Når det er så store forskjeller mellom fremstillingen av muslimer i store deler av massemedienes og muslimenes egen selvforståelse, hvilke konsekvenser har dette for mine informaners oppfatning av mediedebatten om unge muslimer? Dette spørsmålet skal jeg drøfte i det kommende kapitelet.

Kapittel 4

Unge muslimers reaksjoner på mediedekningen av muslimer

”Når det er et program på tv om unge muslimer, eller når de intervjuer noen unge muslimer som forteller om islam og om å være muslim i Norge så finner jeg aldri meg selv igjen i noen av fremstillingene. Jeg tenker, hvor er jeg blant alle disse?” Nawal

De siste årene har oppmerksomheten rundt islam og muslimer vært stor i massemedier rundt omkring i verden, også her i Norge. Som jeg viste i kapittel 2, ser vi langt oftere i dag kan vi se ordet *muslim* i ulike aviser og nyhetsprogram, enn før, og denne merkelappen brukes om en rekke forskjellige grupper i samfunnet. I dette kapittelet vil jeg undersøke hvordan mine informanter opplever mediedebatten om unge muslimer. Hvilke tanker har de om de ulike debattene? Kjenner de seg igjen i de beskrevne situasjonene? Etter å ha diskutert disse spørsmålene ønsker jeg å se nærmere på om det er noen likhetstrekk eller mønster i måten mine informanter opplever og håndterer medienes fremstilling av unge muslimer på. Her skal jeg både vise hva slags saker mine informanter reagerer på, og hvordan de i mange tilfeller

reagerer forskjellig fra hverandre. Så heller ikke når det gjelder unge muslimers reaksjon på den generaliserende framstillingen av dem i norske medier, går det an å generalisere for mye. Innledningsvis ønsker jeg å beskrive to nyhetssaker, hvor jeg i begge tilfeller sammenligner synspunkter og reaksjoner mellom to av mine informanter. Den første saken handler om bønn på Torgallmenningen, mens den andre handler om karikaturtegningene av profeten Mohammed. Dette er saker mine informanter tok opp på eget initiativ enten med meg eller med hverandre mens jeg var tilstede.

Bønn på Torgallmenningen

27. februar 2007 skrev Kjell Gillesvik i Bergens Avisen en artikkel om at muslimene i Bergen vurderte å legge fredagsbønnen til byens storstue Torgallmenningen, om kommunen ikke reagerte. På forsiden av avisen var det skrevet TorgAllahmenningen med store bokstaver. Bakgrunnen for dette at Bergen Moské måtte ut av de kommunalt eide lokalene i Nøstegaten innen utgangen av mars 2007. I sammenheng med denne overtittelen ble det manipulert et bilde som viser muslimske menn som utfører bønn på Torgallmenningen, med hodene bøyd mot Sjøfartsmonumentet. 28. februar 2007 tar også Bergens Tidende opp denne saken hvor styremedlem i Bergen Sosialistisk Venstre, Amir Payan, og høyskolelektor Nazneen Kahn ved Høgskolen i Oslo mener at dette må være spøk som har gått for langt. Payan kommenterer at dette er en uheldig sak for Bergens Avisen ettersom avisen utsatte minoriteter for unyansert journalistikk. Imidlertid gav diskusjonen lite oppmerksomhet rundt hva personene artikkelen handlet om selv hadde å si om saken. Avisene debatterte seg i mellom, men glemte å kaste et blikk på de som ble utsatt for ”unyansert journalistikk”.

Dette var en avisartikkel mange av mine informanter var opptatt av. De diskuterte den både med meg og med hverandre. På de kommende sidene har jeg tenkt å ta for meg to ulike tolkninger av denne saken, ikke bare for å vise mangfold og ulikhet blant unge muslimer i Norge, men også for å vise hvor ulike utgangspunkt de kan ha for å forstå en og samme sak, på tross av at de begge er muslimer. Jeg ønsker også å vise hvor stor rolle deres kulturelle og etniske bakgrunn kunne spille når de tolket en sak, kjønt dette ikke underminerer det forrige kapittelets poeng om fremtidsorientering

Dostkis reaksjon kom fremkom en dag han og jeg gikk en tur gjennom byen sammen. Vi setter oss på en benk på Torgallmenningen. Han spør meg om jeg har lest Bergens Avisen i dag. Jeg svarer nei. Dostki forklarer:

Jeg synes ikke at norske aviser er troverdige. De er altfor useriøse. Greit nok at de ønsker å presentere nyheter med en lett tone samtidig som de er seriøse. Jeg mener en slags mellomting er greit, men at alt skal bli latterliggjort er helt usmakelig. Slik som TorgAllahmenningen-saken hvor det blir vist muslimer som utfører *namaaz*¹⁰ på Torgallmenningen. Ikke nok med at bildet viser at de bøyer seg i feil retning, men de bøyer seg også fremfor noen statuer. Slike ting er krenkende, og jeg blir fornærmet. Hadde de vært bøyd i riktig retning og ikke foran noen statuer, noe som er helt uakseptabelt i islam, ville det vært en ærlig hypotese. Vi bøyer oss kun i retning av *Kaaba*¹¹ og ikke i retning av eller foran noe annet. Men slik artikkelen er formet nå, føler jeg at den gjør narr av oss muslimer.

Ruma hadde imidlertid en annen oppfatning enn Dostki, noe jeg oppdaget en dag vi satt på kafé på Galleriet og diskuterte norsk politikk. Da vi etter hvert kom inn på de ulike norske avisene sa hun:

Jeg leser i hovedsak Bergens Tidende, de virker mest troverdige, men jeg skjønner ikke det oppslaget de hadde om muslimer som ba på Torgallmenningen. At de måtte gå så hardt ut mot BA for å ha manipulert bildet av muslimer på Torgallmenningen. Det var jo ikke det som var poenget! Egentlig var det bare morsomt, men det var en ting som også gjorde meg sint da. Hvorfor ser det ut som om de bedende bøyer seg foran Sjøfartsmonumentet? Vi er da ingen hinduer heller som bøyer oss foran statuer! Faktisk, det er ikke noe verre enn å tilbe statuer i islam, og når de lager denne type bilder er det klart at det blir provoserende. Jeg vil ikke bli assosiert med hinduistiske aktiviteter.

Her har vi altså to ulike unge muslimer som tolker en og samme avisdebatt på ulike måter. Begge hadde fått med seg debatten om bønn på Torgallmenningen, som flere bergensaviser hadde hatt oppslag om. Først og fremst vil jeg poengtere at begge reagerte på denne saken. Det er ikke tvil om at begge reagerte på det manipulerede fotografiet som muslimer og kritiserte det fra et religiøst perspektiv. Altså var den religiøse identifikasjonen relevant i denne sammenhengen. I en slik kontekst ble deres religiøse identitet synlig i form av deres måte å tolke det manipulerede bildet på. Men dette innebærer ikke at jeg kan basere min analyse kun på deres religiøse bakgrunn. De reagerte nemlig ikke helt på de samme aspektene ved saken. Der hvor Dostki kaller innlegget for uakseptabelt og fornærmende, refererer Ruma til innlegget som egentlig bare morsomt. Altså prøver hun å bagatellisere saken ved å fremstille

10 *Namaaz* er muslimenes daglige bønner som er del av islams fem søyler.

11 Kaaba er Guds hus for muslimene. Her blir de Svarte Steinene oppbevart, som ble gitt til Abraham av engelen Gabriel. Muslimene mener steinene ble lagt her av Abraham og Ismail. Located in Mecca (Esposito 2002, s.184). Kaaba er mål for haj, som er en religiøs plikt for troende muslimer og mange muslimer har bildet av Kaaba på veggen hjemme. Muslimer vender hodet mot retningen av Kaaba under *namaaz*.

den som ”egentlig bare morsomt”. Videre understreker Ruma at hun ikke vil bli assosiert med hinduer, mens Dostki reagerer på hvor lite kunnskap som har blitt lagt inn i manipuleringen av bildet.

Dostki er kurder og Ruma er bengaler fra Bangladesh og begge er sunni muslimer. Men bortsett fra islam og foreldre med minoritetsbakgrunn er det lite de har til felles med hverandre.

For Dostki er dette innlegget et bevis på norske avisers lave troverdighet og mangel på respekt for muslimer. For Ruma derimot er innlegget morsomt så lenge hun ikke blir sammenlignet med hinduer.

Poenget er at om vi stopper vår analyse ved den første, ofte mest synlige, identifikasjonen våre konklusjoner vil i verste fall bidra til en grov generalisering. Det er først når vi fortsetter analysen et skritt videre at vi får en mer kompleks forståelse av de involverte personenes erfaringsgrunnlag.

I tilfellene over blir Dostkis og Rumas religiøse tilhørighet irrelevant hvis vi skal forstå forskjellene i deres reaksjonsmønstre. Hvis poenget er å forstå *hvorfor* de reagerer, kan det delvis være tilstrekkelig å ta deres religiøse tilhørighet i betraktning, men hvis vi skal forstå *hvordan* de reagerer, vil religiøs tilhørighet komme til kort. I dette tilfellet er det for eksempel relevant å ta i betraktning at Ruma opprinnelig er fra Bangladesh, et land som for 50 år siden var del av India, hvor 70% av befolkningen er hinduer. Som muslim fra Sør-Asia er det sannsynligvis hinduer som er en av de viktigste ”andre”, og som hun ikke ønsker å bli assosiert med.

Som vi vet fra flere tiårs antropologiske studier av etnisitet er det ingen ”gruppe” mennesker som bare er selvdefinert, men snarere er det slik at de eksisterer i og gjennom interaksjon og kontrastering med andre grupper(cf. Harrison 2003; Eriksen 1993:9-12).

Mohammad karikaturene

Den danske karikatur tegneren Kurt Westergaard var en av tretten tegnere som 20. september 2005 offentliggjorde en tegning av den muslimske profeten Mohammad. Westergaard tegnet profeten med en tent bombe i turbanen. Da tegningene ble offentliggjort i november 2005 valgte Berlingske Tidende å ikke videreformidle dem. 30 september 2005 trykker Jyllands-Posten tolv karikaturtegninger, og 10. januar 2006 publiserte det kristne norske bladet Magazinet en faksimile av tegningene i Jyllands-Posten. Vinteren 2006 oppfordret en rekke

muslimske land til boikott av danske varer. Saudi-Arabia, Syria og Libya trakk sine ambassadører hjem fra Danmark, og krav om unnskyldning kom fra flere muslimske land. I februar samme år ble norske og danske ambassader i muslimske land angrepet av demonstranter. På TV og aviser ble det vist bilder av det norske flagget som ble påtent på av rasende demonstranter, og reaksjonene fra både politikere og vanlige nordmenn mot flaggbrenningen var enorm.

Som denne oppsummeringen viser, har disse karikaturtegningene og reaksjonene som fulgte vært en het debatt i en lengre periode, og senest mars 2008 ble karikaturtegningene trykket i en ny dansk avis, noe som førte til ytterligere demonstrasjoner. I det følgende skal jeg ta for meg en diskusjon mellom to av mine informanter som forekom like før en forelesning på Universitetet i Bergen i oktober 2006. Det hadde nettopp blitt utført flere voldsomme demonstrasjoner utenfor norske og danske ambassader rundt omkring i verden, og senest dagen før hadde det vært store debatter på TV som tok opp de voldsomme reaksjonene, flaggbrenning og ytringsfrihet i Norge. Vi satt på fremste benk i auditoriet, Nawal på høyre side, Sahel på venstre side og jeg i midten. Nawal er en ung kvinne med libanesisk opprinnelse mens Sahel er en ung mannelig kurder. Begge er født og oppvokst i Norge. I begynnelsen av samtalen hadde Nawal oppmerksomheten rettet mot noe annet. Sahel henvender seg til meg og spør hva jeg syns om karikaturene rundt Profeten, men før jeg rekker å svare legger han frem sitt eget synspunkt: ”Jeg blir sint når jeg ser den store mangelen på respekt som så mange vestlige har. For oss muslimer er det visse ting som er hellige, og religion spøker vi rett og slett ikke med. Klart vi blir sinte når de fornærmer profeten vår på den måten.” Nå ble Nawal oppmerksom på samtaleemnet. ”Er det Mohammad karikaturene dere snakker om? Det er jo helt forferdelig.” Sahel nikker ivrig med, og hun fortsetter: ”Sant dere også tar avstand fra de voldelige demonstrasjonene og flaggbrenningene? At de kan gjøre slik galskap.” Sahel ser litt irritert på henne. ”Jo da, selvsagt gjør vi det, men jeg syns uansett at det var helt unødvendig av dem å trykke de bildene. Hva var poenget? Hvorfor er media alltid ute etter å provosere oss?” Nawal ser litt overrasket først på han, så på meg for å se om jeg kommer med noen innsigelse. Men jeg sa ingenting, så hun fortsatte selv: ”Vel, som muslim reagerer vi selvsagt på bildene. Personlig har jeg ikke sett dem, men har jo hørt hva de handler om. Men at folk skal stå og brenne flagg? Rasere ambassader? Slik blir muslimer fremstilt som nærmest barbarer. Jeg vil ikke bli ansett som dem.” Nå var Sahel skikkelig engasjert, og han har fått en alvorlig tone i stemmen. ”Det er ikke snakk om at jeg støtter slike handlinger. Men dette handler først og fremst om at

de fornærmer profeten vår. Og nå raser alle norske aviser og nyhetsprogram fordi norske flagg¹² blir brent i mange land og de kaller det for et angrep og fornærmelse på Norge og det norske flagg. For neida, det tåler de ikke, men de kan trykke hva de vil uten reaksjon? Nå vet de i alle fall hvordan vi følte det! Og hvis det de gjør er ytringsfrihet, ja da er flaggbrenningen også det. ”Akkurat da kom foreleseren inn i rommet og diskusjonen stoppet der. Den ble ikke tatt opp igjen i ettertid heller, men i pausen vekslet Nawal og Sahel veldig få ord med hverandre, og stemningen var preget av diskusjonen som nettopp hadde pågått.

Engasjementet i denne saken var stor blant mine informanter, og som dette eksempelet viser er ikke meningene sammenfallende. Sahel og Nawal sin forståelse av karikaturstriden og de på følgende hendelsene er svært ulik. Der Sahel bruker begreper som mangel på respekt, provokasjon og fornærmelse, bruker Nawal uttrykk som avstand, galskap og muslimer fremstilt som barbarer. Begge misliker måten en rekke mennesker har valgt å protestere mot karikaturene på, men mens Nawal helt i fra begynnelsen prøvde å vise hvor stor avstand hun tar fra reaksjoner som mange muslimer har kommet med, prøvde Sahel hele tiden å rette oppmerksomheten mot publiseringen av selve karikaturene. For han var det tegningene som var det mest forkastelige, mens det for Nawal var reaksjonene som har blitt gitt i ettertid. Sahel sammenligner publiseringen av tegningene med flaggbrenningen som skapte stor reaksjon blant nordmenn i Norge:

35-åringen ble stukket i halsen, men slapp fra episoden uten varige men. Han måtte sy ti sting på legevakten. Hendelsen skjedde utenfor offerets leilighet, og han skal ha forklart i avhør at han før knivstikkingen ble konfrontert med spørsmål om hvorfor muslimer brenner norske flagg i Midtøsten (Bergens Tidende Nett – <http://bt.no> 02.02.06).

Gjennom hele diskusjonen var Sahel preget av alvor og sinne, mens Nawal stilte seg relativt likegyldig i begynnelsen av diskusjonen, og stadig viste forbauselse overfor hans reaksjoner. På den ene siden har vi Sahel som er svært bevisst på sin muslimske identitet og opptatt av hva norske massemedier skriver om islam og ikke minst hvordan de representerer islam, men på den andre siden har vi Nawal som er opptatt av bestemte negative hendelser utført av muslimer hun ikke ønsker å bli assosiert med. Selv om det er riktig å si at begge to var preget av karikaturstriden, er det ulike årsaker til at de reagerer på dette. Der hvor den ene reagerer på publiseringen av selve karikatur bildene, reagerer den andre på reaksjoner som kom i

12 12. februar 2008 vedtok Stortinget å fjerne paragrafen som gjør det straffbart å brenne andre lands flagg.

ettertid av publiseringen. Nawal sin reaksjon kan sammenlignes med Howell og Shryock (2003) sin studie av amerikanske arabere i Detroit etter angrepet på tvillingtårnene i New York i 2001. Howell og Shryock beskriver hvordan mange arabere følte et behov for å bekrefte sine statuser som ”snill” og ”lojal”, og status som arabiske amerikanere ved å distansere seg fra den type personer som svarte til amerikanernes negative stereotypier av muslimer.. På samme måte var det viktigste for Nawal i denne diskusjonen å vise oss hvilke side hun sto på. Dette innebærer ikke at Nawal sin reaksjon var pragmatisk og ikke ektefølt, men at hun sier at ”jeg vil ikke bli ansett som dem” viser hennes bekymring for at hun kan bli satt i samme bås som personene som utførte voldsomme protesthandlinger. Det betyr ikke at Sahel var mindre lojal mot landet han befant seg i, men i dette tilfellet valgte han å rette seg etter prinsipper som hadde høyere prioritet for han. Det viktige her er ikke hvem som har ”rett”, men at begge har rett sett fra sitt eget ståsted. For å forstå de ulike reaksjonene må vi legge deres individuelle verdigrunnlag til grunn. Deres verdigrunnlag er da grad av religiøst engasjement, religiøst konservatisme, kjønn, hjemland og historie. Videre kan deres verdigrunnlag være påvirket av politisk standpunkt, antall år i Norge, men også faktorer som peker framover som kan fortelle oss noe om for eksempel hvilke ambisjoner og karriere mål Nawal og Sahil setter for seg.

Så langt har jeg forsøkt å vise noen av elementene som påvirker mine informanters måte å tenke på og dermed bidrar til å utvikle ulike reaksjonsmønstre hos dem. Etnisk eller nasjonal bakgrunn som påvirkningsfaktor ble drøftet i det første eksempelet i dette kapittelet, mens det andre eksempelet tok for seg ulike verdiprioriteringer. I de kommende eksemplene ønsker jeg å illustrere enda flere identitetsaspekter som kan bidra til ytterligere forskjeller i reaksjonene på norske massemedieoppslag om muslimer. I de kommende to eksemplene ønsker jeg å vise hvordan ulik grad av religiøsitet og religiøs praksis kan spille inn, og dernest ønsker jeg å illustrere ulike måter media håndterer kjønn blant muslimer på.

”Muslim-muslim” vs ”muslim i hjertet”

Vi kan lese om muslimers reaksjon på en rekke saker som har med muslimer eller med islam å gjøre i aviser, og vi hører om dem på TV. I begge tilfeller blir vi presentert overfor en gruppe mennesker som ofte framstilles som om de har en felles stemme. Som jeg har vist, er unge muslimer forskjellige på det meste som ikke gjelder deres religiøse identitet. Og som vi

skimtet i livshistoriene, legger de heller ikke det samme i det å være muslim, noe som framkom tydelig i følgende hendelse:

Nawal og jeg sitter i kantinen i Jussfakultet en ettermiddag. Det er andre gangen vi treffes og hun er i ferd med å fortelle meg om at hun ikke klarer å finne seg igjen i måten norsk media fremstiller muslimer på. Haroon, en medstudent, er på vei forbi oss da hun stopper han og presenterer han for meg. Han kommer opprinnelig fra Pakistan. ”Naghmeah skriver en masteroppgave om unge muslimer, er det ikke spennende?” sier hun. Haroon ser på meg, så ler han og i det han går videre sier han: ”ja da er jo Nawal så ”perfekt” å snakke med? Hun gir ikke akkurat et riktig bilde av en muslim da!” Nawal rister litt irritert på hodet før hun forklarer at ”han er en skikkelig muslim-muslim. Han faster hele fastemåned og ber fem ganger om dagen, derfor sa han det der. Du vet hos oss [i hennes familie] sier vi at vi må være muslim i hjertet, det er det viktigste, og jeg er ikke mindre muslim enn han bare fordi jeg ikke følger alle reglene like regelrett”.

For det første viser dette eksempelet hvor forskjellige betydninger som legges i det å bli referert til som en ”muslim”. For Nawal var det en selvfølge at hun var en muslim, mens Haroon så på henne som et dårlig eksempel på en muslim fordi hun verken fastet eller ba de fem daglige bønnene. For Nawal på den andre siden er Haroon en skikkelig *muslim-muslim*, en som praktiserer alle sine religiøse plikter på en daglig basis. Begrepet ”muslim-muslim” er interessant, da det sammenstiller ”muslim” forstått som religiøs identifikasjon med ”muslim” forstått som en etnisk kategori, slik jeg drøftet forskjellen i kapittel 2. Samtidig føler begge en like sterk tilknytning til islam. Dette er selvkonstruerte begreper som hun bruker for å definere seg selv som en type muslim og Haroon som en annen. På denne måten plasserer hun seg selv og Haroon innenfor et religiøst rom, men med ulike plasseringer. Altså er ikke det bare kulturelle, etniske, sosiale, økonomiske og geografiske forskjeller mellom mine informanter, men også ulikhet i religiøse erfaringer og tolkninger. Hva som kalles religiøs praksis og religiøse plikter varierer like mye som deres virkelighetserfaring. Personer har ulike måter å definere seg selv på selv om de befinner seg innenfor samme lokalitet. Å være en muslim betyr ikke å oppføre seg på en bestemt måte, men det er en prosess som må stadig reproduseres i det sosiale liv. (Horvatich 1994). Å være muslim går parallelt med andre identiteter mine informanter har, og identitetene er sammenfiltrert i hverandre. Derfor vil det være innsiktsfullt å vite hva personene selv legger i det å *være* for muslim og hvordan denne identiteten kommer til uttrykk i hverdagslivet. Slik som jeg nettopp illustrerte har unge muslimer ulik forståelse av det å være muslim. For noen handler en muslimsk identitet

fortrinnsvis identitets posisjon hvor du vet hva du er og derfor er du, mens det for andre innebærer det forpliktelser og bestemte begrensninger. Kanskje Kan vi snakke om identifikasjonen som muslim som et kontinuum, med en etnisk pol (identitet) i den ene ytterkanten og en pol som handler om religiøs praksis på den andre. I så fall vil Nawal og Haroon være på hver sin side, samtidig som det er rom for mellomposisjon, eller folk som er både-og. Eller: konsentriske sirkler med etnisk kategori ytterst og sterk religiøs identitet innerst.

Uansett hva slags modell vi skulle legge til grunne for å forstå forskjellene mellom Nawals og Haroons forståelse av ordet ”muslim” viser eksempelet også at vi ikke alltid kan begrense oss til religiøs kategorisering selv når vi skal snakke om religiøs tilhørighet og religiøs praksis. Selv innenfor en religionsdebatt vil fokuset på kun religiøs praksis komme til kort. Videre er det slik økonomen Sen (2007) argumenterer et skarpt skille blant muslimers politiske og sosiale tro. Dette betyr at muslimers har ulike verdigrunnlag for sine politiske og samfunnsorienterte standpunkter, slik det har blitt vist i dette kapittelet. Jeg vil bygge videre på Sens argument da jeg så langt og også videre i denne masteravhandlingen fokuserer på de ulike dimensjonene som er med på å lage unge muslimers verdigrunnlag. Hvis mennesker først og fremst er individer og dernest del en av en større gruppe er det naturlig at de også har individuelle synspunkter og atferdsmønstre. Selv den islamske revolusjonen som tok sted i Iran i 1979 kan ikke bli forstått uten å ta i betraktning økonomisk nedgang og politiske maktkamper, og ikke minst eksterne maktters ønske om kontroll i Iran. Selv om den kalles for islamsk revolusjon kan det ikke unngås at det var en kamp for makt, olje og innflytelse.

Kjønn: Muslimske menn som undertrykkere

Ikke sjelden hører vi om muslimske menn som ikke lar sine døtre eller koner lære norsk eller ta del i arbeidslivet, enten vi leser det i aviser eller hører det på TV. For å referere en av mine kvinnelige informanter: ”Jeg er 25 år og når en norsk kollega får vite at jeg er en troende muslim spør de meg med en gang om jeg ikke burde ha vært gift til nå.” Samra har levd hele livet sitt i Norge, og hennes foreldre kommer opprinnelig fra Pakistan.

”De siste årene har det vært stort fokus på omskjæring av kvinner i media, og det er bra for dette er skikker vi ikke trenger i det hele tatt. Jeg syns det er flott at det er stor fokus på helseskadene. Men jeg er skuffet over at nordmenn allikevel ikke har skjont at dette har med

kultur å gjøre og ikke religion og at dette dessuten er et afrikansk fenomen. Du vet jo at jeg har pakistansk opprinnelse, og jeg hadde ikke hørt om kvinnelig omskjæring engang før jeg hørte det på nyhetene. Hva tror du jeg fikk midt i ansiktet en dag av en mannelig kollega på jobb? Han spurte meg om jeg ikke var omskjært. Først ble jeg skikkelig sjokkert over spørsmålet og flau ikke minst, men så ble jeg sint over at han i det hele tatt våget å spørre om noe sånt og hadde ikke lyst å svare han i det hele tatt. Han hadde ingenting med det å gjøre! Men jeg ville ikke at han eller noen andre skulle tro det om meg, så jeg svarte nei. Jeg lurer på om det er slik norske tenker? Tror de at alle muslimske jenter er omskjært?”

To av mine kvinnelige informanter fortalte meg om denne type ubehagelige spørsmål som de hadde blitt konfrontert med. Problemet var på den ene siden at dette var intime spørsmål de følte ubehag ved å besvare, og på den andre siden stilte de seg forbauset over å bli spurt et slikt spørsmål i det hele tatt.

Hvis etniske nordmenn på forhånd har lite innsikt og kunnskap om muslimer og leser bøker som Hege Storhaugs ”*Tilslørt. Avslørt – Et oppgjør med norsk naivisme*”, vil det lett bli overbevist om at massemedienes stereotyper om kjønnsroller innenfor islam er korrekt. Storhaug og hennes bok var en gjentager i TV-debatter om muslimer og en mye diskutert person blant noen av mine informanter. Storhaug er en aktiv menneskerettighetsforkjemper som engasjerer seg sterkt for likestilling, spesielt når det gjelder rettighetene en muslimsk kvinne (ikke) har. Hun deltar aktivt i debattprogrammer som Tabloid, hvor hun diskuterer en rekke ulike islam-relaterte problemstillinger med motstandere fra islamsk råd, islamsk studentsamfunn osv. Videre har hun også bodd til sammen flere år i Punjab-regionen i Pakistan, som riktignok ikke kan sammenlignes med den moderne Karachi, men som likevel har byer som Lahore som er moderne nok. Hennes bok ”*Tilslørt. Avslørt*” ble utgitt i 2007 og budskapet er klart: ”Sløret er motsatt til frihet” (s.17). Storhaug bruker, gjennom hele boken, nedlatende betegnelser om den muslimske kvinnen. Spesielt hun som bærer slør: ”kvinneundertrykkende kraft i sløret”, ”ansiktsløst vesen”, ”identitetsløst vesen”, ”anonymt vesen”, ”illevarslende tegn” og slik fortsetter det.

Det er verdt å merke at Storhaug bruker begrepet *vesen* ved flere henvisninger til den slørbærende kvinnen, og dermed reiser hun tvil om deres menneskelighet. På den andre siden av den ansiktsløse og undertrykte kvinnen har vi den muslimske mannen: han er en tyrann, undertrykker, overlegen og har retten til å dominere kvinnen slik han måtte ønske. Gjennom hele boken gir hun et høyst unyansert fremstilling av muslimer, spesielt kvinnelige muslimer som bruker en eller annen form for tildekking av håret. Muslimske kvinner blir fremstilt som

en homogen gruppe som lever et liv i fordervelse og kun har to plikter i livet: lage mat og produsere barn. Unntaket er selvsagt de som velger å kaste sløret. Mest sannsynlig kunne hun ikke ydmyke personene hun referer til på en mer undertykkende måte selv. Hennes refleksjon over hvordan det føles å ”bære slør” går i størst grad ut på hennes eksperiment med å bruke burka en hel dag i Oslos gater, hvor hun beskriver reaksjonene hun enten opplevde direkte eller forestiller seg. Det merkelige er imidlertid at Storhaugs bok så tydelig eksemplifiserer fordommene som ligger til grunn for majoritetssamfunnets forståelse av en ”ansiktsløs” kvinne:

Knappt 20 meter fra utgangsdøren skimter jeg plutselig en røslig skikkelse på den andre siden av gaten. Mannen roper: ”Fy faen! Helvete! Et spøkelse! Åh, fy faen.”

Denne type uttalelser reflekterer lav toleranse for mangfold i et mangfoldig samfunn. Den viser overhodet ikke noe som ligner naivitet, slik Storhaug insisterer, men snarere at kvinner med slør kan bli møtt diskriminerende holdninger av etniske nordmenn. Altså avkrefter noen av Storhaugs empiriske eksempler hennes egen påstand om at nordmenn kun er naive og dumme. Videre driver hun en regelmessig fremmedgjøring av personer med slør:

Kun én bil kommer kjørende, og jeg håper på at den skal passere gangfeltet fortest mulig. Den stopper. Jeg tvinges til å gå ”catwalken”. Stoppet han fordi han øynet sjansen til å se nærmere på dette vesenet? Stoppet han fordi han synes oppriktig synd på henne og ville være ekstra høflig?

Det er overraskende at vikeplikt for fotgjengere ikke var et alternativ i Storhaugs fortolkning. Slik Storhaug uttalte seg i dette sitatet kan det virke som om bilisten ikke ville ha stoppet opp om det var en kvinne med topp og jeans som skulle over veien. Hennes subjektive tolkninger later til å være basert på hennes egne stereotypier.

Storhaug ser også ut til å ha problemer med å mellom kultur og religion – på den ene siden og tvang og fri vilje på den andre.

Storhaug ble konfrontert med innholdet i boken sin av en av personene hun prøvde å presentere i sin bok, på Frokost TV på NRK 11. oktober 2007. Mariam Javed, leder for

Muslimsk Student Samfunn MSS¹³ ble invitert til Frokost Tv sammen med Storhaug. Det var en relativt oppgitt Javed som møtte Storhaug:

”Egentlig tenker jeg at jeg ikke gidder å sitte her og forklare dette igjen og igjen. Er dette så vanskelig å forstå? Jeg bærer skaut fordi jeg føler meg frigjort, og jeg gjør det for Gud.
Storhaug: ”Men skjønner du ikke hvilke politiske signaler du sender ut når du bruker skaut?”
Javed: ”Jeg legger ikke noen politiske signaler i dette eller prøver å legitimere noe som helst. Dette er hvem jeg er! Jeg respekterer hvem dine synspunkter, da kan du også respektere mine.”

Samra, en politisk engasjert informant, jobber i en bokhandler i Bergen sentrum. Hun hadde riktignok ikke lest boken selv, men hun hadde sterke meninger om boken:

”Jeg gidder ikke å sløse vekk tiden min på å lese boken og jeg har ikke nerver til det heller, men det er tydelig at andre leser den. Når den ble gitt ut var det faktisk overraskende mange som spurte etter den. Sant - så folk leser den og ikke alle vet bedre enn å tro på det Hege Storhaug hevder. Det er en skremmende tanke. At noen kan fremstille muslimer på den måten og bli trodd.”

Samra var ikke den eneste informanten min som ikke fant seg det minste igjen i Storhaugs fremstilling av muslimer. Samra sitt sinne overfor innholdet i denne boken viser på den ene siden at tekster som dette kan virke meget provoserende. På den andre siden kan hennes utsagn også gi oss innblikk i faren ved å gi et stereotypisert bilde av muslimer. Ikke bare kan det vekke sinne og ergrelse. Det kan også skape større avstand mellom majoritetssamfunnet og minoritetsgruppene. Slik Samra uttrykker det, er hun redd for at folk skal tro på Storhaugs argumenter, noe hun finner skremmende.

Under sin diskusjon om Vestens forståelse av muslimer siterer Varisco (2005) Said (1979) argument om at vestens konstruksjon av ”orienten” har mer å gjøre med vår egen verden enn selve orienten. På samme måte hevder Varisco at hvordan det gis kjønn til islam handler mer om hvordan ”vi” tolker kjønnsroller enn om hva muslimer selv tenker, sier eller gjør. Hvis vi er villige til å innrømme at alle kulturer har blitt involvert i hverandre, at ingen er ensformige og rene, men tvert om hybride, heterogene, ekstraordinært differensierte, og ikke monolittiske, bør vi stille oss skeptiske til forsøk på å framstille en ensformig ”muslimsk” konstruksjon av

13 Muslimsk Student Samfunn ble etablert i 1995. Denne organisasjonen hatt som målsetting å skape kontakt mellom muslimske studenter og forbedre forståelsen og kunnskapen om islam til både muslimer og ikke-muslimer. De holder diverse aktiviteter og seminarer hvert semester (Jacobsen 2006). Denne organisasjonen er en Oslo-organisasjon.

kjønn, uansett om kildematerialet er fra eldre tid eller moderne tid. Variscos argumenter gjelder også her i dette kapittelets avsnitt om kjønn hvor begge casene jeg har drøftet viser den homogeniserende og essensialiserende fremstillingen av den muslimske mann og kvinne, en framstilling som mine informanter og andre unge muslimer reagerte sterkt på. Å bli fremstilt som undertrykket før de overhodet fikk muligheten til å gi uttrykk for sine standpunkter, fikk dem til å føle seg undertrykket uavhengig om de følte seg undertrykt fra før eller ikke.

Oppsummering:

I dette kapittelet har jeg fulgt et utvalg aktuelle saker og hendelser som fra avisene og TV-skjermen til mine informanternes hverdagsliv for å få innblikk i deres tanker rundt disse sakene. Først og fremst har jeg vist de ulike reaksjonsmønstrene som ligger til grunn for mine informanter. Hovedargumentet mitt har vært at det er et vidt reaksjonsspekter på ulike muslim-relaterte saker blant mine informanter. I første eksempel kunne vi se hvordan to unge muslimer reagerer på ulike aspekter ved Bergens Avisens utsagn om bønn på Torgallmenningen selv på et religiøst grunnlag. I andre eksempel så vi to unge muslimer diskutere karikaturstriden fra to forskjellige poler. I tredje eksempel viste jeg hvordan Nawal og Haroon fyller innholdet i begrepet muslim forskjellig, og bruker tilleggsbegreper som ”muslim-muslim” og ”muslim i hjertet” for å skille mellom ulike grad av religiøs praksis. I fjerde eksempel tok jeg for meg unge muslimers reaksjoner på forestillinger om muslimer og islam i norske massemedier som de ikke kjente seg igjen i. Nasjonalitet, etnisitet, religiøsitet, verdigrunnlag, kjønn er alle ulike identitetsaspekter som bidrar til å forme unge muslimers reaksjonsmønstre. Jeg bør også presisere at det finnes enda flere identitetsaspekter som jeg ikke har fått muligheten til å drøfte, ikke minst religiøse sekter og klassetilhørighet. Om det er noe mine informanter har til felles der, er det deres mangfold.

Slik jeg hevder i introduksjonen er det å studere islam som religiøst system og muslimer to forskjellige ting (Varisco 2005). Og det vi bør konsentrere oss om i dette tilfellet er å se på islam som del av muslimenes levde erfaringer (Said 1997). Ved å betrakte muslimer som *kun* muslimer eller som en etnisk paraply grupper ikke bare forenkler vi dem som enkeltmennesker til en bestemt identifikasjon, Norske massemedier har også en tendens til å

fylle begrepet ”muslim” med et høyst subjektivt innhold. Hva dette innholdet er, er ofte opp til journalistenes egne forståelser. For når det for eksempel lages en reportasje om nordmenn med muslimsk bakgrunn bør det være mulig for de unge muslimene som ser på å kunne identifisere seg med i alle fall en av personene som blir fremstilt. Medias konstruksjon av ”den andre” er å bygge en oppmerksomhet rundt dem (Askew 2006). Men denne såkalte ”andre” er så fjern fra manges virkelighetserfaring at medias konstruksjon ofte blir nærmest like fremmed for de personene den prøver å fremstille som for etniske nordmenn selv.

I tillegg har dette kapitlet vist at kjønt de alle identifiserer seg som muslimer, spiller religion en ulik rolle i deres liv. Mens noen oppfatter seg som muslim i kraft av å ha muslimske foreldre og markere islamske høytider, mener andre at det først og fremst er deres aktive religiøse praksis som gjør at de fortjener betegnelsen ”muslim”. Denne forskjellen kom særlig godt til syne under diskusjonen mellom Nawal og Haroon, og i Nalwas uttrykk ”muslim-muslim”. På tross av alt dette gis det marginalt rom for dynamikk i måten muslimer blir fremstilt på i norsk massemedier hvor prototyper på unge muslimer står for den største delen av fremstillingen av *hvem* en muslim er. Riktig nok er det naturlig at begreper ikke blir fylt med nøytralt eller tilfeldig innhold. Men samtidig er det verdt å se nærmere på den store distansen mellom medienes fremstilling av muslimer og muslimenes *egen* selvforståelse, så vel som på de ulike erfaringene og verdiene denne selvforståelsen rommer. Spørsmålet som dette kapitlet tvinger frem er hvordan unge muslimer i Bergensområdet bruker sine mangslungne erfaringer til å justere medienes framstilling av muslimer, noe som er tema for neste kapittel

Kapittel 5

Når Unge Muslimer Tar ordet

Så langt i denne avhandlingen har jeg drøftet fremstillingen av unge muslimer i de største norske massemediene og ulike reaksjoner mine informanter har hatt i forhold til fremstillingene. I dette kapitlet skal jeg se på ulike måter unge muslimer selv tenker og bruker norske medier for å gi uttrykk for sine synspunkter. Denne problemstillingen vil jeg utvide ytterligere ved å se nærmere på de ulike reaksjonene som kom til uttrykk blant mine informanter, etter at de hørte eller leste om forskjellige uttalelser om muslimer fra norske massemedier. Jeg skal se nærmere på de forskjellige reaksjonsformene og se om det finnes bestemte reaksjonsmønstre som har gått igjen flere ganger blant mine informanter. Etter å ha drøftet disse problemstillingene vil jeg (under et subkapitel) se nærmere på makt og definisjonsmakt. Her ønsker jeg å diskutere maktbruk og betydningen av å stå frem med sin side av saken i norske medier. Til slutt vil jeg se om det finnes alternative medier som kan være mer lydhøre for mine informanter, hvor de foretrekker å uttrykke seg og eventuelle begreper de foretrekker å bruke om seg selv.

Generell forståelse av norsk offentlig massemedier

Det har kommet frem kontinuerlig i de forrige kapitlene at de ulike mediedebattene er viktige for mine informanter og at de er opptatt av det som skrives i aviser og sies i programmer som vises på TV. Men hva er deres generelle forståelse og syn på norske massemedier? Er det mulig å i det hele tatt snakke om en generell forståelse? En viktig problemstilling jeg også ønsker å diskutere i dette avsnittet er i hvilken grad påvirker måten norske massemedier

fremstiller unge muslimer på, mine informanternes syn på etniske nordmenn? Aller først skal jeg presentere et lite knippe uttalelser og hendelser som synliggjør mine informanternes generelle inntrykk av norske massemedier

23. mai 2007 skulle Bill Clinton holde tale på Torgallmenningen og samme dag skulle jeg møte Samra i byen. Det regnet voldsomt utenfor, så vi skulle møtes nede i Galleriet. Jeg var tidlig ute og da hun kom inn i senteret hadde hun det travelt. Hun ville ut på Torgallmenningen for å se Bill Clinton. Så vi satt i vei mot nærmeste utgang. Hun viste meg kameraet hun har med for å ta bilde av han. Jeg gir uttrykk for at jeg ikke var klar over at hun var begeistret for han som politiker. Hun smiler spøkefullt, klapper seg på bukselommen og nesten roper: ”Se, jeg har ingen bomber, du er helt trygg. Skal vi gå nå?” så lo hun høyt. Samtidig snudde to voksne damer seg og så relativt forskrekket på henne og når hun så det lo hun enda mer. Så sa hun lavt til meg: ”Vi må jo leve opp til ryktene media lager om oss ikke sant?”

Denne hendelsen viser at Samra har dannet seg en mening om hvordan norske massemedier presenterer muslimer på, og hun bruker denne fremstillingen på en ironisk måte for å latterliggjøre den. Neste eksempel tar for seg en hendelse hjemme hos Nawal.

Nawal inviterte meg hjem til seg ved flere anledninger. En av gangene ble vi sittende foran fjernsynet og se på TV2 nyhetene. En av sakene som ble nevnt var om en mann med kurdisk opprinnelse som hadde drept sin kone. Etter å ha fått med seg morgendagens værmelding sier hun: ”Jeg har ikke noe imot de forskjellige gruppene i Norge egentlig, men kurdere liker jeg ikke. Før synes jeg de var helt OK og jeg støttet mange av deres saker, men i det siste har det stått så mye negativt om dem i avisene og vi hører så mye negativt om dem på nyhetene. Vi fikk jo med oss hva de sa på nyhetene i dag. De gjør så mye dumt og lager et dårlig rykte for resten av oss [muslimer].” Jeg spurte henne hvordan den ene gruppen kunne lage et dårlig rykte for resten og hun forklarer meg: ”Fordi mange nordmenn setter alle muslimer i samme bås. De tror at hvis en eller to personer driver med æresdrap, betyr det at resten av oss gjør det samme.”

Her så vi hvordan norske massemedier var med på å farge Nawal sin holdning overfor en minoritet i Norge, og hvordan hun fryktet at hun skulle havne i samme bås som muslimer som forbindes med æresdrap.

I neste eksempel diskuterer Ruma hvilke type saker norske massemedier velger å ignorere.

På mitt siste møte med Ruma som sosialantropolog, snakket hun lite om annet enn sin forståelse av norske massemedier. Som vanlig hadde gått inn i en ny kafé vi ønsket å utforske. Hun var sint i tonefallet: ”Jeg går verken med burka eller slør, men jeg er ikke imot religionen min allikevel. Hvis de ikke liker oss eller religion vår kan de bare la være å skrive om oss og la oss være i fred. Jeg har lyst å dele en historie med deg om jeg dame jeg vet om. Hun er bengaler og hun bruker burka. Mannen hennes var utro mot henne og dette viste hun. Hun stod opp imot mannen og kjempet for sine rettigheter. Men hun sluttet ikke å være muslim for det. Selv om hun gjorde opprør mot urettferdighetene han drev med valgte hun fremdeles å bruke sin burka for det var noe hun stod for. Hvorfor kan vi ikke lese noe om denne typen historie i media? Hvorfor får vi aldri slike sider? Denne damen stod imot mannens familie og anmeldte hans onkel. Nå bor hun i et av husene hans og han kan ikke gjøre noe med det. Det gjør meg sint at slike historier aldri ser dagens lys i norske aviser eller på nyhetene. De [media] er bare opptatt av å spre negative nyheter om oss [muslimer].”

I dette eksempelet viser Ruma misnøye med de ulike typer nyheter, norske massemedier publiserer om unge muslimer. Hun forteller en historie om en ung muslimsk kvinne som forlot sin mann da hun fant ut at han var utro. Poenget Ruma prøver å fremme er at norske massemedier dekker denne typen saker, men stortsett saker med negativ innhold om muslimer.

I neste eksempel tar jeg for meg en utstilling på Bergen Universitetsmuseum.

30. oktober 2006 var det åpning av utstilling av kurdisk kunst og kultur på Bergen Universitetsmuseum. Utstillingen skulle vare i ca to uker hvor kurdisk kunst, klær, antikk og historie skulle bli presentert. Takke været en av mine informanter fikk jeg tilgang til åpningsseremonien som i hovedsak var en lukket begivenhet. Her fikk vi se utstillingene for første i gang i tillegg til moteshow av en kurdisk designer. De inviterte var familie av kurderne som hadde stått for organiseringen av utstillingen, assosierte universitetslektorer og journalister. Aller først ble det sunget kurdisk sang, deretter en tale om kultur og historie, dernest moteshow med tradisjonelle kurdiske antrekk. Mot slutten får vi høre dikt og kort om kurdisk historie. Da programmet var ferdig ble vi tatt med inn i utstillingssalen hvor vi fikk se kortfilm, malerier, antikk, klær og håndarbeid. Journalistene fra de ulike avisene klikket ivrig, noen så ut til å skrive en del også, men de var raskt av gårde etter at programmet var over. Av de fremmøtte kurderne var litt over halvparten personer under 30 år. En ung mann som stod ivrig og studerte et av maleriene forteller meg: ”Det er så godt å se at universitetet og unge kurdere engasjerer seg for å sette sammen denne utstillingen. Jeg er glad mediefolk ble invitert. Slik kan vi spre kurdisk kultur og historie og jeg tror det er fint for oss at media presenterer oss i et godt lys også. Denne gangen er det i alle fall det og det skulle gjerne vært flere saker som dette.”

Dette eksempelet viser hvor betydningsfullt en utstilling om kurdisk kultur og historie er for unge kurdere i Bergen. Dette er blant annet viktig for å kunne presentere kurdisk kultur og et godt lys blant norske massemedier. Her så vi hvordan denne unge kurderen ga ut uttrykk for glede over den positive oppmerksomheten kurdere fikk i denne sammenhengen.

Neste eksempel tar for seg Turgay som mener at norske massemedier ikke setter unge muslimer i dårlig lys.

Turgay var en av mine informanter som stilte seg mest skeptisk til problemstillingene om at norske massemedier hadde en tendens til å gi et forenklet bilde av unge muslimer. Han var en student ved Universitetet i Bergen og hans foreldre immigrerte fra Tyrkia da han var liten. Vi satt i kantinen i Jussfakultetet. Han gav uttrykk for sin skepsis til oppgaven min da han var ferdig å lese en artikkel om Norges finansielle relasjoner til Iran: ”Du vet det er egentlig ikke oss de har et problem med. Jeg mener de har ikke noe problem med oss som bor i Vesten, det er du vel klar over? Det er jo ikke oss de referer til, det er heller de der nede. Det er de, de har problemer med. Og da spesielt er det vel sjiamuslimene som har ødelagt for oss andre. Det er jo de som blander religion og politikk, er du ikke enig? Det er land som Iran som skaper et negativt bilde av muslimer. Det er jo der alle terroristene kommer fra. Jeg tror ikke norsk media setter alle muslimene i Norge i en bås. Det er heller muslimene utenfor landet.”

I likhet med tidligere konklusjoner i denne avhandlingen, ser vi nok en gang det store mangfoldet og ulike tolkninger blant unge muslimene i Norge. Alle uttalelsene og reaksjonene som er blitt presentert tilhører forskjellige personer og vi kan se ulike reaksjoner og tolkninger som blir beskrevet her. Hvis jeg aller først skal ta utgangspunkt i de store likhetstrekkene er det først og fremst tydelig at både Ruma, Turgay og den unge mannen på Bergen Universitetsmuseum har dannet seg en mening om norske medier. Selv om det finnes store meningsvariasjoner og ulike tilnærminger blant måten mine informanter opplever store deler av norsk offentlig media, kan vi likevel finne en del generelle trekk som går igjen. For det første viser nærmest alle tilfellene at det finnes en misnøye med måten media fremstiller muslimer på og da spesielt hendelsene eller sakene der hvor personene tilknyttet til disse refereres til som ”muslimer”. Det er en generell misnøye med måten muslimer fremstilles på, noe som kommer tydelig frem i flere av eksemplene beskrevet her. Videre viser flere av disse eksemplene at det finnes en forståelse om at positive sider ved muslimer langt oftere blir ignorert enn negative hendelser. Det er en bevissthet blant mange av mine informanter om at journalister og reportere altfor ofte ønsker nærmest med vilje å fremstille ”muslimer” som lite vennligsinnede eller lovbrytere.

Det er altså praktisk talt vanskelig å snakke om en generell forståelse av unge muslimers forståelse av norske massemedier. Riktignok finnes det synspunkter som går igjen blant mange av mine informanter. Men grunnen til at vi ikke kan snakke om en generell forståelse er fordi begrepet ”ung muslim” er upresist i seg selv. Det sier svært lite om personene jeg gjorde feltarbeid blant, noe som kom frem i kapitel tre som tok for seg livshistorier. Hvordan mediebilde tolkes og hvilke meninger som gis til de ulike fremstillingene av muslimer avhenger, slik det har blitt vist av deres, religiøse sektmedlemskap, grad av religiøsitet, kultur, tilhørighetsfølelse, individuelle egenskaper og erfaringer. Imidlertid viser de øvrige eksemplene flere ulike måter å gi uttrykk for erfaring med norske massemedier samtidig som de forekommer i ulike situasjoner. Derfor illustrerer eksemplene også de ulike hendelsene eller fenomenene mine informanter kan assosiere med media. Samra sitt utsagn for eksempel viser hvordan hun knyttet opp bombing med ”å leve opp til ryktene media lager om oss”. I forhold til makt og kommunikasjon ønsker jeg å støtte meg til marxist-inspirerte Eric Wolf sin analyse om ide, makt og kommunikasjon (1999). Han sier at makt må ses i forhold til personers relasjonelle termer, for vi kan utforske makt som et aspekt av mange forskjellige typer relasjoner. Wolf sier videre at vi kan skille mellom fire modeller av hvordan makt er flettet inn i sosiale relasjoner. Den første er individets egne indre kapasitet. Den andre typen makt er manifestert i interaksjon og transaksjon mellom mennesker. Den tredje er kontroll over kontekst hvor mennesker har mulighetene til å gjennomføre sine ønskede handlinger, og hvor de kommuniserer med andre. Den fjerde modellen er strukturert makt, som ikke bare gir makt til å bygge relasjoner hvor du kan handle innenfor bestemte kontekster, men også organisere og bestemme settingene selv, og dermed også kontrollere energiflyten. Hvordan makt så blir forvaltet er gjennom kommunikasjon. Dette kan være verbal eller kroppslig kommunikasjon, for begge disse formene er med på å videreformidle bestemte ideer. Ideene som blir sent ut gjennom kommunikasjon har bestemte formål, og hvem som kan bruke denne formen for makt er avgrenset.

I dette kapitlet, hvor jeg diskuterer makt og kunnskapsformidling, finner jeg analysen til Wolf meget relevant. Grunnen til dette er at jeg ikke ønsker å se på makt som en institusjon, men heller, slik Wolf argumenterer, som et fenomen med ulike dimensjoner som kommer frem på ulike måter i ulike sosiale relasjoner. Særlig relevant er hans fjerde maktmodell, hvor Wolf tar for seg kommunikasjons og energiflyt. Jeg ønsker å knytte denne maktforståelsen opp til mitt eget arbeid ved å betrakte norske massemedier som innehavere av strukturert makt, hvor norske massemedier ikke bare organiserer og bestemmer settingene for hva som

skal bli sagt og ikke, men også hvem som kan være del av strukturert makt. Hvilke ideer som skal presenteres og videreformidles er også del av denne energi kontrollen.

I de kommende avsnittene skal jeg ta for meg de øvrige reaksjonsmønstrene hos mine informanter for senere å kunne undersøke om makt på et lavere plan, som for eksempel i Wolfs andre maktmodell, etter hvert kan bli del av strukturert makt.

Reaksjonsmønstre: Sinne, fornektelse, ironi og displacement

På tross av at de unge muslimene jeg snakket med uttrykte seg litt forskjellig om norske massemedier og synliggjorde ulike holdninger, dannet reaksjonene så pass tydelige fellestrekk at det lar seg gjøre å utkrystallisere noen typiske reaksjonsmønstre. De hyppigste var som følge:

Sinne: En av de vanligste reaksjonene mine informanter viste i forhold til medias fremstilling av muslimer var sinne. Det har vært en evig ergrelse over måten ulike minoritetsgrupper representeres og refereres til i ulike offentlige kontekster. Ruma sitt eksempel er ikke et unntak og svært mange av mine informanter følte det samme som hun gir uttrykk for. Det er sinne over å bli behandlet som ”outsidere”, som personer som ikke kan definere seg selv, som terrorister og som en homogen og statisk gruppe. Ikke minst var det sinne over å ikke bli hørt og ikke bli trodd. De ble satt i bås før de fikk muligheten til å gi uttrykk for sine synspunkter og meninger.

Displacement/Andre syndebukker: En annen form for reaksjon jeg observerte var flytte de faktiske forholdene over til et annet sted, for eksempel fra å i være en intern problematikk til en internasjonal konflikt. På denne måten de et mer distansert forhold til det som blir skrevet for ”alle *vet* det ikke handler om meg”. Turgay demonstrerte reaksjonsmåten da han nærmest gikk ut i fra at alle er vel klar over at de norske mediene ikke har problemer med oss, men ”dem”. Først laget han et skille mellom seg selv som sunni muslim og sjia muslimer for så å føre hele problematikken ut av Norge og til Iran. På samme måte kan en også finne syndebukker innenfor Norge. Det vil si å skyve problemet på den andre gruppen som man selv ikke assosierer seg med, som om tekningen var ”de *mener* egentlig noen andre”. Ved å klandre andre etniske grupper for stigmatiseringen av muslimer generelt, definerer de seg selv

bort i fra de såkalte ”dårlige eksemplene” på muslimer i Norge. Selv om Nawal var klar over at norske medier ikke skilte mellom de ulike minoritetsgruppene var hun likevel overbevist om at ”det er ikke meg de snakker om”.

Ironi og latterliggjøring (provosering): Bagatellisering/latterliggjøring, og bruk av spøk som lynavleder er en metode noen av mine informanter anvendte for å håndtere de norske massemediers fremstilling av unge muslimer. Dette er en metode som også lett kan røpe deres holdninger til mediene på en mer overfladisk og spøkefull måte uten å vise alvorret i saken. Samra sitt relativt høylydte utsagn om bomber og gliset om munnen hennes da flere damer snudde seg og så forskrekket på henne var en situasjon der hun vendte fra å være offer til å bli kontrollhavere. På denne måten fikk hun kontroll over situasjonen ned hjelp av ironi.

Alle disse reaksjonsmønstrene forteller oss først og fremst om ulike måter å håndtere medienes fremstilling av unge muslimer på. En mulig parallell finner vi i økonomen Albert O. Hirschmans arbeid i *Exit, Voice and Loyalty* (1970), som presenterer to essensielle reaksjonsalternativer ved nedgang i organisasjoner eller politiske regimer. Disse to formene for reaksjon kaller han for Exit og Voice. *Exit* betyr å ignorere eller forlate organisasjonen, og *Voice* betyr å bruke stemmen i form av protest eller intern opposisjon. Det er graden av *Loyalty* som er avgjørende for individenes avgjørelse om å bruke exit eller voice. Selv om Rumas reaksjon ikke strekker seg så lang som en tydelig offentlig protest, mener jeg likevel at hennes reaksjonsform kan plasseres under voice. Grunnen til dette er at hun bevisst gjorde det til et poeng å snakke høyt slik at hun ble hørt av personene rundt seg. Hennes latterliggjøring av måten unge muslimer blir representert i massemediene var ment for offentligheten. Begge disse reaksjonsmønstrene finner jeg blant mine informanter. Hirschmans første reaksjonsalternativ, exit, minner om hvordan Turgay og Nawal velger å stille andre grupper til ansvar for medienes fremstilling av muslimer, mens Rumas protestreaksjon i form av sinne og frustrasjon viser en form for voice.

Begge de teoretiske begrepene til Hirschman er viktige reaksjonsformer, og jeg har vist hvordan noen av mine informanter faller innenfor disse to gruppene. Allikevel kan jeg ikke utelukkende knytte reaksjonsmønstrene jeg har funnet til Hirschmans skjema fordi noen av mine informanters reaksjon på norske massemediers fremstilling av unge muslimer har vært å skape humor og ironi ut av situasjonen samt å gjøre spøk til en mer artikulert form for motstand, som i hovedsak kommer til uttrykk backstage (Goffman (1956)). Denne formen for reaksjon kan være en mellomposisjon mellom exit og voice hvor mine informanter ikke

velger å verken ignorere eller protestere direkte, men likevel indirekte vise hvordan de ser på situasjonen.

Alle disse reaksjonsformene har imidlertid et sentralt fellestrekk, og det er at mine informanter ikke kjenner seg igjen med norske massemediers fremstilling av muslimer.

Jacobsen (2006) skriver at norske massemediers negative fremstillinger av muslimer fører til diskriminering og rasisme i hverdagen og at dette videre fører til at muslimene føler seg ”usikre” og ”skamfulle” overfor seg selv. Dette kan være en måte å reagere på prototypiske fremstillinger av muslimer og det er riktig, slik Jacobsen skriver, at mange unge muslimer får et behov for å markere seg som norske for å komme unna den usikre følelsen. Men denne prosessen har flere sider ved seg. En kontinuerlig generaliserende fremstilling av muslimer kan ikke bare svekke norske mediers troverdighet blant minoritetsbeboere, men den kan samtidig gi inntrykk av å være en generell holdning som deles av den norske etniske majoriteten. Nima på 19 år, med foreldre med opprinnelse fra Iran var lite engasjert i de ulike debattene om unge muslimer i offentlig norsk massemedier, men hadde et standpunkt som han ikke var i tvil om:

”Når jeg leser *Summetonen* i BA føler jeg at herregud de [nordmenn] hater oss. De kommer aldri til å se oss som likestilte nordmenn og kanskje blir jeg litt sint til tider. Men når jeg i ettertid tenker på det, irriterer det meg ikke. Det vil alltid være noen som ikke klarer å se forskjell på enkeltpersonene og resten av oss. Det samme er det med journalister og nyhetsreportere som alltid skal skylde alt på islam og muslimer. Selvsagt vet jeg bedre for jeg har norske venner, men kanskje de [journalister] ikke har utenlandske venner.”

For det første er Nima klar over at det journalister skriver har en påvirkning på etniske nordmenn. Men han bruker også meningssider i Bergens Avisen for å få innblikk i ulike meninger som finnes i samfunnet og spesielt blant majoritetsbefolkningen. *Summetonen* er en side hvor folk skriver inn for å gi uttrykk for sine egne meninger om dagsaktuelle tema, men det er også gitt rom for innskrivere som vil informere om noe. Her diskuteres alt fra religion, politikk, bensinpriser, terrorisme og mye mer. Nima sitt førsteinntrykk av denne siden er at ”nordmenn hater oss” og at unge muslimer aldri kommer til å bli likestilt med andre nordmenn blant alle personene i majoritetssamfunnet. Men så på den andre siden innrømmer han at han finner utsagnene mindre dramatisk når han får tenkt seg om fordi han vet bedre. Årsaken til at han vet bedre, sier han, er fordi han har norske venner som motvirker en del av inntrykkene som kommer frem blant journalister og meningssider. Han har opplevd nordmenn

personlig og vet dermed bedre enn å sette alle i bås. Imidlertid stiller han seg mer usikker til om journalister og nyhetsreportere har samme personlige kjennskap til muslimer.

Offentlig media sett utenifra – Makt vendes om

Så langt i dette kapitlet har jeg tatt for meg mine informanternes meninger om norske massemedier og en rekke reaksjonsmønstre jeg fant blant mine informanter. I den kommende delen av dette kapitlet skal jeg diskutere konsekvensene av større bruk av *voice* blant mine informanter. Her skal jeg se nærmere på mer aktiv og offentlig form for *voice* og se hva en slik utvikling kan føre til. Videre har jeg tenkt å ta for meg hvor vidt unge muslimer mener massemedier kan være et redskap for å formidle sine egne meninger og standpunkter. Det er ikke nødvendigvis bare etniske nordmenn som må stå for fremstillingen av ulike minoritetsgrupper i det norske samfunnet. Hvis aviser og debattprogrammer på TV kan generalisere og stereotypisere muslimer, bør også muslimene selv kunne stå frem i nettopp aviser og debattprogrammer og legge frem sin side av saken. Vil etniske nordmenn få et mer nyansert bilde av de ulike gruppene i det norske samfunnet hvis de får mer kunnskap om, i dette tilfellet, muslimer? Jeg vil også se nærmere på om det er eventuelle massemedier de foretrekker eller ikke ønsker å assosiere seg med.

Svaret på de disse spørsmålene er nokså todelt. Jeg skal i løpet av dette subkapitlet vise at ulike minoritetsgrupper på den ene siden er nødt til å synliggjøre seg og delta aktivt i offentlige debatter og være aktive aktører generelt i de ulike offentlige diskursene for å kunne bevisstgjøre samfunnet på de ulike meningene som eksisterer. Men på den andre siden er det svært viktig å kunne skille mellom de såkalte muslimske representantene (som selv er muslimer) for muslimer i Norge og de individuelle muslimene selv i Norge. Det er like lett å generalisere en artikkel skrevet av en etnisk nordmann som en artikkel skrevet av nordmann med minoritetsbakgrunn og ingen av disse personene kan stå som representanter for å beskrive eller forklare handlingene til en større gruppe. For hvor representativt er de muslimene som står frem i aviser og nyheter for å formidle et budskap for de andre muslimene i Norge? Hvem er disse og hvilke formål har de med å stå frem?

Makt og media – kommunikasjon

”vi har lenge fryktet muligheten for at annengenerasjons muslimske innvandrere kunne utvikle seg til fundamentalistiske og radikale tapere også hos oss, slik det har skjedd i andre europeiske land(..)” (23.11.06 Olave Versto, s.2 VG)

Ikke bare er de *annengenerasjons innvandrere*, men de er samtidig *muslim*. Dette er tydeligvis en høyst farlig og truende kombinasjon for resten av det norske samfunnet. For dem selv utgjør denne gruppen en trussel: å bli *fundamentalistiske og radikale tapere*. Versto bruker ordet ”vi”, hvem er ”vi” og hvor lenge har ”vi” fryktet denne muligheten han snakker om? Hvis han referer til alle som ikke faller innenfor kategorien ”annengenerasjons muslimske innvandrere” håper jeg han tok seg en runde i Oslos gater før han kom med denne uttalelsen. Mariam Javed, medlem av Muslimsk Student Senter (2006) skriver i sin artikkel ”*Å være ung muslim i Norge*” om medier som omtaler første generasjon nordmenn som annengenerasjons innvandrere som kontrasterer med hennes ønske om å definere seg selv som nordmann i ulike tider. Hun forsetter med å skrive om medias fokus på marginalisert ungdom, gjengdanning, vold, æresdrap, tvangsekteskap og terror aksjoner utført av skjeggete menn. Media vet hva de er ute etter, skriver Javed. Det er ikke ved tilfeldigheter at en rekke ord tillegges negative eller positive assosieringer. Slik Gupta og Ferguson (1992) argumenterer, er ikke den ”offentlige sfæren” (”public sphere”) egentlig ”offentlig” i forhold til kontroll over representasjonene som sirkulerer i den. Hva som sirkulerer og på hvilken måte dette presenteres og diskuteres er kontrollerte fenomen. Hvis vi skal bruke sosiologen Goffman (1956) sitt begrep kan vi si at også Gupta og Ferguson sin offentlige sfære har en *backstage*. I dette tilfellet snakker jeg om den ”andre sidens” backstage, nemlig mediene. Selv om offentlige medier er for offentlig bruk har de en backstage hvor alt er forhåndsbestemt. Og det er ikke bare mediene som står til ansvar for begrepene som blir brukt, begrepene de benytter sirkulerer ofte også i statsdokumenter og offentlige statistikker. For å bruke Asad (2007) sitt eksempel har den religiøse ideologien bak terrorisme i nyere tid handlet stort sett om *jihad*¹⁴, og den har blitt presentert av reportere og journalister som hellig krig. Han sier videre at ordet *jihad* har blitt presentert som sentral del av islam innenfor vestlige fortellinger om islam, mens innenfor selve islam har den hatt mindre betydning. Det arabiske ordet for ”hellig” er *muqaddas*, et ord som aldri har blitt brukt i sammenheng med ”krig” som betyr *harb*, i Koranen. Dette betyr da

¹⁴ Jihad blir referert til som islams sjette søyle. Betydningen av jihad ligger i koranens budskap om å kjempe (den bokstavelige meningen av *jihad*) for guds ord og vei, slik som profeten Muhammed og hans etterkommere gjorde (Esposito 2002, s117). Betingelsene for å utføre gyldig jihad er følgende: at motparten har tenkt å angripe oss; at de skaper problemer i praktiseringen av islam ved å sette begrensninger for oss (Mutahhari 1985, s.83).

at fremstillingen (og oversettelsen) av begrepet *jihad* som ”hellig krig” er en konstruksjon som jevnlig blir feilbrukt av blant annet norske massemedier. Men å assosiere jihad med hellig krig er likevel blitt et normalt fenomen. Dermed skapes det inntrykk av at terrorisme er tett knyttet opp til hellig krig som igjen er forbundet med islam, som det utføres av muslimer. Massemediene har en sentral plass som hovedaktør for menneskers forestillinger om kollektive og individuelle identiteter (Ginsburg, Abu-Lughod og Larkin 2002). Det som Ginsburg, Abu-Lughod og Larkin kaller for ”technologies of power”, i sin artikkel om mediers posisjon i konstruksjoner av ulike grupper, er nettopp de hegemoniske og antihegemoniske prosessene som konstrueres innenfor lukkede institusjonaliserte kulturer, formet av ideologier som bygger på å tjene folket, for å appellere til det store publikumet og til politisk maktforvaltning (ibid:23). Disse begrep og gruppekonstruksjonene forvaltes så i ulike former for massemedier som aviser, TV, internett og radio. For det er ikke under tilfeldige forhold at bestemte begreper får en negativ klang enn andre begreper. Og som vi kan se i sitatet som dette avsnittet begynte med, ser vi sammensetningen av tre ord ”annengenerasjons muslimske innvandrere” som en potensiell trussel mot det norske samfunnet. Som kontrast ser vi Javed sin artikkel som i stedet refererer til de samme personene som ”førstegenerasjons nordmenn”. Dette er to ulike begreper om de samme personene brukt med to ulike hensikter, hvor den ene fungerer ekskluderende mens den andre fungerer inkluderende.

I den stadige reproduksjonen av ”oss” og ”dem” er det alltid visse personer som har større definisjonsmakt. Poenget jeg vil få frem i denne sammenheng er at norske massemedier ikke bør ha ensidig makt til å definere unge muslimer, og at det norske storsamfunnet bør få muligheten til å få kjennskap til unge muslimer gjennom andre aktører, ved hjelp av offentlig kommunikasjon. For hvis mediene kan brukes for å generalisere, kan den også brukes for å diversifisere.

Del av storsamfunnet – synlighet og kunnskapsformidling

Alle mine informanter var enige om at det var viktig å være del av det norske storsamfunnet. Å delta aktivt i debatter om ulike samfunnsspørsmål kan være en slik måte. Jia fra Pakistan åpnet en restaurant i 2006 i utkanten av Bergen. I sammenheng med åpningen ble hun intervjuet av en journalist fra en lokalavis. De ble sittende i en krok i restauranten

hennes mens de ble servert kaffe. Blant spørsmålene hun ble stilt var hvilke forhold hun hadde til sin religion (islam) og hvordan det var å være muslim i Norge.

Da intervjuet var ferdig sier hun fornøyd til meg: ”greit å få snakke om hva islam faktisk er og greit å kunne formidle det til nordmenn. Hvis vi ikke står frem selv og ikke viser hvor feil medias fremstilling av oss er vil kanskje folk ikke vite bedre. Hvis vi ønsker å ha en påvirkning må vi vel også bli mer synlige? Bli sett slik vi ser oss selv kanskje?”

På denne måten føler Jia at hun er med på å skape et mer *riktig* inntrykk av sin kultur og sin religion. Ved å formidle sine synspunkter og informasjonen hun har, håper hun å kunne påvirke nordmenns holdninger overfor pakistanere og islam. At hun står frem selv snarere enn å la andre snakke på hennes vegne opplever hun som mye mer troverdig og mer presist. Å bli *sett* er tydeligvis viktig for henne. For du skal bli sett, ikke bare i gaten, men også der hvor du kan uttrykke dine meninger og vite at du blir hørt. Noen dager etter intervjuet hang hun opp artikkelen som var på to sider opp i det ene vinduet i restauranten sin. Flere av gjestene som fikk øye på artikkelen leste den med nysgjerrighet.

”Kundene som leser artikkelen kommer til meg og sier at de synes det var interessant å lese den, og at restauranten virker veldig spennende. Mange forteller meg at de synes det er gøy med nye kulturopplevelser. Dessuten er faktisk de fleste [gjester] norske og ikke innvandrere. Derfor tror jeg de blir tryggere på utenlandske restauranter hvis de får lese om den i en lokal avis. Jeg tror de [nordmenn] blir mindre skeptiske til oss hvis de bare blir kjent med oss.”

Dette eksempelet viser behovet for kunnskapsformidling og effekten av positive tilbakemeldinger fra leserne. Men det viser også Jia sin forutsetning om at nordmenn ofte er skeptiske til ”oss”, og at denne skepsisen vil bli mindre når nordmenn først får mer bekjentskap til minoritetsgrupper. Når kunder kommer med positive tilbakemeldinger på det de har lest føler Jia at hun får en bekreftelse på å bli akseptert og forstått. Ikke minst får hun en bekreftelse på at det nytter å stå frem. Videre kan vi ut ifra det som blir sagt påpeke at det ikke bare finnes mistillit i forholdet mellom norske aviser og minoritetsgrupper. I dette tilfellet blir lokalavisen bevisst brukt av Jia for å gi uttrykk for egne synspunkter og meninger. Men på den andre siden viser dette eksempelet hvor mange fordommer som blir antatt å ligge til grunne hos etniske nordmenn overfor den pakistanske kulturen og islam på grunn av norske massemedier ”feile” forestillinger. Jia føler et behov for å stå frem og dele sin innsikt for å påvirke nordmenns syn, eventuelt vise hvordan hun som muslim og pakistaner også kan være en god norsk samfunnsborger. Slik Sen tydelig påpeker: ”Trenger vi, fremfor alt, er en

klar oppfattelse av hvor viktig det er for hver og en av oss og kunne selv gi uttrykk for hvilke prioriteter vi har. Og dermed, i forhold til en slik forståelse, trenger vi å innse hvor viktig rolle public voice har – innenfor nasjonalstater og ellers i verden (2007 s.xvii).” Vi skal ikke være klar over de ulike prioriteteene individer har, men vi må også være klar over betydningen av retten til å kunne uttrykke oss offentlig og hvor viktig dette er for å unngå generalisering. Samtidig ser vi også at Jia referer til andre minoritetsgrupper som ”innvandrere”. Alle disse faktorene illustrerer hvor komplekse unge muslimer er, i likhet med andre personer, og hvor mange dimensjoner som må tas i betraktning for å kunne gi et nyansert bilde av unge muslimer.

Dermed bør det settes spørsmålstegn ved hvor Jias og andre unge muslimers medieopptreden skaper *et riktig inntrykk* av kultur og religion. For det er ikke en selvfølge at synspunktene som Jia kom med i forhold til islam og pakistansk kultur er sammenfallende med andre pakistanere og muslimer, for å illustrere dette skal jeg bruke en case:

En uke etter at artikkelen om Jia sin restaurant kom på trykk dro jeg og en informant, Rehman fra Pakistan, til restauranten hennes for å få noe å spise. Det var jeg som foreslo at vi kunne gå dit, for selv om han kjente til både Jia og restauranten hadde han aldri gått der. Da vi kom inn hilste jeg på Jia på norsk og Rehman på urdu.

Mens jeg var begeistret for å prøve noe av den pakistanske snacksen de hadde å servere synes Rehman menyen virket kjedelig (”dette kan jeg spise hjemme også”). Han valgte en baguett. Han fikk øye på artikkelen som hang i vinduet og gikk bort for å lese den. Han ble stående en stund og studerer den nøye. Etter at han kom og satte seg igjen stirret han tankefullt ut i luften. Så sa han:

”For meg spiller religion en mye større rolle enn det hun [Jia] snakker om i artikkelen. Hun gir ikke akkurat et bilde som jeg kunne tenke meg å støtte. Dessuten skal vi alltid idealisere alt når vi blir bedt om å sette ord på det. Vi er som vi er.”

Etter en stund kom Jia bort og satt seg med oss: ”Så, folkens, hva skal vi gjøre for å få folk hit?”

Rehman svarer: ”Først må du få ned alle de muslimske greiene du har hengende over alt i restauranten. Når restauranten ikke lenger er islam relatert, så kommer folk”.

Jia: ”Nei, det skal jeg ikke gjøre. Dessuten må den skille seg litt ut for at folk skal velge å komme her.”

Rehman: ” Er det veldig mange muslimer som kommer hit da? Eller pakistanere?”

Jia: ”Nei faktisk ikke. Inntekten er fra nysgjerrige nordmenn som vil prøve noe nytt. Jeg hadde håpet på at utlendingene også ville like å komme her, men de kommer ikke. De få som kommer er av min familie”.

Rehman henvender seg til meg: ”Ja der ser du! Det var det jeg sa. Det er ikke noe samhold mellom oss, vi kommer ikke for å støtte hverandre”.

Med dette eksempelet ønsker jeg først og fremst å vise hvor problematisk det kan være å snakke om et ”riktig” bilde av kultur og religion. Selv om det er svært positivt at unge muslimer står frem og selv setter ord på egne synspunkter, betyr dette allikevel ikke at storsamfunnet bør se på dem som kollektive synspunkter.

Det at Rehman sa at det ikke er samhold mellom pakistanere viser videre et viktig poeng: bare fordi at man tilhører samme minoritetsgruppe betyr ikke dermed at det finnes sterke bånd som holder dem sammen som ”gruppe”. For Rehman er det som Jia kaller ”riktig inntrykk” altfor idealistisk og et bilde han ikke kan assosiere seg med. For det andre tok Rehman det som en selvfølge at andre pakistanere ikke kom for å støtte restauranten fordi det ikke var ”samhold” mellom dem.

Videre bør vi reflektere over de ulike typene ”synlighet” som finnes. Under min samtale med Jia kommer det frem at hun ønsker å være synlig i den offentlige sfæren som både pakistaner, muslim og nordmann. Dermed synes hun det er en positiv ting å skille seg ut. På den andre siden kan vi se Rehman som mener at ”synligheten” av islam i hennes restaurant kan gjøre nordmenn skeptiske. Altså tar han for gitt at nordmenn er skeptiske til islam. Derfor kan vi diskutere de ulike betydningene av å være synlig. På den ene siden innebærer synlighet å bringe frem de ulike aspektene ved ens identitet og bevisst bruke sin minoritetsbakgrunn for å skille seg ut. På den andre siden har vi synlighet i form av å blende seg inn sammen med majoritetssamfunnet ved å virke minst mulig annerledes. Altså er begge mine samtalepartnere her enig om en ting: hvis unge muslimer fremhever sine kulturelle og religiøse sider vil de automatisk skille seg ut fra resten av samfunnet. Men om dette er en positiv eller negativ handling er det tydeligvis ikke enighet om.

Samtidig er det viktig å nevnte at når unge muslimer bruker voice aktivt, kan dette lede til en begynnende heterodoksi, noe som er viktig for å unngå at kun bestemte personer eller grupper i samfunnet har kontroll over norske massemedier. I sin analyse av makt og motmakt utvikler sosiologen Bourdieu (1994) de to sentrale begrepene ortodoksi og heterodoksi. Han sier at ortodoksi er et vedlikeholding av doxa, som er det ubevisste og umiddelbare som oppfattes som stabilt, naturlig og tatt for gitt. Den dominante klassen har interesse av å begrense nye

strømninger inn i doxa, men for å opprettholde orden i samfunnet blir doxa midlertidig erstattet av ortodoksi som gir rom for begrenset og midlertidig tøyning av meninger som flyter i det offentlige for så å legitimere doxa igjen. Slik jeg ser det, er det dette stadiet den norske mediedebatten om muslimer hovedsakelig befinner seg i når jeg skriver denne avhandlingen. For å kunne utvide defineringsposisjon i offentlig media og skape en motmakt må vi ta et skritt videre i Bourdieu sin analyse og se på en prosess han kaller heterodoksi. I denne prosessen forekommer alternative synspunkter og momenter som hittil knapt har kommet til orde. Det kan sies at heterodoksi referer til uenigheter innenfor diskurser som tidligere ikke har blitt fått særlig oppmerksomhet. Det er en slik diskursiv retning vi trenger for å utvide innholdet i begrepet ”muslim”, og voice kan være en alternativ måte å oppnå dette på. Unge muslimers ønske om å kommunisere selv, gjennom ulike massemedier, er begynnende heterodoksi. Samtidig vil jeg knytte denne utviklingen tilbake til Wolfs maktanalyse og se nærmere på muligheten for at unge muslimer kan bli del av de offentlige institusjonene hvor ideer blir kommunisert for et større publikum. Hvis denne begynnelsen mot en heterodoks prosess fortsetter å vokse, vil vi kunne se at unge muslimer går fra å kun få makt innenfor interaksjon med enkeltmennesker til å kunne ta del i presentasjonen av ulike ideer i norske massemedier, det vil si at de kan ha innflytelse i hva som blir kommunisert. Når dette er sagt, bør det også bemerkes at dette er kun mulig hvis norske massemedier selv ønsker å skape et mer nyansert bilde av minoritetsgrupper. I eksempelet ovenfor sa vi nettopp at journalisten fra Bergens Avisen selv tok initiativ til å skrive en artikkel om restauranten til Jia. Her så vi et ønske om å gi innblikk.

Å bli en del av det offentlige - ”vi er media”

Når vi bruker det generelle begrepet ”massemedier” referer jeg til et stort kommunikasjonsorgan som formidler og sprer ulike typer informasjon. Denne oppgaven har så langt tatt for seg massemediene som en arena stigmatiserer og forenkler unge muslimer, men i dette avsnittet skal jeg ta for meg de stadig flere ”unge muslimene” som enten jobber som journalister i avis og TV eller som på en eller annen måte er med på å påvirke det norske mediebildet. Når det blir argumentert for at mediene ikke bør ha makt til å definere unge muslimer og at storsamfunnet ikke bør se minoriteter utelukkende gjennom medienes øyner, er det dermed ikke sagt at defineringsmakten skal forflyttes fra selve media organet. For hvis

media kan brukes for å generalisere, kan den også brukes for å diversifisere. Tidligere i kapitlet snakket jeg om synliggjøring og deltakelse, og her skal jeg se på hvordan unge muslimer selv kan være medias informasjonsformidlere og eventuelt om dette kan bidra med å gi et mer nyansert bilde av minoriteter.

I januar 2008 fikk TV2 en ny nyhetsanker Mah-Roukh Ali som opprinnelig kommer fra Pakistan. Mange av mine informanter gav uttrykk for at det å se en ”innvandrer” som en nyhetsanker gav et riktig bilde av det flerkulturelle samfunnet Norge etter hvert har blitt. Unge muslimer har i de aller fleste sammenhenger enten frivillig eller ufrivillig vært del av nyheter og debatter på grunn av sin kulturelle eller religiøse bakgrunn. Men det går også an å være del av media med et mer eller mindre nøytralt utgangspunkt.

Hamid: ”Det er godt å se at vi kan få jobb på TV uten at programmet nødvendigvis skal handle om innvandrere i Norge eller om innvandrere som skal bevise at de er assimilert. Mah-Roukh representerer mange av oss. Vi ser annerledes ut og navnet vårt er annerledes, men i mange sammenhenger blir vår minoritetsbakgrunn helt irrelevant”.

Nahid: ”Etter å ha sett henne på fjernsynet, vil jeg også jobbe med noe som virkelig er stort. Håper mange jenter følger samme vei, og blir til noe stort. Fint at hun kan være med og forme nyhetene”.

Det er mange måter å synliggjøre unge muslimer i ulike offentlige diskurser på. Dette eksempelet viser en relativt ny måte å bli del av fjernsynsmediet uten å måtte diskutere eller gjøre rede for eget ståsted. Ali blir en del av det offentlige Norge. Dessuten kan slik mediedeltakelse også være med på å ”normalisere” unge muslimer, og minoriteter generelt, innenfor offentlige diskurser. Norge har blitt et multikulturelt samfunn hvor det finnes mange ulike minoritetsgrupper, og det bør være en selvfølge å se ulike etniske grupper innenfor alle de ulike arbeidssektorene i samfunnet.

Dette eksempelet viser også at nettopp på grunn av at Mah-Roukh Ali blir fremstilt med et nøytralt utgangspunkt klarer mange av mine samtalepartnere å assosiere seg med henne på en mye enklere måte. Her blir hverken religiøse eller kulturelle variasjoner relevante eller viktige. Det er viktig å understreke at assosiasjonen mine samtalepartnere gjør med henne ikke er noen religiøs, eller etnisk, men heller på et generelt plan som personer som deler en minoritetsbakgrunn. Når personer med minoritetsbakgrunn blir del av det visuelle medie-Norge vil dette være med på å legitimere deres posisjon i det norske samfunnet. De siste tiårene har vi kunne se flere personer med minoritetsbakgrunn på norsk TV som for eksempel

Noman Mubashir, men hvis vi ser på statestikkene på nettsiden til Høyskolen i Oslo (HIO) kan vi se at selv om 20% av befolkningen i Oslo har minoritetsbakgrunn, utgjør de under 2% av medieredaksjonen.

Muslimske ”representanter”

Jeg har snakket om å være synlig i offentlig diskurs og betydningen av å kunne legge frem sin side av saken blant noen av mine samtalepartnere. Deltakelse og det å være synlig i offentlige diskurs er, slik som det har blitt vist på ulike måter, svært viktig for å fremme forståelse blant majoritetssamfunnet og for å vise mangfoldet blant unge muslimer. Men dette krever selvsagt at enkeltpersoner ikke blir brukt som ”representanter” for alle muslimene i Norge. Noen få muslimer kan ikke stå for å forklare hva en så stor og heterogen gruppe mener og tenker. For det å bruke ”representanter” kan føre til en ytterligere forenkling og generalisering av muslimer. Det er like viktig å understreke betydningen av å kunne selv bestemme hvem du er. Mulighet til selvdefinering gir bekreftelse på respekt, likestilling og aksept. Ingen kan på forhånd stemples av andre før de har gitt uttrykk for deres synspunkter, og skulle de velge og ikke gi uttrykk for egne synspunkter betyr det ikke at andre automatisk får rettigheten til å uttale seg på vegne av dem. Ikke minst er det viktig å være klar over at ”de andre” ikke kan representere ”de andre”. Det vil si at det ikke skal bli tatt for gitt at en liten gruppe unge muslimer er representativt for resten av muslimene. Slik som det har blitt diskutert tidligere er ikke dette noe vi kan referere til som en homogen gruppe. Dermed er det naturlig at heller ikke ”muslimene” har de samme meningene om ulike emner. For det er ikke sjeldent at vi får se ulike personer (ofte de samme) stille opp i Tabloid for å enten forsvare islam og muslimer, eller forklare hva muslimer mener om en rekke ulike saker. Debattføreren referer til vedkommende som *du som muslim* eller *når dere muslimer* eller *Islam sier*. De svarene som blir gitt kan lett betraktes av seerne som felles blant alle muslimer og absolutt. Det er ikke noe i veien med at muslimer velger å stå frem i massemediene og ta del i ulike debatter, men de kan ikke være ambassadører for hvordan andre muslimer tenker. De representerer ikke nødvendigvis den muslimske majoriteten. Vedkommende har kanskje autoritet nok til å vise

til hva som står i Koranen, men ikke alle de ulike tolkningene som til stadighet blir gjort er like representative for hva muslimer sier, tenker eller gjør.

Alternative medier

Til nå har jeg blant annet diskutert ulike måter mine informanter kan bruke massemedier og aktivt ta del i konstruksjonen av unge muslimer. Jeg har også vært innom en rekke ulike synspunkter på deltakelse av unge muslimer i offentlig massemedier. I tideligere kapitler har jeg så vidt vært inne på ulike medier som har gitt et mer nyansert bilde av ulike minoritetsgrupper i Norge. Med det mener jeg medier som i utgangspunktet har en mindre generaliserende fremstilling av unge muslimer og medier mine informanter føler er med lydhøre for deres synspunkter.

I dette avsnittet ønsker jeg å ta for meg alternative medier som mine informanter bruker for å fremme sine synspunkter, eller medier som mine informanter lettere kan relatere til. Videre skal jeg se nærmere på de ulike ordene de velger å bruke for å definere seg selv og andre.

Haroon og jeg ventet på Rehman utenfor kontoret han jobbet i. Vi skulle bli med fire andre på grilltur. Rehman kom gående ut av bygningen omsider, mens han i full fart skrev en sms. Han flirte mens han hilser på oss og så henvendte han seg til Haroon. De snakket urdu sammen, et språk jeg mestret. Rehman fortalte ivrig om en debattutvikling på Desi.no¹⁵ en hjemmeside og forum for pakistanere i Norge. Han fortalte Haroon at han hadde lest en islam-relatert artikkel noen har lagt ut på Desi.no som han fant veldig spennende. Så henvendte han seg til meg: ”Det som er tingen med sider som dette er at den er laget av oss, og majoriteten i [nett] samfunnet er også oss. Og det beste er at nesten alle er pakistanere. Her kan vi diskutere media, religion, skole, filmer, musikk, shopping og alt mulig uten at noen stiller deg teite og idiotiske spørsmål. Hvis en innvandrers skriver en artikkel og legger ut på Desi.no blir den lest av mange og jeg viste ikke at det var så mange intelligente studenter med minoritetsbakgrunn der ute engang. Og i går var det en diskusjon om det å være muslim i Norge som var i full sving, den fant jeg veldig spennende siden den berører meg veldig. Men du vet, Desi.no drives fra Oslo og de fleste pakistanere bor i Oslo så vi bergensere er ikke så mange der.”

Det kan trekkes flere observasjoner ut av denne samtalen. Først og fremst kan vi se at Desi.no er et alternativt medium for Rehman og Haroon. Det som skrives her og nyhetene som legges

¹⁵ Desi.no er en internettside/forum, med hovedbase i Oslo, som i hovedsak er drevet av norsk-pakistanere. Her finner du alt fra lokale og internasjonale nyheter, netthandel, bollywood ringetoner og artikler.

ut her engasjerer dem. Rehman deltar også aktivt i debattene som føres på Desi.no sitt forum. Det bør også trekkes frem at han i samme formulering beveger sin kollektive identitet fra å være pakistaner til innvandrere til minoritet til muslim til bergenser. Altså bruker han flere identitetsmerkelapper på seg selv i løpet av få minutter. Eksemplet om Nawal sitt utspill om hennes negative holdning til kurdere på grunn av deres negative mediebilde er en hendelse som også kan sammenlignes med Rehman sin uttalelese. For både Nawal og Rehman sitt eksempel kan sies å være tydelige indikasjoner til hvor kompleks og flerdimensjonalt det er å definere seg selv i forhold til andre personer eller grupper. Samtidig som Nawal velger å bruke begrepet *muslim* om seg selv velger hun å bruke to begreper for å definere den andre gruppen. Først refererer hun til dem som kurdere for så å inkludere dem under ”oss muslimere”. I første omgang ekskluderer hun dem for å vise at hun ikke assosierer seg med dem som gruppe for så å inkludere dem under et større kollektiviserende begrep for å illustrere et annet poeng; nemlig at de lager et dårlig rykte for resten av muslimene. Det vil si at valg av defineringsbegrep er kontekstbasert og avhengig av hva vi ønsker å oppnå ved å velge bestemte begreper fremfor andre. Men på den andre siden kommer det også til uttrykk at Nawal føler seg nødt til å bruke begrepet ”oss” fordi norske medier ikke klarer å skille de ulike gruppene som faller under ”muslim” kategorien og dermed må hun bruke felles betegnelser for å kunne gjøre seg forstått. På samme måte bruker Rehman fem begrep om seg selv i samme kontekst for å kunne poengtere flere aspekter og grupper som faller innenfor personene han snakker om. Der hvor han nevner en artikkel om muslimere i Norge blir han muslim, mens der han skal snakke om Desi.no generelt blir han pakistaner og når han skal snakke om Desi.no sine brukere blir han bergenser i motsetning til brukerne i Oslo. Den prosessuelle omdefinering av seg selv er ikke uvanlig, men det er del av folks hverdag og dette er nøkkelordet: det er del av *alles* hverdag. Jeg vil si meg enig med Appadurai sitt argument (Foredrag ved Universitet i Bergen 26. juni 2008) om at hvis vi skal kunne klare å fange opp alle disse aspektene er vi nødt til å utvide vår tilnærming og videre ikke bare anse kontekst som kun situasjoner eller sosiale forhold, men gi større betydning til den gitte konteksten og studere de primære elementene som kontekst. På denne måten vil vi kunne gripe fatt i flere viktige aspekter av de ulike dynamikkene og prosessene i menneskers liv. Videre er det viktig å huske at selv om mine informanter velger å definere seg ut i fra en identifikasjon i en bestemt kontekst er den ikke endelig verken innenfor denne konteksten eller andre sosiale sammenhenger, slik Rehman sitt eksempel viste.

Selv om alternative medier som for eksempel Desi.no kan være mediekilder som ulike minoritetsgrupper finner troverdig, har de også sine ulemper. Hvis minoritetsgrupper ikke kan

finne norske massemedier troverdige, og derfor henvender seg til andre medier, kan dette føre til å forsterke diversifisering av mediene. Dette vil da føre til at definisjonsmakten i samfunnet ikke vil bli verken utvidet eller flyttet, men den vil foregå i forskjellige, relativt uavhengige, mediefora. Ved en slik utvikling vil ikke minoritetenes stemme bli hørt av etniske nordmenn, men kun blant andre minoriteter. Den heterodokse prosessen finner for så vidt sted i en slik situasjon, men uten særlig innflytelse eller slagkraft.

Samtidig det finnes også en annen trend som jeg har klart å observere under mitt feltarbeid. Islam.no, som er Norges største islamske forum hvor unge norske muslimer diskuterer islam, har en del norske medlemmer som, i tillegg til de muslimske medlemmene, deltar aktivt i ulike debatter på islam.no. Mange av de etnisk norske medlemmene referer til denne siden hvis de har spørsmål angående muslimer eller islam. En slik trend kan være med på å minske forsterkningen av diversifiseringen av mediene i det norske samfunnet, samtidig som den viser at medier som er drevet av minoritetspersoner har troverdighet blant etniske nordmenn.

Christine Jacobsen utførte et omfattende feltarbeid i Oslo (2006) der hun tok for seg unge muslimer og deres religiøse praksiser. Hun viser det Muslimske Student Samfunn (MSS)¹⁶ som har etablert sitt eget blad kalt *Tankevekkende*. Redaktørene for dette bladet gir uttrykk for nødvendigheten av å publisere et slikt blad ettersom: ” media ofte gir et forvrengt bilde av muslimer, og med *Tankevekkende* ønsker vi å bringe ut fakta (s.73)”. Oppfattelsen av å skape egne medieredskaper for å uttrykke seg var også en følelse som gikk igjen blant en rekke av mine informanter. Slik Nawal fortalte meg en gang: ”*Utrop er vår ting, der er vi minoriteter i fokus. Den er laget av oss selv ikke minst*”. Utrop er Norges første flerkulturelle avis som tar for seg nyheter på internasjonal og nasjonal basis. De har også en nettside som kontinuerlig blir oppdatert. Altså har det iløpet av de siste årene vokst fram en rekke alternative medier som mine informanter finner troverdige. Her har jeg bare vært inne på tre av disse, men argumentet jeg ønsker å understreke er at mange av mine informanter finner medier med stor påvirkning av minoritetspersoner delvis mer troverdige og ikke minst lettere tilgjengelige for dem. Hvis alternative medier fremstår som mer troverdige og inkluderende for unge muslimer, bekrefter dette at de generelle norske massemediene fremstår som mindre troverdig. Hvis ikke alle nordmenn kan ha nytte av de samme aktørene for å gi uttrykk for sine meninger, blir det viktig å se på de ulike aktørenes formål med å fremmedgjøre en eller

16 Muslimsk Student Samfunn ble etablert i 1995. De har hatt som målsetting å lage kontakt mellom muslimske studenter og for å forbedre forståelsen og kunnskapen om Islam til både muslimer og ikke-muslimer. De holder diverse aktiviteter og seminarer hvert semester (Jacobsen 2006).

flere grupper. Det er, slik jeg har argumentert i avsnittet om makt og media, viktig å være klar over at noen stemmer favoriseres over andres stemmer og dermed får større innflytelse. For å komme et steg videre i vår analyse og forståelse av de ulike individene som er del av egenkonstruerte eller massemediers konstruerte kategorier er det slik Faris (2006) påpeker, viktig å se på aspektene som *ikke* er representert; hva som er på utsiden av den representerte rammen og hva som ikke har vært i fokus. Faris tar for seg fotografering som en statisk konstruering av Andre. Men en slik frysing av inntrykk kan like mye gjøres gjennom kontinuerlige stereotypiseringer av unge muslimer gjennom tekst. Stereotype representasjoner medfører en reduksjon av den som skal fremstilles (Owen 1993:106). Denne reduksjonen av unge muslimer til bestemte forestillinger er årsaken til stereotypiseringen jeg har diskutert gjennom denne avhandlingen. For å kunne unngå statiske og lydløse fremstillinger er det viktig at også de marginaliserte, slik Appadurai (2006) argumenterer, får en stemme som de kan bruke på lik linje med norske massemedier. Det er kun når alle samfunnsborgere har mulighet til å uttrykke seg offentlig, at vi kan snakke om et reelt demokrati. Nettopp derfor er det nødvendig de store massemediene utvider sin kildebruk for å fange opp et mer helhetlig bilde av unge muslimer. Da vil vi ikke bare få øye på diversiteten blant muslimer, men vi vil også se hvor mange andre minoritetsgrupper som blir feilaktig plassert i denne religiøse kategorien.

Oppsummering:

Gjennom dette kapitlet har jeg synliggjort mine informanternes oppfatning av norske massemedier. Jeg har også vist hvilke medier mine informanter har brukt for å fremme sine meninger og bli hørt, og ikke minst har jeg argumentert for betydningen av at unge muslimer selv kommer til orde i offentlig diskurs. Jeg har vist alternative måter de kan bli hørt, og synliggjøre seg selv på. Jeg har også vist hvor forskjellige forhold mine informanter har til norske massemedier, samtidig som det var tydelig at den stadige stereotypiseringen av unge muslimer kan føre til økt skepsis ikke bare overfor massemediene, men også etniske nordmenn generelt. Ikke bare bidrar den skjeve fremstillingen av ulike minoriteter til å skape et negativt bilde av norske massemedier. Den forårsaker også fordommer overfor den norske majoritetens befolkning. Stereotypisering og fremmedgjøring skjer ikke nødvendigvis kun fra én front, men kan ende opp med å bli en gjensidig prosess hvor reifiseringen av ”de andre” avhenger av hvordan ”de andres” andre (tilsynelatende) generaliserer deg som medlem av en bestemt gruppe. På denne måten vil mediernes kontinuerlige fremstilling av prototyper

reprodusere fordommene ytterligere på begge sider. En slik utvikling vil kun fortsette i én retning, nemlig mot ytterligere polarisering og splittelse. Poenget er at norske medier ikke bare må snakke *om* dem, men også snakke *med* dem. Jeg mener at diversifiseringen av mediene (dvs. framveksten av desi.no osv) mellom annet skyldes de store norske massemedienes motvilje i å ta inn over seg at Norge har blitt et flerkulturelt land med en voksende muslimsk befolkning. Det vil si en tosidig kommunikasjon. Så lenge dette ikke blir gjort vil vi ikke få en utvidet kunnskapsformidling, noe et hvert flerkulturelt samfunn har behov for. Dermed er det også viktig at unge muslimer selv velger å bruke stemmen aktivt og gi uttrykk for sine meninger.

Kapittel 6

Avslutning

Helt til slutt i denne avhandlingen vil jeg gi en kort oppsummering av de viktigste konklusjonene i hvert kapittel, og deretter se nærmere på de viktigste teoretiske perspektivene jeg har benyttet..

Konklusjon og ettertanke

I introduksjonskapitlet ga jeg en generell innføring i de viktigste problemstillingene jeg skulle drøfte i denne avhandlingen. Her introduserte jeg mine hovedinformanter, som har vært med meg gjennom hele feltarbeidet. Dette har vært unge muslimer med ulike etnisk tilhørighet og kulturell bakgrunn. Mange av disse hadde ingen kjennskap til hverandre og dette innebar at jeg ikke kunne være sammen med alle samtidig, dessuten fulgte jeg et tema under denne avhandlingen og ikke en gruppe mennesker.

I det andre kapitlet viste jeg bestemte mønstre som gikk igjen i mediedekningen av muslim relaterte tema blant norske massemedier. Her fokuserte jeg på forskjellen med å bruke begrepet *muslim* som et religiøst begrep versus *muslim* som sekkebetegnelse. Videre drøftet jeg hvordan metaforiske symboler og uttrykk (Hervik 2004) blir brukt av ulike norske medier, eller såkalt institusjonalisert makt, for å forenkle unge muslimer til en homogen gruppe. På

denne måten ble unge muslimer sammenlignet med statiske prototyper (Rosche 1078) som førte til å bekrefte *muslim* kategorien videre. Jeg forsøkte videre å vise den økte dreiningen mot bruken av begrepet muslim til fordel for andre merkelapper på etniske nordmenns ”andre”, og hvordan denne utviklingen har påvirket klassifikasjonsburet mine informanter puttes i.

I det tredje kapitlet tok jeg for meg livshistoriene til fire av mine informanter, hvor de fortalte meg om sitt liv og hvilke forhold de hadde til islam. Gjennom de unike livshistoriene ønsket jeg å vise de individuelle aspektene ved å være ung muslim og synliggjøre variasjonen bak denne grove fellesbetegnelsen. Jeg viste hvordan livshistoriene var preget av fortid og nåtid, men også fremtid. Jeg diskuterte hvor viktig innholdet i personers forestilling, forventning og aspirasjon om fremtiden var (Appadurai 2008), for å forstå dem som individer, men at en slik orientering står i sterk kontrast til de trange båsene som skapes av norske massemedier.

I fjerde kapittel undersøkte jeg hvorvidt mine informanter identifiserte seg med fremstillingen av unge muslimer i norske massemedier. Videre så jeg på de ulike reaksjonsmønstrene blant mine informanter. Jeg argumenterte for at mine informanter hadde ulike påvirkningsfaktorer som etnisk eller nasjonal bakgrunn, ulik grad av religiøsitet og religiøs praksis, samt ulike verdiprioriteringer, og at disse identitetsaspektene, sammen, bidro med forskjell i reaksjonene de hadde på norske medieoppslag om muslimer. Videre drøftet jeg betydningen av å se på islam som del av muslimenes levde erfaring (Said 1997), enn å se på muslimer som del av en universell og ensartet islamsk virkelighet.

I det siste kapitlet i denne masteravhandlingen tok jeg for meg unge muslimers begynnende kamp for en plass i offentlig norske massemedier, og fremveksten av et mer nyansert mediebilde av unge muslimer. Jeg argumentert for betydningen av å bruke Hirschmans *voice* begrep, og at unge muslimer må være bevisst på hvilke innflytelse de kan ha, hvis de velger å bruke sine stemmer på en aktiv måte. Samtidig la jeg frem en noen eksempler på de ulike forståelsene mine informanter hadde på norske massemedier, i tillegg til alternative massemedier.

Hovedargumentet som har vært en rød tråd gjennom hele oppgaven min er at norske massemediers fremstilling av unge muslimer ikke er sammenfallende med mine informaners egen selvforståelse, og at vi dermed trenger en viere offentlig mediediskurs som gir rom for et større mangfold med plass til mange ulike stemmer, som ikke minst er likeverdige. Riktignok er den en lang vei til å nå dette målet, men en begynnelse er i første omgang å innse at det

finnes stort mangfold blant (unge) muslimer, ulike sannheter og livserfaringer (Said 1997), og at det som sirkulerer i den offentlige sfæren er verken tilfeldig eller nøytral (Gupta og Ferguson 1992). Når vi har innsett dette bør neste skritt være å gi større rom for flere ulike stemmer i den offentlige sfæren (Appadurai 2004). Slik vil vi unngå unyansert fremstilling av minoritetsgrupper hvor muslimer blir fremstilt som en homogen gruppe. Jeg mener at den mest effektive måten å få unge muslimer inn som medieaktører er å forsette den så vidt begynte heterodoksiske prosessen (Bourdiu 1994), og på denne måten utvide innholdet i norske massemedier. Denne utviklingen er etter mitt syn den beste måten å endre trenden vi har i dag, hvor unge muslimer først og fremst blir identifisert på grunnlag av sitt religiøse tilhørighet fremfor andre identitetsaspekter, blant norske massemedier. Jeg har forsøkt å vise at hvis den undertrykte stemmen blir synligere og får mulighet til å heve sin stemme (Appadurai 2006) vil de, mangfoldige variasjonene innenfor ”ung muslim” kategorien, etter hvert bli synligere. På denne måten vil individuelle erfaringer og forståelser bli avdekket og bidra med et mer heterogent innhold i ”muslim” begrepet, og vi vil få en mer nyansert journalistikk.

Hvis vi skal unngå å være blant dem som ikke klarer å se forskjell på muslimer og praktisering av islam, og vite at det å være en muslim ikke er en gjennomsyrende identitet som determinerer alt en person foretar seg (Sen 2007), trenger vi flere vinduer inn til de mangfoldige individene som betegnes som muslimer. Det å gi disse personene en større definisjonsmakt vil, slik jeg har gjort i denne masteravhandlingen og slik jeg håper at norske massemedier etter hvert gjør, bidra med en utvikling i denne retningen og vil føre til færre stereotyper og mindre marginalisering. Slik denne avhandlingen har forsøkt å vise er den ensidige mediedekningen av unge muslimer et problem fordi den gir etniske nordmenn et foraktet syn på muslimer, og dessuten fremmedgjør den de norske muslimene fra det norske ”vi”.

Referanseliste

Appadurai, Arjun

1996: *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Appadurai, Arjun

2004: The Capacity to Aspire: Culture and the Terms of Recognition, in *Culture and Public Action*. Eds. Vijayendra Rao and Michael Walton. Stanford: Stanford University Press

Asad, Talal,

2002: Muslims and European Identity: can Europe represent Islam? Cultural Encounters: Representing Otherness. [Sussex Studies in Culture and Communication](#)

Asad, Talal

2007: *On Suicide Bombing*. Columbia University Press

Askew, Kelly & Wilk, Richard R.

2006: *The anthropology of media: a reader*

Bourdieu, Pierre

1994: Structures, habitus, power, Basis for a theory of symbolic power. Nicholas Dirk, G. Eley, S.B.Ortner, eds. *Cultures/Power/History*. Princeton University Press, 155-199

Ginsburg, Faye D., Abu-Lughod, Lila & Larkin, Brian,
2002: *Media Worlds: Anthropology on new terrain*. University of California Press, Ltd.

Eriksen, T. Hylland
2003: *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. Pluto Press UK

Esposito, John L.
2002: *What everyone needs to know about Islam*. Oxford University Press

Eastmond, Marita

2007: *Stories as Lived Experience: Narratives in Forced Migration Research*, Oxford University Press

Farris, James C.
2002: The Gaze of Western Humanism, in *The Anthropology of Media: a reader*. Blackwell Publishing Ltd.

Frøystad, Kathinka
2005: *Blended Boundaries: Caste, Class, and Shifting faces of "Hinduness" in a North Indian City*. Oxford University Press.

Gellner, Ernest
1983: *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell Press

Gupta A. and Ferguson J.
1992: "Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference" *Cultural Anthropology*, Vol. 7, No. 1, Space, Identity, and the Politics of Difference.

Gupta A. and Ferguson J.
1997: *Disciplin and Practice: " The Field" as Site, Method, and Location in Anthropology. Boundaries and Grounds of a Field Science*. University of California Press

Harrison, Simon

2003: Cultural Difference as Denied Resemblance: Reconsidering Nationalism and Ethnicity. *Comparative Studies in Society and History*. Vol 54, no 2, April 2003.

Hervik, Peter

2004: Anthropological Perspectives on the New Racism in Europe. *Ethnos*. VOL 69:2, June 2004

Horvatic, Patricia,

1994: Ways of Knowing Islam. *American Ethnologist* Vol. 21, No. 4., pp. 811-826.

Jacobsen, Christine M.

2006: *Staying on the straight path: religious identities and practices among young muslims in Norway*. The University of Bergen

Jenkins, Richard

2002: "Imagined but Not Imaginary: Ethnicity and Nationalism in the Modern World." In *Exotic No More: Anthropology on the Front Lines*, Jeremy MacClancy, ed., pp. 114-128. University of Chicago Press.

Keane, Webb

2003: Self-Interpretation, Agency, and the Objects of Anthropology: Reflections on a Genealogy. In *Comparative Studies in Society and History* vol. 45, no. 2, pp. 222-248

Knudsen, John Chr.

1990: Cognitive models in life histories. *Anthropological Quarterly*. , Vol 63 (3): 122-133

Mutahhari, Ayatullah M.

1985: *Fundamentals of Islamic Thought, God Man and the Universe*. Mizan Press, Berkeley

Narayan, Kirin

1993. How native is a "Native" Anthropologist? *American Anthropologist*, New Series, Vol. 95, No.3

Rosch, Eleanor

1978: "Principles of Categorization", in Eleanor Rosch & Barbara B. Lloyd (eds), *Cognition and Categorization*. Hillsdage, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Owen, Craig

1993: "Improper names." Pp. 101-10 in *Unsettled Objects*. Published in conjunction with the exhibition *AMERICA Invention* by Lothar Baumgarten. New York: Solomon R. Guggenheim Museum.

Petersoo, Pille,

2007: *Reconsidering otherness: constructing Estonian identity*. Institute of International and Social Studies, Tallinn University.

Said, Edward

1997: *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine how we see the Rest of the World*. First Vintage Books Edition.

Sen, Amartya,

2006: "*Identity and Violence: The Illusion of Destiny*", Norton paperback

Storhaug, Hege

2007: *Tilslørt. Avslørt – Et oppgjør med norsk naivisme*. Kagge Forlag AS

Varisco, Daniel M.

2005: *Islam Obscured: The Rhetoric of Anthropological Representation*. *Contemporary Anthropology of Religion*

Wallman, S.

1986: "Ethnicity and the boundary process in cortex", in J. Rex and D. Mason (eds) *Theories of Race and Ethnic Relations*, Cambridge University Press.

Zentall, Thomas R., Galzic, Mark, Critchfield Thomas

2002: *Categorization, concept of learning, and behavior analysis: An introduction journal of the experimental analyse of behaviour*.

Internettskilder

Javed, Mariam 2006. *Å være ung muslim I Norge.*

<http://desi.no/artikler/article.asp?ID0776>

Aftenposten

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1993159.ece>

BA

<http://www.ba.no/nyheter/urix/article3394187.ece>

<http://www.ba.no/nyheter/article2339471.ece>

<http://www.ba.no/nyheter/politikk/article2611193.ece>

BT

<http://www.bt.no/innenriks/article241473.ece>

<http://www.bt.no/bergenpuls/tv/article344173.ece>

Dagbladet

<http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/artikkel.php?id=5001080041267&tag=item&words=SL%D8R%3BER%3BMOTE>

Dagens Næringsliv

<http://avis.dn.no>

Høyskolen I Oslo

<http://www.hio.no/content/view/full/39876>

Språkrådet

http://www.sprakrad.no/Raad/Spoersmaal_og_svar/

VG Nett

<http://www.vg.no/nyheter/meninger/artikkel.php?artid=302027>

